

Pohľady

Z OBSAHU

Christian Lettner

**SLOWAKINNEN IN ÖSTERREICH
IM WANDEL DER ZEIT**

SLOVÁCI V RAKÚSKU

NA PRELOME EPOCH s. 4 - 7

Emília Hrabovec

HĽADANIE IDENTITY MIMO DOMOVA

Dejiny Slovákov v Rakúsku s. 10 - 13

Ján Budaj

**REFLEXIE NAD OKRÚHLYM
VÝROČÍM A JEDNOU KNIHOU
O NEŽNEJ REVOLÚCII s. 14 - 17**

Ingrid Konrad

**ZAMATOVÁ A NEŽNÁ -
POHĽAD SPOZA BÝVALEJ
ŽELEZNEJ OPONY DO ZÁKULISIA
OSLÁV NEŽNEJ REVOLÚCIE s. 18 - 21**

Jana Gregor

RÁD NEMECKÝCH RYTIEROV s. 38 - 41

*Rok 2009
bol bohatý
na udalosti
a výročia,
spojené s našou
národnostnou
skupinou
v Rakúsku.
20 rokov
od novembra 1989
zmenilo životy
Slovákov za i pred
železnou oponou.*

Michal Hvorecký

ALS SICH JEDEN TAG DIE WELT ÄNDERTE AKO SA KAŽDÝM DŇOM MENIL SVET

Bratislava, November 1989

Václav Havel feiert mit Alexander Dubček den Rücktritt der tschechoslowakischen KP-Spitzen

Václav Havel s Alexandrom Dubčekom oslavujú odstúpenie popredných československých predstaviteľov Komunistickej strany

Im November 1989 war ich zwölf Jahre alt, und von Politik hatte ich, ähnlich wie die meisten tschechoslowakischen kommunistischen Parteibonzen, überhaupt keine Ahnung. Ich besuchte das Gymnasium auf der Straße der Roten Armee in Bratislava. Unsere Klasse war ein Ausbildungsexperiment – das nach einem Pädophilie-Skandal um den Gründer erbärmlich scheiterte. Ein heikler Fall, den die ŠtB – unsere Version der Stasi – komplett unter den Teppich gekehrt hatte. Sexuellen Missbrauch gab es offiziell im real existierenden Sozialismus nicht.

V novembri 1989 som mal 12 rokov a o politike som, podobne ako väčšina československých komunistických stranických prísluhovačov, nemal ani poňatia. Chodil som do gymnázia na Ulici Červenej armády. Naša trieda bola vzdelávacím experimentom, ktorý žalostne stroskotal po pedofílnom škandále okolo jeho zakladateľa. Chúlostivý prípad, ktorý ŠtB - naša verzia Stasi - úplne zmietla pod koberec. V reálne existujúcom socializme oficiálne neexistovalo sexuálne zneužívanie.

Die Berliner Mauer war schon ein paar Tage offen, aber das wusste ein Bratislaver Bürger nur aus den österreichischen Nachrichten. In unseren Medien herrschte eine Herbstidylle, die Politik war fast gänzlich aus Fernsehen und Radio verschwunden. Die Welt änderte sich auch im Ostblock so schnell, dass wahrscheinlich keiner in der Redaktion der parteitreuen Abendnachrichten wusste, was man eigentlich senden durfte und was nicht. Deswegen liefen ständig Dokumentationen über die Hohe Tatra und verschiedene slowakische Kurorte. Oft, wenn Gorbatschow aus Moskau sprach, sah ich auf dem Bildschirm nur den schwarz-weißen Schriftzug: „Sendestörung – wir bitten um Geduld“.

Berlínsky múr bol už pár dní otvorený, ale občan Bratislavy to vedel len z rakúskych správ. V našich médiách vládla jesenná idylka, politika sa takmer úplne vytratila z televízie i z rádia. Svet sa aj vo východnom bloku menil tak rýchlo, že pravdepodobne nikto v redakcii strane oddaných večerných správ nevedel, čo sa vlastne vysielat' smie a čo nie. A tak sa neustále púšťali dokumentárne filmy o Vysokých Tatrách a rôznych slovenských kúpeľoch. Často, keď z Moskvy rečnil Gorbačov, som na televíznej obrazovke videl len čierno-biely nápis: „Porucha vo vysielaní - prosíme o strpenie.“

<http://www.faz.net>

Preklad do slovenčiny: red.

GENERÁLNE ZHROMAŽDENIE 2009 SLOVENSKÉ SPOLKY VO VIEDNI ZASADALI

Dňa 3. decembra 2009 sa v spolkových priestoroch uskutočnilo generálne zhromaždenie Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku a Slovenského školského spolku SOVA.

Predsedička Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku Ingrid Konrad informovala o činnosti spolku za uplynulé obdobie, ako aj o plánoch RSKS na rok 2010. Za najdôležitejšie podujatie roku 2009 považuje oslavu 20. výročia pádu železnej opony a ocenenie jednej s najvýraznejších osobností rakúskeho politického života Dr. Erharda Buseka, ktorý podstatnou mierou prispel nielen k založeniu RSKS, ale neustále zohráva významnú rolu v stredoeurópskej integrácii.

Predseda Slovenského školského spolku SOVA Vladimír Mlynár dokumentoval činnosť spolku pestrosťou podujatí usporiadaných pre deti a mládež, ktoré majú za úlohu pestovať v mladej generácii vzťah k slovenskému jazyku a kultúre.

Obidva spolky si vytýčili ako jeden z najdôležitejších cieľov na rok 2010 hľadanie nových spolkových priestorov, ich adaptáciu a presťahovanie obidvoch spolkov do nových priestorov.

Na zhromaždení boli jedhlasne schválení predsedovia a členovia výborov obidvoch slovenských spolkov na ďalšie dvojročné obdobie. Slávnostný rámec podujatia doplnil kultúrny program, v ktorom zazneli známe operetné a muzikálové melódie v podaní Evy Šeniglovej, sólistky Slovenského národného divadla v Bratislave.

RAKÚSKO-SLOVENSKÝ KULTÚRNY SPOLOK

Predsedička – Ingrid Konrad
Prvý podpredseda – Jozef Macura
Druhý podpredseda – Vlado Mlynár
Pokladníčka – Ľubica Macura
Tajomníčka – Zuzana Lettner
Sekretárka – Ingrid Žalneva
Športová referentka – Slávka Vančová
1. kontrolórka – Daniela Helienek
2. kontrolórka – Andrea Čepiššák
3. kontrolórka – Jozefína Solár
Rozšírený výbor – Martina Víglašská,
Jana Gregor, Mária Smejová

SLOVENSKÝ ŠKOLSKÝ SPOLOK SOVA

Predseda – Vlado Mlynár
Prvý podpredsedička – Iveta Gregor
Druhý podpredsedička – Cecília Kersch
Pokladníčka – Elena Mandik
Tajomníčka – Mária Smejová
Členka výboru – Andrea Čepiššák
1. kontrolórka – Elena Beda
2. kontrolórka – Ingrid Žalneva

Milí čitatelia Pohľadov,

často sú pohľady na tú istú vec rôzne, názory ľudí na priebeh tej istej udalosti sa môžu odlišovať. Tie isté historické udalosti sa dajú vysvetľovať v rôznych kontextoch, z rôznych pohľadov, tak ako je to s pohárom vody vypitým do polovice. Ostal do polovice prázdny alebo plný... No predsa len existuje objektívna možnosť posúdiť objem pohára a jeho obsah.

Je znakom veľkosti a kultúry človeka, do akej miery dokáže veci posúdiť objektívne. Objektívne znamená podľa mňa odhliadnuť od osobných pocitov, nadčasovo, triezvo, s nadhľadom. Ale predsa ostane objektívny pohľad na veci len pokusom jednotlivca...

Ak sa na dvadsať rokov od nežnej revolúcie snažíme pozrieť triezvo a podľa možnosti objektívne, nachádzame veľa podobností a rovnakých modelových situácií v Českej a Slovenskej republike. Ako na to hľadáme zvonka? Ako to vidíme my, z ktorých mnohí sa privátne či pracovne navždy alebo dočasne vrátili do starej vlasti, alebo pendlujú medzi dvomi hlavnými mestami? Ako vidíme týchto dvadsať rokov? Možno nájdete v tomto čísle Pohľadov niekoľko odpovedí, niekoľko názorov, ktoré vás zaujmú... Nechajte sa vyprovokovať a napíšte nám svoj názor na dvadsať rokov slobody, spomeňte si na svoje pocity tesne po páde železnej opony a podelte sa s našimi čitateľmi o tieto zážitky.

Ako úzko súvisí so zmenami v roku 1989 história Slovákov žijúcich v zahraničí, ako žili dovtedy a ako sa zmenil ich život, aké možnosti sa pre nich otvorili – aj to patrí k výročiu nežnej revolúcie, aj to bolo témou vrcholného podujatia 10. decembra 2009, kde viedenský Slováci ocenili Dr. Erharda Buseka za jeho zásluhy o slovenskú národnostnú skupinu v Rakúsku, ako aj jeho súčasné aktivity ako hlavy Inštitútu pre dunajský priestor a strednú Európu.

Ingrid Konrad

Am 10. Dezember 2009 fand in der Residenz der slowakischen Botschaft in Wien eine Festveranstaltung anlässlich des 20 Jahr-Jubiläums der Befreiung der Slowakei von der kommunistischen Unterdrückung statt. Im Rahmen dieser Veranstaltung erhielt der frühere österreichische Vizekanzler Dr. Erhard Busek einen Anerkennungspreis der Wiener SlowakInnen für seine Bemühungen um die slowakische Volksgruppe in Österreich und die Völkerverständigung in Mitteleuropa. Der Einladung des Österreichisch-slowakischen Kulturvereins sind an diesem Abend rund 100 Gäste aus Österreich und der Slowakei gefolgt, darunter auch ehemalige Botschafter der slowakischen Republik in Österreich Prof. Dr. Jozef Klimko, Vorsitzende des Amtes für die AuslandsslowakInnen Dr. Vilma Prívarová und offizielle VertreterInnen der slowakischen Volksgruppe.

Dr. Busek sa podakoval za ocenenie

Christian Lettner

SLOWAKINNEN IN ÖSTERREICH IM WANDEL DER ZEIT

Eröffnet wurde der festliche Abend vom Gastgeber persönlich, Dr. Peter Lizák, dem Botschafter der Slowakischen Republik in der Republik Österreich. Botschafter Lizák betonte dabei, dass es ihn sehr freue, dass diese Festveranstaltung zu so einem wichtigen Ereignis in seiner Residenz stattfindet. „Mein Haus, ist auch euer Haus, meine lieben Landsleute“, so der Botschafter in seinen Begrüßungsworten.

Höhepunkt des Abends war die Verleihung eines Anerkennungspreises der Wiener SlowakInnen in Österreich an den ehemaligen österreichischen Vizeregierungschef, Bundesminister und ÖVP-Chef Dr. Erhard Busek. Dr. Busek ist einer der Geburtshelfer der Anerkennung der Slowaken als Volksgruppe in Österreich, indem er wichtige Kontakte zu einflussreichen

Persönlichkeiten des politischen und intellektuellen Lebens vermittelte, was schließlich auch zur offiziellen Anerkennung im Jahr 1992 beigetragen hat. Im Jahr 1981, Busek war damals Wiener Vizebürgermeister, nahm er an der Generalversammlung des Slowakischen Weltkongresses in Toronto teil, wo er in seinem vielbeachteten Referat auf die Bedeutung des internationalen kulturellen Austausches hinwies. Nicht zuletzt auf Anraten Dr. Buseks wurde 1982 in Wien der Österreichisch-Slowakische Kulturverein gegründet. Erhard Busek, der unter anderem auch ein Ehrendoktorat der Komensky Universität in Bratislava besitzt, ist heute Vorsitzender des, Präsident des Europäischen Forums Alpbach und Rektor der Fachhochschule Salzburg. Von Januar 2002 bis Juni 2008 war er Sonderkoordinator des Stabilitätspakts für Südosteuropa.

Predseda menšínovej rady a predseda mládežného spolku Sova Vlado Mlynár zhmúľ jeho činnosť

Die Festrednerin des Abends Prof. Emilia Hrabovec von der Komensky Universität Bratislava beschrieb die Geschichte der Slowakei im Schatten ihrer größeren und bekannteren Nachbarn, die durch das lange Fehlen eines eigenen slowakischen Staates oder einer wie auch immer gearteten politisch-territorialen Autonomie der Slowakei gekennzeichnet ist. Hrabovec, Universitätsprofessorin für Geschichte und Dekanin der Philosophischen Fakultät, wies darauf hin, dass es vor allem Wien war, auf dessen Boden Slowaken seit dem Frühmittelalter lebten und das sie mit dem Fleiß ihrer Hände und ihres Intellektes mit aufbauten. Als Beispiel nannte sie František Kollár. Er war Direktor der Hofbibliothek – der heutigen Nationalbibliothek – und schuf damit die modernen Grundlagen dieser für das wissenschaftliche und geistige Leben Österreichs unabdingbaren Institution. Zur speziellen Situation der slowakischen Volksgruppe in Österreich bemerkte Hrabovec, dass der Stacheldraht des Eisernen Vorhanges direkt vor der Haustür der österreichischen Slowaken verlief und sie nicht nur materiell, sondern auch geistig und politisch vom historischen Mutterland trennte. Wien war lange Zeit, nicht nur reges Zentrum des slowakischen Volksgruppenlebens, sondern auch ideeller Umschlagplatz und Kommunikationskanal der slowakischen Gesellschaft zur Außenwelt. Die Verselbstständigung der Slowakei und ihre Integration in die europäischen Strukturen stärkte schließlich auch die slowakische Volksgruppe.

Sprava: Dr. Peter Lizák, Dr. Erhard Busek, Vilma Zúbek, Dr. Vilma Privarová, Ing. Janka Lizáková

Arch.DI Ingrid Konrad, die Vorsitzende des Österreichisch-slowakischen Kulturvereins und DI Vlado Mlynár, Vorsitzender des slowakischen Volksgruppenbeirates beim Bundeskanzleramt und Vorsitzende des Schulvereins SOVA, waren die offiziellen Vertreter der slowakischen Volksgruppe in Österreich bei dieser Veranstaltung. Den Österreichisch-slowakischen Kulturverein in Wien gibt es bereits seit 27 Jahren. Dieser Kulturverein ist besonders in den letzten zehn Jahren zu einer kulturellen Institution gewachsen, die neben der Präsentation der Kultur der slowakischen

Volksgruppe in Österreich, etwa durch die zweisprachige Zeitschrift Pohľady /Ansichten, auch zum Spiegel der slowakischen Kultur außerhalb der Grenzen der Slowakei wurde. Im Jahr 2003 wurde in Wien als Ergänzung zum Österreichisch-slowakischen Kulturverein der Slowakische Schulverein SOVA gegründet. SOVA, auf deutsch „Eule“, fördert im Besonderen die Erhaltung der slowakischen Sprache unter Kinder und Jugendlichen der slowakischen Volksgruppe wie auch Slowakisch als Fremdsprache für alle die die slowakische Sprache erlernen wollen. ■

Dňa 10. decembra 2009 sa v priestoroch rezidencie Veľvyslanectva Slovenskej republiky vo Viedni uskutočnilo slávnostné podujatie pri príležitosti 20. výročia oslobodenia Slovenska spod komunistického útlaku. V rámci tejto slávnosti udelili bývalému rakúskemu vicekancelárovi Dr. Erhardovi Busekovi Čestnú cenu viedenských Slovákov za jeho úsilie o uznanie slovenskej národnostnej menšiny v Rakúsku, ako aj o dosiahnutie porozumenia medzi národmi strednej Európy. Pozvanie Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku prijalo na tento večer okolo 100 hostí z Rakúska a Slovenska, napr. bývalý veľvyslanec SR v Rakúsku Prof. Dr. Jozef Klimko, predsedníčka Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Dr. Vilma Prívarová a oficiálni zástupcovia slovenskej národnostnej menšiny.

Veľvyslanec SR v Rakúsku Dr. Peter Lizák privítal hostí v priestoroch jeho rezidencie

Christian Lettner

SLOVÁCI V RAKÚSKU NA PRELOME EPOCH

Slávnostný večer osobne otvoril hositeľ, veľvyslanec Slovenskej republiky v Rakúsku Dr. Peter Lizák, ktorý pritom zdôraznil, že sa veľmi teší, že toto slávnostné podujatie, spojené s takou dôležitou udalosťou, sa koná práve v jeho rezidencii. „Môj dom je aj váš dom, moji milí krajanovia!“ - povedal na uvítanie veľvyslanec.

Vyvrcholením večera bolo udeľenie ocenenia viedenských Slovákov v Rakúsku bývalému rakúskemu podpredsedovi vlády, ministrom a predsedovi ÖVP Dr. Erhardovi Busekovi. Dr. Busek je jedným z tých, čo stáli pri zrode uznania Slovákov za národnostnú menšinu v Rakúsku, sprostredkujúcej dôležité kontakty k vplyvným osobnostiam politického a intelektuálneho života, čo napokon prispelo k oficiálnemu uznaniu

v roku 1992. V roku 1981 sa Dr. Busek, vtedajší zástupca primátora Viedne, zúčastnil na Generálnom zhromaždení Svetového kongresu Slovákov v Toronte, kde vo svojom pozoruhodnom referáte poukázal na význam medzinárodnej kultúrnej výmeny. Na podnet Dr. Buseka bol v roku 1982 vo Viedni založený aj Rakúsko-slovenský kultúrny spolok. Erhard Busek, okrem

Cenu navrhla výtvarníčka slovenského pôvodu žijúca v Rakúsku Gabriela Medvedová

Predsedníčka Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí pozdravila účastníkov slávnosti v mene podpredsedu vlády SR Dušana Čaploviča

iného držiteľ čestného doktorátu Univerzity Komenského v Bratislave, pôsobí dnes ako predseda Inštitútu pre dunajský priestor a strednú Európu, je prezidentom Európskeho fóra Alpbach a rektorom Odbornej vysokej školy v Salzburgu. Od januára 2002 do júna 2008 bol mimoriadnym koordinátorom Dohody o stabilite pre juhovýchodnú Európu.

Slávnostnú reč večera predniesla prof. Emília Hrabovec z Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá priblížila históriu Slovenska v tieni jeho väčších a známejších susedov, históriu, ktorá je poznamenaná dlhoročnou absenciou vlastného slovenského štátu či akéhokoľvek druhu slovenskej politicko-územnej autonómie. Pani Hrabovec, univerzitná profesorka dejín a dekanka Filozofickej fakulty, poukázala na to, že to bola predovšetkým Viedeň, na území ktorej už od raného stredoveku žili Slováci, ktorí ju pomáhali budovať usilovnosťou svojich rúk a svojho intelektu. Ako príklad uviedla Adama Františka Kollára, ktorý bol riaditeľom Dvorskej, dnes Národnej knižnice a ktorý vytvoril moderné základy pre túto inštitúciu, takú nenahra-

Dr. Hrabovec s rodinou, druhá zľava manželka Anna Hrabovec, syn Peter Hrabovec s manželkou Emíliou

ditel'nú pre vedecký a duchovný život Rakúska. K špeciálnej situácii slovenskej národnostnej skupiny v Rakúsku poznamenala prof. Hrabovec, že ostnatý drôt sa ťahal priamo pred dverami rakúskych Slovákov, a tak ich oddeľoval nielen materiálne, ale tiež duchovne a politicky od ich historickej vlasti. Viedeň bola dlhé roky nielen čulým centrom života slovenskej národnostnej menšiny, ale čoraz viac aj ideálnym miestom výmeny a komunikačným kanálom medzi slovenskou spoločnosťou a vonkajším svetom. Osamostatnenie Slovenska a jeho integrácia do európskych štruktúr posilnila napokon aj slovenskú národnostnú skupinu.

Oficiálnymi zástupcami slovenskej národnostnej menšiny v Rakúsku na tomto podujatí boli Arch. Dipl. Ing. Ingrid Konrad, predsedníčka

Výtvárnica Gabriela Medvedčová odovzdala osobne Dr. Busekovi Cenu viedenských Slovákov

Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku a Dipl. Ing. Vlado Mlynár, predseda Slovenskej menšinovej rady pri Úrade spolkového kancelára a predseda Slovenského školského spolku SOVA. Rakúsko-slovenský kultúrny spolok vo Viedni existuje už 28 rokov. Za posledných desať rokov prerástol v kultúrnu inštitúciu, ktorá sa popri prezentácii kultúry slovenskej národnostnej menšiny v Rakúsku, prostredníctvom

dvojazyčného časopisu Pohľady/Ansichten, stala zrkadlom slovenskej kultúry za hranicami Slovenska. V roku 2003 bol popri Rakúsko-slovenskom kultúrnom spolku založený Slovenský školský spolok SOVA, ktorý podporuje hlavne udržiavanie slovenského jazyka u detí a mládeže slovenskej národnostnej skupiny, ako aj vyučovanie slovenčiny ako cudzieho jazyka pre všetkých, ktorí si chcú slovenský jazyk osvojiť. ■

Programom spravádzala predsedníčka RSKS Ingrid Konrad, vedľa nej prof. Emília Hrabovec

SPOMIENKY NA VICEKANCELÁRA DR. ERHARDA BUSEKA

ORF – oddelenie pre Volksgruppen nakrútilo v decembri 2009 s Dr. Hrabovcom osobný profil, v ktorom spoluzakladateľ a bývalý predseda Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku spomína na Dr. Erharda Buseka a ďakuje mu za jeho pomoc Slovákom žijúcim v Rakúsku. Vysielanie bolo 13. decembra 2009. Link: <http://volksgruppen.orf.at/slowaken/stories/ondemand/>.

zdroj: www.stabilitypact.org

Starí ľudia to nemajú ľahké: denne musia dokazovať, že ich pamäť ešte funguje. Podobné motívy dali vznik myšlienke oživiť spomienkami slávnosť viedenských Slovákov spojenú s vyznamenaním bývalého rakúskeho vicekancelára Dr. Erharda Buseka. No a ktože by si mal zaspomínať, ak nie ten „najstarší“ – teda ja. No robím to rád, sú mi to milé spomienky.

SNAHY O UZNANIE SLOVÁKOV ZA NÁRODNOSTNÚ SKUPINU

Dr. Erharda Buseka, ktorý bol vtedy, v roku 1977, čerstvým predsedom viedenskej ÖVP (1976 – 1989), som prvý raz navštívil na Falkestrasse (sídlo sekretariátu viedenskej ÖVP). Išlo o všeobecné nadviazanie kontaktov a perspektívne o postavenie slovenskej národnostnej skupiny. Kontakt som nadviazal cez Katholische Hochschul-Gemeinde, kde bola moja dcéra Katka Prima pre celé Rakúsko a jej

budúci manžel Karl Primus pre Viedeň. K Busekovi nás priťahovali osobné sympatie a vhodnosť svetonázoru.

Potreba takýchto kontaktov sa potvrdila neskôr. Keď sme spolu s Táňou Beňovský navštívili pána Dr. Tichého na Úrade rakúskeho kancelára (Bundeskanzleramt) a získali prvé bližšie informácie o podmienkach uznania Slovákov za osobitnú národnostnú skupinu, hneď na to sme (5. septembra 1986) podali žiadosť (detaily a argumenty pozri in: Hrabovec a kol., Výročnica RSKS, s. 37; uznanie 9. júla '92). No bolo nám jasné, že bez silnej podpory vplyvných rakúskych osobností nič nedosiahneme.

Erhard Busek sa mi v rozhovore na Falkestrasse priznal, že o Slovákoch ako národe vie málo. Tak som mu na druhý deň doniesol kopolu kníh – hlavne od amerických Slovákov. Keď som si podľa jeho prania o týždeň po ne prišiel, milo ma prijal a doznal: „To bola u mňa »Bildungslücke«,“ čo som od človeka v jeho postavení naozaj nečakal a mimoriadne som si to vážil. Po dobrom výsledku volieb, aký už nikdy viac viedenská ÖVP nedosiahla, sa Busek stal zástupcom starostu (Vizebürgermeister) mesta Viedeň a v tejto funkcii pôsobil v rokoch 1978 –1987.

VALNÉ ZHROMAŽDENIE SVETOVÉHO KONGRESU SLOVÁKOV V TORONTE

Po konzultácii so Štefanom Romanom som v jeho mene pozval Erharda Buseka na Valné zhromaždenie Svetového kongresu Slovákov (SKS) do Toronta 1981. Na letisku v Toronte som ho čakal – spolu s Táňou a Jožkom Masarykovcami – a pamätám, ako sa z chuti zasmial našej prvej otázke, či ho ešte stále máme titulovať „Vize-“. Mal tam prednášku o význame menšín (multikulturalizmu). (Mňa vtedy zvolili za jedného z podpredsedov SKS, keď som už rok predtým – hneď po 1. Festivale slovenskej mládeže vo Waldkraiburgu, kde som Romanovi zreferoval o situácii – dostal dekrét SKS ako splnomocnenec pre otázky utečencov v Rakúsku).

Po návrate z Kanady sme sa Busekovi chceli poďakovať a kúpili sme mu obraz od slovenského maliara Jána Mráza z Mníchova. Odovzdali sme mu ho na večeri, na ktorú sme ho ako „starí viedenský Slováci“ pozvali do viedenského Hiltonu. Tam nám poradil: „Založte Verein!“ vo Viedni. Keď sme sa totiž kdekoľvek prihlásili, prvá otázka vždy bola: a koho zastupujete? Spokom by sa to vyriešilo.

Buseka som navštívil aj v jeho kancelárii na radnici a „Vize“ mi pomohol nadväzovať kontakty so zástupcom SPÖ. Z toho, okrem dôležitých kontaktov s politickými stranami, vzišlo medzi iným, že v roku 1986 nám mesto Viedeň zaplatilo nákup kníh pre knižnicu nášho Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku (RSKS).

„MOJÍM OSUDOM JE BYŤ EFEKTÍVNY...“

No vari najkrajšiu spomienku mám opäť na Falkestrasse. Potreboval som kontakt na prof. Ermacorou – vtedy azda najangažovanejšieho funkcionára v otázkach národnostných skupín. Za necelých päť minút som mal v ruke Busekov odporúčajúci list, a keď som mu za to vyjadril kompliment, odpovedal s úsmevom: „Ich bin zur Effizienz verdammt.“ („Mojím osudom je byť efektívny...“). Keď som, asi rok po prvej návšteve prišiel znova k prof. Ermacorovi, začal som skromne: „Neviem, či sa na mňa pamätáte...“ a on: „Samozrejme, boli ste tu s jednou dámou s »takým klobúkom«,“ a rukou naznačil klobúk. Tatjana Masaryk so mnou vždy poctivo chodila na všetky možné inštitúcie, bola aj skvelým pútačom.

Raz mi Imro Kružliak z Mníchova avizoval, že zo Slovenska dôjde do Viedne niekto z vedúcich disidentov a rád by sa stretol s Busekom – ktorý bol azda jediný z politikov, ktorý mal za totality kontakty aj na Slovensko. S jeho sekretárom sme čakali celý deň, no nikto neprišiel. To som bol vtedy u neho ako ministra vedy (1989 – 1994) na Minoritenplatz.

Buseka sme pozvali (a prišiel!) v lete 1989 na Festival slovenskej mládeže na Semmeringu. Bol (ako aj Dr. Tichy) uveličený tým množstvom mladých ľudí. Vybavil som s Romanom, že mu SKS udelil čestné vyznamenanie. Laudáciu som predniesol ja. Janko Okál, vtedajší šéfredaktor Bulletinu SKS – bol nadšený, napísal hneď v článku o festivale, že som vraj hovoril štvorrečovo „ako anjlik“. A chválil veľmi

účasť a spoluprácu viedenských Slovákov. Aj mi poslal kópie... Ale to už bola jeseň a prepukla, ako ju ja nazývam – „zamotaná revolúcia“ a Bulletin referoval o nej, nie o Semmeringu. Po laudácii mal krátky prejav aj Busek, povedal, že nemyslí, že naša generácia sa dožije pádu komunizmu. (A o štvrtroka tu bol.)

„RADŠEJ NIE, VIEŠ, VY ZAHRANIČNÍ...“

Keď padla „železná opona“ a zrútil sa komunizmus, rakúskym vicekancelárom bol Dr. Alois Mock. Navštívil som ho s Ivanom Čarnogurským jr., ten mu vtedy doniesol kus ostnatého drôtu. Mal prísť aj Ján Čarnogurský, no v ten deň sa stal vicepremiérom ČSFR a odletel do Prahy. Dr. Busek sa stal vicekancelárom až po ňom (1994 – 1995).

Hneď po otvorení hraníc som bol v Bratislave u Ivana Čarnogurského st. a spolu s ním sme navštívili Jána Čarnogurského v jeho byte. Poznali sme sa dobre už dávno, Ivan st. s rodinou bol viackrát u nás doma, a keď Jánova manželka (vždy s niektorým dieťaťom) cestovala do Talianska, čas medzi príchodom vlaku na Südbahnhof ráno a odchodom do Talianska večer trávila u nás. Jánovi som povedal, že môžem do Bratislavy pozvať Buseka (aj som to neskôr spravil) a pýtal som sa, či mám prísť s ním. Odpoveď znela: „Radšej nie, vieš, vy zahraniční...“

UZNANIE ZA NÁRODNOSTNÚ SKUPINU

Busek silno pomáhal v kuloároch pri našom uznaní za národnostnú skupinu. Aj som ho v roku 1992 pozval na jednu z osláv uznania – na bývalom československom veľvyslanectve na Penzingerstrasse. Na veľvyslanectve som uviedol, že príde, ale neverili mi (to už bol vicekancelárom) a až keď im to pár dní pred oslavou potvrdil, nastal na veľvyslanectve hrozný

zhon. Žiaľ, Magda Vášáryová, neveľmi slovenskou myšlienkou nadšená, spojila túto oslavu s výstavou obrazov na veľvyslanectve. Obrázky z tejto oslavy sú aj vo Výročnici. Zo Slovenska prišlo mnoho ľudí, medzi inými Marián Húska, bývalý podpredseda Národnej rady SR za HZDS, aj toho som s Busekom skontaktoval. Slovensko potrebovalo kontakty. No nič konkrétne z toho akosi nebolo.

Ako minister vedy mi Busek povedal, že by bolo možné financovať štúdium slovenských vysokoškolákov, návrh som postúpil sekretariátu KDH v Bratislave.

S mojou manželkou Aničkou nás Busek pozval aj k sebe do bytu, vo Viedni bol vtedy na návšteve významný kardinál z bývalej Juhoslávie. Zoznámili sme sa s pani Busekovou, aj s vtedajším rakúskym šéfom protokolu. Ten nám prezradil, ako bol tesne predtým vo Viedni Husák a ako sa strašne potil, keď na tlačovke oznámili: „Voľné otázky novinárov“.

...O EURÓPE TREBA HOVORIŤ, ALE O TOM, ČO NÁS SPÁJA, NIE O TOM, ČO JU ROZDEĽUJE

Buseka sme si vysoko vážili za jeho „kultivovaný jazyk“, najmä pri pravidelných prednáškach viedenskej ÖVP v sále Wirtschaftsuniversität Althangasse (akcia ProWien), ktorých sme sa pravidelne zúčastňovali.

Na Bundessekretariáte ÖVP som bol párkrát, aj som viezol ich podsekretára do Bratislavy, aby nadviazal užšie kontakty s KDH, keďže už predtým som zaviedol viacero delegácií KDH na ÖVP-akadémiu na Tivoligasse.

Buseka som ešte navštívil v roku 1996 ako predsedu Inštitútu für Donauraum. Prednedávnom pri televíznej diskusii s prof. Lendvayom, na vrchole slovensko-maďarského frmlu, sa Busek vyjadril proti takýmto žabo-myším škriepkam a poukázal na to, že o Európe treba hovoriť, ale o tom, čo nás spája, nie o tom, čo ju rozdeľuje. ■

HĽADANIE IDENTITY MIMO DOMOVA DEJINY SLOVÁKOV V RAKÚSKU

Pred jeden a pol storočím napísal Alois Šembera, neskorší profesor slavistiky na staroslávnnej Alma Mater Rudolphina: „Za veľkú medzeru

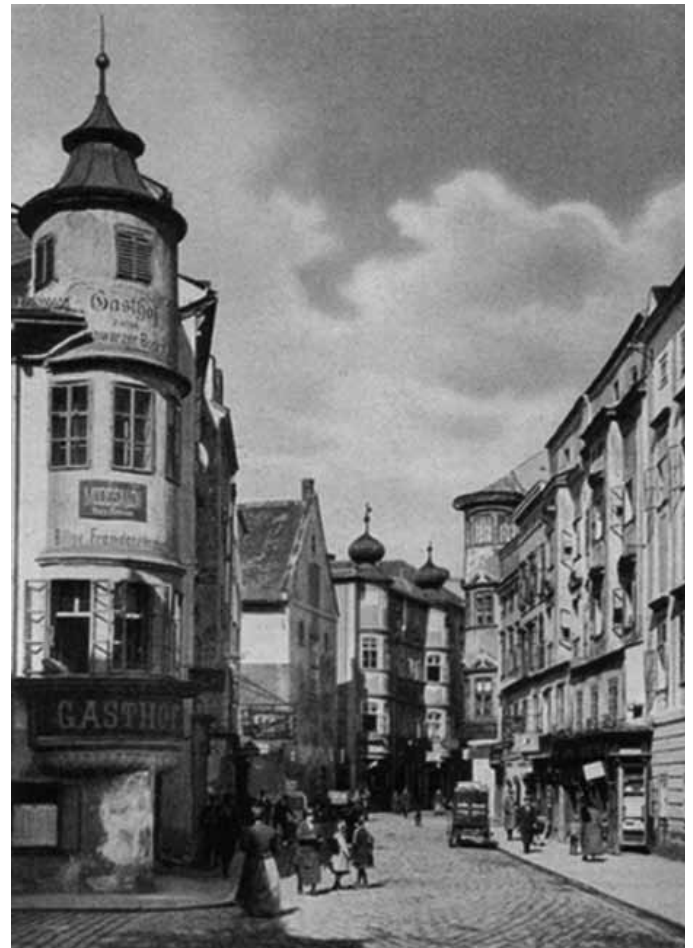
v celkových dejinách Rakúska, v ktorých sa dopodrobna hovorí o dobyvačných Rimanoch a ich nasledovníkoch - Vandaloch, Hunoch, Gótoch a Avaroch, považujem fakt, že sa nič nevie alebo takmer nič nepíše o Slovanoch a ich zásluhách na skultúrňovaní tohto spustošeného kúska zeme.“

To, čoho sa Šembera dožadoval pre Slovanov vo všeobecnosti, platilo vtedy aj neskôr ešte väčšmi o Slovákoch, ktorí ako malá menšina na severovýchode Rakúska so svojou domovinou po stáročia zdieľali svoj osud, v dobrom i v zlom. Napriek tomu zostali pre väčšinu Rakúšanov dlho neznámi a takmer do nedávnej minulosti putovali dejinami bez mena, alebo boli v závislosti od historického kontextu či politickej konštelácie vnímaní nanajvýš v tieni svojich o trochu väčších a omnoho známejších susedov ako „Kroboti“ (Chorváti), Česi či dokonca „Čechoslováci“.

Príčiny boli rozmanité, tou najdôležitejšou bola bezpochyby dlhá absencia vlastného slovenského štátu alebo akejkoľvek politicko-územnej autonómie Slovenska, o ktorú sa Slováci od roku 1848 neustále usilovali, ale ktorej uskutočnenie stroskotávalo na realite najskôr uhorsko-maďarského a neskôr československého unitárneho štátu. A tak Slovákom chýbala smerodajná inštitúcia, ktorá by rozhodujúcim spôsobom formovala ich svojbytné historické vedomie, posilnila národné cítenie a etaticky zmysľajúcemu svetu dala na známosť ich meno.

Slovensko tak bolo aj z rakúskej perspektívy sotva chápané ako svojbytný faktor, o to viac, že Viedeň od Bratislavy delila aj pred rokom 1918 politická hranica, ktorú sa Viedni nikdy nepodarilo prekonať. S výnimkou rokov prevratov, akými boli napríklad revolučné roky 1848/1849, obdobie vlády Alexandra Bacha či posledné roky monarchie, poznačené hľadaním alternatív

Viedeň - stare mesto

k medzičasom neúnosnému statu quo, ostávalo Slovensko z pohľadu Viedne politicky integrálnou súčasťou Uhorského kráľovstva a po vyrovnaní v roku 1867 dokonca zmizlo aj zo slovnej zásoby. Na tom sa veľa nezmenilo ani po roku 1918, najmä po tom, keď sa neuskutočnil pôvodne celkom reálny česko-slovenský dualizmus a Slováci opäť zmizli za fasádou ďalšieho centralistického štátu. Politické prekrytie nadradenou štátnosťou a spočiatku aj citeľná sociálna disparita medzi rakúskymi elitami a Slovákami, v priebehu historického vývoja pozbavenými vlastných historicky sformovaných vyšších vrstiev, Slovákov dlhodobo diskvalifikovali ako primeraného politického partnera rakúskych elit a stáli ceste tomu, aby rakúska strana dokázala vnímať existenciu Slovenska – a následne aj slovenskej menšiny v Rakúsku.

ZABUDNUTÁ MENŠINA

Za týchto okolností bolo uchovanie národnej identity slovenských menšín, žijúcich mimo kompaktných sídelných území mimoriadne ťažké. Bez škôl, bez akejkoľvek inštitucionálnej alebo materiálnej podpory materskej krajiny, ba

veľakrát konfrontovaní s jej otvorene odmietavým postojom voči slovenskej identite, zostávali odkázaní sami na seba a rýchlo preberali národnosť okolia, v ktorom žili, najmä vtedy, ak opúšťali svoju najužšiu domovinu, hľadajúc vzdelanie, prácu alebo ako dôsledok sociálneho vzostupu. Až pozvoľné vstupovanie Slovenska na politickú scénu strednej Európy zaostrovalo pohľad rakúskej verejnosti i politiky na túto „zabudnutú menšinu“. V júli 1992, príznačne v rovnakom čase, keď Slovensko vyhlásilo svoju suverenitu, uznal aj rakúsky zákonodarca existenciu autochtónnej slovenskej národnostnej skupiny v Rakúsku, resp. vo Viedni.

Tým sa uzavrel kruh dlhého príbehu, ktorý začal na prelome raného a vrcholného stredoveku, keď na celom území východne od rieky Enns sídlili Slovania, prevažne starí Slováci. Jednou z mnohých pamiatok na toto obdobie je staroslovenský-veľkomoravský olovený kríž z 9. storočia nájdený v Rabensburgu, ktorý dodnes zdobí erb tejto obce.

Menšinu, ktorej po dlhých stáročiach už hrozila asimilácia, v 17. storočí v súvislosti s tureckými vojnami značne posilnila slovenská kolonizačná vlna smerujúca predovšetkým do oblasti Weinviertlu, ktorá v zmenšenej miere pokračovala aj v nasledujúcich stáročiach a svoj vrchol dosiahla v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia v dôsledku industrializácie a zvýšenej mobility obyvateľstva. Tieto prisťahovalecké vlny pôsobili proti asimilácii Slovákov, inak sa však začleňovali, najmä ak smerovali na vidiek, do tichej kontinuity a kultúrnej stálosti slovenského života v Rakúsku, charakterizovaného po stáročia nezmenenými zvykmi a tradíciami. Nemecky hovoriaci susedia a návštevníci opisovali Slovákov vo Weinviertli ako „dobromyseľných, veselých, nábožných, šetrných a učenívých“. Živil sa poľnohospodárstvom, tvrdou prácou sa pokúšali primäť piesočnatú pôdu, aby im vydala úrodu, lipli na svojej katolíckej viere a na svojej svojráznosti, milovali svoje rodiny, spievali svoje niekedy lyricko-zádumčivé, inokedy zasa dynamické ľudové piesne, nosili pestrofarebné kroje a prostredníctvom architektúry svojich domov a kostolov vtačili svojim dedinám dodnes viditeľný osobitý charakter. Keď sa ich synovia vydali za vyšším vzdelaním, zväčša si volili duchovnú dráhu; Adam Dvertič, narodený v roku 1715 v slovenskej rodine v Sierndorfe, sa stal svätiacim biskupom Viedenskej arcidiecézy.

SLOVÁCI A VIEDEŇ

O krom oblasti Waldviertel to bola predovšetkým Viedeň, na území ktorej žili Slováci už od raného stredoveku a ktorú budovali usilovnosťou svojich rúk a svojho intelektu. Ako poľnohospodárski či stavební robotníci, remeselníci či vychýrení obchodníci so zeleninou, ktorí osobitne od 19. storočia v desaťtisícoch prúdili do mesta, ale tiež ako študenti či veľké osobnosti intelektuálneho a politického sveta svojej doby: ako rektori staroslávneho Pázmanea, ako vysokí úradníci

a poradcovia cisára, ako napríklad Adam František Kollár, ktorý sa ako člen Dvorskej školskej komisie rozhodujúcim spôsobom podieľal na tereziánskej školskej reforme, ako právnik a filozof napísal početné teoretické práce na podporu osvieteného absolutizmu a ako riaditeľ Dvorskej - dnes Národnej - knižnice vytvoril moderné základy tejto pre vedecký a duchovný život Rakúska nenahraditeľnej inštitúcie.

Alebo ako univerzitní profesori, ktorí ako členovia vtedajšej európskej scientific community prispeli k najväčšiemu rozkvetu Viedenskej univerzity: busty dvoch z nich, Jána Kollára a Karola Kuzmányho, sú zvečnené v arkádovom dvore viedenskej alma mater Rudolphina. Slováci žijúci a pôsobiaci vo Viedni

Ján Kollár

prináležali aj k prvým moderným politickým, duchovným, kultúrnym a spoločenským komunitám svetonázorového a politického charakteru, ktoré sa vďaka všeobecnému politickému a sociálnemu rozvoju a rozšíreniu politickej participácie na prelome 19. a 20. storočia začali vytvárať

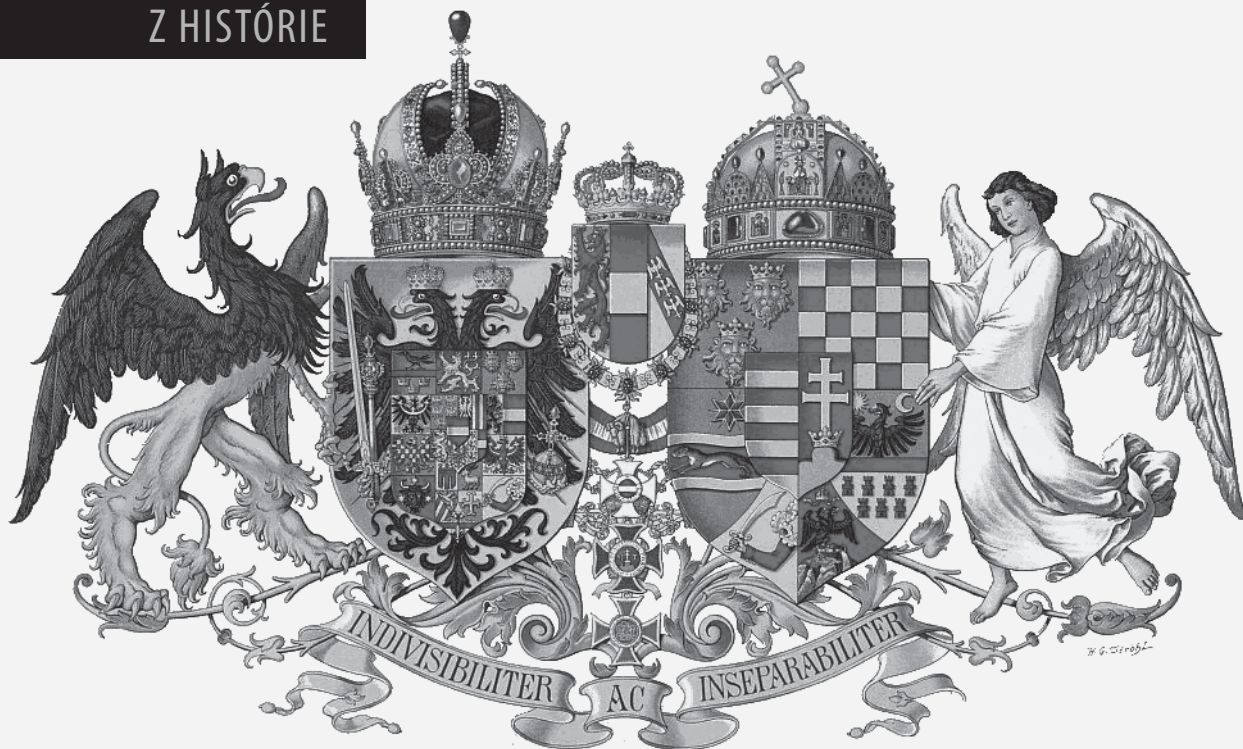
v habsburskej monarchii po oboch stranách litavskej hranice a ktoré pretrvali aj historický prevrat v roku 1918. V tomto období vznikli aj široko rozvetvené starorakúske kontakty Milana Hodžu, ktorý pred rokom 1914 spolupracoval v politickej „dielni“ následníka trónu Františka Ferdinanda na plánoch modernej reformy ríše a po roku 1918 využil tieto kontakty nielen v rámci Malej Dohody, ale aj vo Viedni, aby sa ako prvý a jediný slovenský

Milan Hodža

Viedenská Univerzita

Veľký štátny znak Rakúsko-Uhorska (1915-1918)

predseda vlády Československa v pohnutých rokoch 1936-1937 pokúsil o dohodu s rakúskym spolkovým kancelárom Kurtom Schuschniggom. Obdobie na prelome storočí zaznamenalo aj čulé rakúsko-slovenské dotyky v oblasti kresťansko-sociálneho myslenia a katolíckej sociálnej náuky, ktorú na Viedenskej univerzite učili Martin Schindler a Ignaz Seipel a ktorá hlboko ovplyvnila početných slovenských teológov a neskorších katolíckych politikov.

Nech to znie akokoľvek prekvapujúco, Viedeň v onom čase patrila k najväčším slovenským mestám monarchie. Tu sa sústreďovala polovica z celkovo asi 70 tisíc Slovákov žijúcich v Rakúsku. Slováci si vo Viedni zakladali spolky a knižnice, najskôr akademické, neskôr na širších základoch, a stále viac diferencované podľa ideologických pozícií, od kresťansko-sociálnej „Katolíckej jednoty“ až po sociálno-demokratickú „Slovenskú vzdelávaciu besedu“. Krátko pred 1. svetovou vojnou vznikla vo Viedni dokonca slovenská banka. V dome jej spoluzakladateľa Kornela Stodolu na viedenskej Landstraßer Hauptstraße sa schádzali nielen finančníci, ale aj vplyvní politici a intelektuáli, medzi nimi aj osobnosti slávnych mien ako Friedrich Naumann či Friedrich Funder. Aj toto ukazuje, že aktivity slovenských spolkov a inštitúcií vo Viedni sa neorientovali výlučne dovnútra, ale boli otvorené a popri starostlivosti o vlastnú kultúru a tradície a vlastné hospodárske a politické potreby sa zároveň usilovali o sprostredkovanie kultúry a vzdelania navonok, pestovali spoluprácu s ostatnými Slovanmi a s rovnako zmýšľajúcimi ľuďmi v celom Rakúsku a strednej Európe a využívajúci hospodársku prosperitu, vedecký rozkvet a predovšetkým v porovnaní s Uhorskom

nepomerne slobodnejšiu politickú atmosféru podnecovali spoločenskú komunikáciu a sebamobilizáciu a hľadali politické modely pre lepšiu budúcnosť.

20. STOROČIE - ROZPAD MONARCHIE A SVETOVÉ VOJNY

Hlboký zlom vniesol do života menšiny i do intelektuálnej a kultúrnej výmeny ponad dunajsko-moravskú hranicu rozpad habsburskej monarchie v roku 1918. Mnoho Slovákov sa presťahovalo do mladého Československa a zostrené podmienky pre prekročenie hraníc, rôzne napätia medzi Viedňou a Prahou, ako aj dôsledky ideologicko-politickej orientácie československého štátu viedli k tomu, že sa mnohí z tých, čo zostali, z averzie voči čechoslovakistickej ideológii a laicisticko-antikatólickej tendencii novej republiky, ktorá im odmietla akúkoľvek podporu, prihlásili radšej k rakúskej identite. Napriek tomu existovalo vo Viedni sedem aktívnych slovenských spolkov, medzi nimi veľmi činná „Katolícka jednota“, ktorej členovia a sympatizanti sa stretávali na bohoslužbách v Stiftsikirche, na kultúrnych podujatiach, spoločenských večeroch, ale aj politických stretnutiach.

Druhá svetová vojna si vyžiadala od mnohodesiatich slovenských rodín v Rakúsku osobitne krvavú daň: dlhé zoznamy slovenských mien na vojnových pamätníkoch vo Weinviertli a vo Viedni podávajú o tom smutné svedectvo.

Koniec vojny v roku 1945 znamenal pre Slovensko najmä stratu štátnej samostatnosti a sovietskú formou „zhora“, resp. zvonka importovanej revolúcie. Európu rozdelila železná opona, ostnatý drôt sa tiahol priamo pred dvermi rakúskych Slovákov a oddelil ich nielen materiálne, ale aj duchovne a politicky od materskej krajiny. Aby sa v atmosfére studenej vojny, častých napätí medzi Viedňou a Prahou a mnohorakých neistôt, vládnucich v Rakúsku do roku 1955 iba poloslobodnom, vyhli identifikácii s komunistickou krajinou, dali mnohí Slováci prednosť definitívnemu prihláseniu sa k rakúskej identite. O to viac, že cesta za vzdelaním a urýchlený sociálny vzostup mnohých vytrhol z pôvodného slovenského prostredia. K tomu sa pridala pretrvávajúca absencia inštitucionalizovaného vyučovania slovenčiny, ako aj postupy pri sčítaniach ľudu, podľa ktorých boli všetci, ktorí ako používaný komunikačný jazyk (Umgangssprache) uviedli nemčinu-slovenčinu,

automaticky zaradení medzi nemecky hovoriacich. Proti urýchlenej asimilácii menšiny pôsobili hlavne viaceré silné politické emigračné vlny: v roku 1945, keď Slovensko opustilo okolo desaťtisíc ľudí, z ktorých sa približne jedna pätina usadila v Rakúsku, po definitívnom prevzatí moci komunistami v roku 1948, po vojenskej intervencii krajín Varšavskej zmluvy v Československu v roku 1968 a napokon v osemdesiatych rokoch, keď prišla na Západ posledná vlna emigrantov.

Pod vplyvom týchto zväčša vysokovzdelaných a politicky senzibilizovaných prisťahovalcov, ale aj citeľného sociálneho vzostupu starousadlíkov a vďaka osobitému postaveniu Rakúska na hranici dvoch svetov, sa Viedeň stala nielen čulým centrom slovenského menšinového života, ale opäť aj miestom myšlienkového a duchovného dialógu a komunikačným kanálom medzi slovenskou spoločnosťou a vonkajším svetom. Podobne ako pred i po roku 1918 ostala Viedeň i po roku 1945 verná svojej úlohe dôležitého kultúrneho a politického sprostredkovateľa. Hlavné mesto Rakúska je rovnako neodmysliteľnou súčasťou dejín slovenského politického exilu po roku 1945 ako dejín politického disentu z obdobia studenej vojny a osobitne z konca osemdesiatych rokov, keď jeho informačné a komunikačné toky prebiehali predovšetkým cez Rakúsko: prostredníctvom osobných kontaktov, sčasti dokonca aj s využitím rakúskych diplomatických kanálov, prostredníctvom publicistických aktivít, najmä však cez rakúsku televíziu, ktorá bola pre státisíce Slovákov na západe Slovenska vzácnym „oknom na Západ“, poskytujúc nádej a vieru v lepšiu budúcnosť. Keď pápež Ján Pavol II. v lete 1979, desať mesiacov po začiatku svojho pontifikátu, vymenoval Slováka Jozefa Tomku, neskoršieho kardinála, za generálneho tajomníka biskupskej synody a osobne ho vysvätil za biskupa, vysielala pápežovu homíliu na Slovensko popri Rádiu Vatikán práve rakúska televízia.

NOVODOBÉ DEJINY SLOVÁKOV NA ÚZEMÍ RAKÚSKA

V porovnaní s inými menšinami síce malá, ale vyspelá a sebavedomá slovenská národnostná skupina ťažko znášala, že pre rakúskeho zákonodárcu stále neexistovala. Niekoľko popredných slovenských osobností vo Viedni prišlo preto v sedemdesiatych rokoch s iniciatívou, ktorej cieľom bolo dosiahnuť oficiálne uznanie slovenskej národnostnej skupiny v Rakúsku. S porozumením pre tento cieľ sa stretli v rakúskych akademických a intelektuálnych kruhoch a v radoch Rakúskej ľudovej strany, predovšetkým u vtedajšieho viceprimátora Viedne Dr. Erharda Buseka, ktorý ich úsilie podporil nielen dobrým slovom, ale aj činmi: sprostredkoval kontakty s vplyvnými osobnosťami politického a intelektuálneho života, medzi inými s profesorom Felixom Ermacorom, popredným znalcom problematiky menšín v Európe a v roku 1981 sa dokonca zúčastnil na Generálnom zhromaždení Svetového kongresu Slovákov v Toronte a vo svojom s veľkým uznaním prijatom referáte poukázal na dôležitosť medzinárodnej kultúrnej výmeny. Na jeho podnet bol v roku 1982 vo Viedni založený Rakúsko-slovenský kultúrny spolok. Neobišlo sa to bez počiatkových ťažkostí, pretože mnohí Slováci mali strach z podvratnej činnosti komunistov, pociťovali odpor k akejkoľvek organizovanej spolkovej činnosti a dávali prednosť tichému a neformálnemu životu pod ochrannými krídlami výborne fungujúcej Katolíckej duchovnej správy pre Slovákov. Pod vedením vynikajúcich osobností sa však spolku nakoniec podarilo presadiť svoju svojbytnosť a rozvinúť aktívnu činnosť, ktorá – ako to napokon vyplývalo už z jeho názvu - bola od začiatku vedome koncipovaná ako kultúrna a spoločenská sprostredkovateľská práca. Slovenské kultúrne večery v Uránii alebo vo viedenskom Hudobnom spolku (Musikverein),

prezentácie prekladov popredných slovenských básnikov, výstavy, prednášky o slovenských dejinách alebo veľký Svetový festival slovenskej mládeže v Semmeringu v lete 1989, organizovaný pod záštitou vtedajšieho spolkového prezidenta Dr. Kurta Waldheima, na ktorom sa zúčastnil aj Dr. Busek a ktorý bol ukončený manifestáciou neďaleko štátnej hranice a veľkou tlačovou konferenciou vo viedenskej Uránii - všetky tieto podujatia oslovovali nielen slovenské, ale aj čoraz početnejšie rakúske publikum a vedno s dobre redigovaným dvojjazyčným časopisom „Pohľady“ a s čoraz častejšou slovenskou účasťou v rakúskych médiách pripravovali cestu k oficiálnemu uznaniu slovenskej národnostnej menšiny. V neposlednom rade vďaka účinnej pomoci niektorých rakúskych ministrov a Rakúskej ľudovej strany boli tieto snahy úspešne dovŕšené v júli 1992 zákonodarným aktom Rakúskej národnej rady. Onedlho nato bola pri Úrade spolkového kancelára ustanovená aj prvá Slovenská menšinová rada.

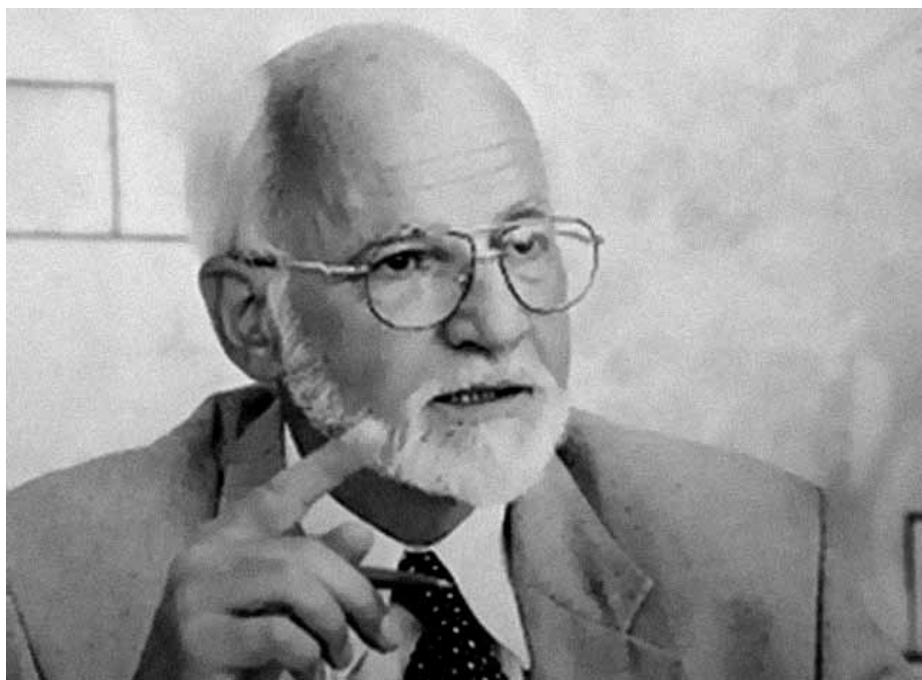
Odvtedy prešli Slováci v Rakúsku dlhú cestu. Profitovali z pádu komunizmu, z osamostatnenia Slovenska a jeho integrácie do európskych štruktúr, ktorá odstránila veľa pomyselných hraníc a z polozaspatého hraničného kúta na severovýchode Rakúska vytvorila čulú medzinárodnú komunikačnú os a vďaka priam revolučne zmenenému spôsobu vnímania Slovenska nepriamo posilnila aj slovenskú národnostnú, skupinu. Akou revolúciou bolo toto nové vnímanie Slovenska vystihujú slová môjho dlhoročného kolegu z Inštitútu pre východoeurópske dejiny na Viedenskej univerzite profesora Arnolda Suppana: „Ak si v duchu prebehne tých 17 rokov od roku 1990, tak Slovensko zaznamenalo taký politický, hospodársky, spoločenský

Viedenská Uránia

a kultúrny rozvoj, aký by ani tí najväčší optimisti neboli bývali považovali za možný. Nikto nepoznal históriu obyvateľstva Slovenska, nikto nevedel, že aj ono sa spolupodieľalo na všetkých dôležitých európskych reformných procesoch už od stredoveku... a nikto nechcel veriť, že Slováci aj bez svojho národného štátu v užšom slova zmysle dokázali držať krok so zjednocovacím procesom Európy. V skutočnosti boli obyvatelia Slovenska už od stredoveku prostredníctvom svojej šľachty a meštianstva prepojení so strednou a západnou Európou, tieto kontakty v ranom novoveku ďalej rozvíjali a v 19. a 20. storočí intenzívne spolupracovali na modernizácii habsburskej monarchie a Československa. Len obdobie „železnej opony“ znamenalo 40 rokov izolácie od západnej polovice Európy. Po roku 1990 sa mohli znovu naplno využiť všetky schopnosti a poznatky nadobudnuté generáciami.“

Naša vďaka prináleží všetkým, ktorí sa na tomto zázraku podieľali, dnes predovšetkým Dr. Erhardovi Busekovi, ktorému ako politikovi i ako človeku nikdy nebol ľahostajný osud národov a kultúr strednej Európy, ani osud mnohými zabudnutých Slovákov. ■

JÁN
BUDAJREFLEXIE NAD OKR
A JEDNOU KNIHOU

Vladimír Ondruš

Kniha Vladimíra Ondruša „Atentát na nežnú revolúciu“ mala svoj „krst“ 10. decembra 2009, na záver osláv dvadsiateho výročia demokratickej revolúcie z roku 1989. Bolo to na deň po dvadsiatich rokoch slávneho „korza“ cez železnú oponu. Tá udalosť v roku 1989 podčiarkla a zhrnula jasnú správu z vtedajšieho Československa: definitívny koniec totality. Ako majú Američania svoje slávne „bostonské pitie čaju“, na prahu našej slobody bolo „hainburské korzo“. Po prečítaní Ondrušovej knihy som si povedal, že tento termín na jej krst si vybral oprávnene – kniha je vlastne tiež o istom rúcaní múrov a predsudkov, ktoré nám v myšliach stavia strach z nepohodlných právd o minulosti.

DEFICIT REFLEXIE
SLOVENSKÉHO NOVEMBRA '89

V porovnaní so záplavou kníh o „sametové revolúci“ je kníh o slovenskej nežnej zatiaľ ako šafranu. Pomer nie je jedna slovenská ku dvom českým,

Ján Budaj

ani jedna ku desiatim... Príčinou môže byť aj fakt, že na Slovensku sa ešte neuskutočnil základný výskum archívov a historických dokumentov, dokonca nieto ani žiadneho na november sa špecializujúceho historika. V tomto je Slovenská republika iracionálnym štátom – 17. november sme pozdvihli na štátny sviatok, ale preskúmať samotné udalosti sa „nestihlo“. A nepomáha ani to, že daňovníci platia okrem bežných historických ústavov aj jeden špecifický, zameraný na najnovšie dejiny. Ústav pamäti národa, žiaľ, ovplyvňujú politické strany, ktoré k nedávnej minulosti pristupujú ako k nebezpečnému, výbušnému tajomstvu, preto vedcom z ÚPN nepriznávajú status nezávislých. Ústav pripravil „k výročiu“ nejaké populárno-náučné publikácie, ale dlhoročnú absenciu historického výskumu to nahraďiť nemohlo.

PRIVEĽA
PEKNÝCH FRÁZ

Oslavy nadobudnutia slobody nám v médiách prinášajú rok čo rok stále rovnaký mix povrchno popísaných

ÚHLYM VÝROČÍM O NEŽNEJ REVOLÚCII

faktov, podobných fotografií, akúsi zabehanú „novembrovú mytológiu“. O čo sú novinári mladší, o to bezbolestnejšie preberajú kliše, o to častejšie sa publikujú aj okaté chyby a „vygooglované“ nezmysly o roku 1989. To je pravý opak kritickej reflexie, ktorú by najnovšie slovenské dejiny potrebovali. Namiesto toho máme len mediálny sediment spomienok protagonistov udalostí, ktoré bývajú podfarbené politickými záujmami a osobnými dôvodmi, pre ktoré nejeden z nás to či ono heroizuje, iné, naopak, bagatelizuje, alebo prepisuje. Tak by s históriou narábali politici všade, iste aj v Rakúsku... U nás je to dosiaľ prevažujúci zdroj poznania.

Ktože by bol kedysi veril, že všetky tie hviezdne okamihy novembra, ktoré sme tak intenzívne prežívali, sa aj tentoraz stanú plastelínou v rukách politikov? Ako disident som nejeden večer prediskutoval na tému našej nešťastnej tradície ideologizácie minulosti. Znechutene sme vtedy hovorili o tom, že verejnosť preto radšej žije v „historickom bezvedomí“. Debatovali sme o tom, ako u nás museli ľudia reflexie, intelektuáli, s každou zmenou pomerov meniť aj kabáty. Ako naši historici prispôbovali minulosť prianiam mocných. A ako potom títo minulosť zneužívali proti verejnosti, v ktorej zručne vyvolávali pocit viny...

Z ARCHÍVU REVOLÚCIE BOL POLITICKÝ RUKOJEMNÍK

V novembri '89 sa to nemalo zopakovať. V centrále VPN som podnietil vznik archívu, z ktorého mal byť otvorený archív revolúcie. Starala sa oň v archívnictve zbehlá aktivistka, ktorej som odovzdával aj vlastnú poštu, všetky útržky zápiskov, zápisky o hlasovaniach, magnetofónové pásky z rokovaní... Najmä ale zbierala dokumenty doby. Centrála VPN bola vtedy miestom, kde sa zbierali

Zľava: Kňazko, Budaj a Snopko

informácie aj ľudia, iné inštitúcie totiž prestali fungovať. Paralyzovaný bol ÚV KSS, vláda, ešte aj ŠtB prestala robiť svoje denné správy(!). Dezorientovaní boli aj ľudia z médií, slúžiaci do včera tým druhým... podobne spoločenský vedci... inštitúcie na uchovávanie súvekej histórie, bežné všade

vo svete, u nás chýbali... Našťastie tu bolo hnutie VPN, odhodlané a aj schopné udalosti dôkladne zdokumentovať. Archív VPN sa postupne rozrástol až na 55 archívnych metrov (tzn. viac ako pol milióna stránok!). Dokumentuje dobové plagáty, nápisy z ulíc, fotografie, aj naše stanoviská,

Zásah policajných jednotiek pri demonstrácii 17. novembra 1989 v Prahe

Ján Budaj pri pamätníku P. O. Hviezdoslava na demonštrácii v Bratislave

reakcie režimu aj ohlas verejnosti. V archíve VPN sú uložené tisíce listov, petícií a vyhlásení pracovných kolektívov aj jednotlivcov, študentov, veriacich aj policajtov či vojakov... je to doslova odtlačok náhle oživenej spoločnosti, obraz tváre Slovenska, stojaceho vtedy na pomedzí medzi desaťročiami trvajúcou érou totality a neznámym svetom slobody.

No moji nástupcovia neskôr hnutie VPN zrušili a jeho vzácny archív previedli na istú súkromnú nadáciu. Jej prostredníctvom ho chceli chrániť pred politickými protivníkmi, no de facto ho skrývali aj pred výskumníkmi a novinármi. A to aj desaťročie potom, čo archívu už nič nehrozilo. Nebolo ľahké zistiť, kto vlastne archív má, ale ani potom som sa doň nedostal. Až v druhej polovici minulého roku, keď

už na hlavy politikov zodpovedných za skrývanie archívu VPN padala z viacerých strán verejná kritika, začali archív VPN sprístupňovať (dosiaľ nie je z neho prístupných viac než 10 %). Pochopiteľne – na to, aby historici alebo publicisti stihli čosi preštudovať a napísať ku 20. výročiu – bolo neskoro.

A tak zatiaľ čo Česi majú svoju „sametovú“ dokonale preskúmanú (archívy OF boli sprístupnené na výskum už začiatkom 90. rokov minulého storočia), nevriavac o Maďaroch a Poliakov, ktorí majú svoje demokratické revolúcie už dávno zabudované do kontextu svojej politickej histórie – u nás je s neznou problém. Tá neochota a pomalosť pri sprístupnení archívov, to oneskorenie výskumu ÚPN – to všetko prezrádza

problémy určitých ľudí s pravdou o novembri 1989, iných zasa s tým, že november '89 vôbec bol. To všetko bolo očividné počas nedávnych „osláv“ 20. výročia revolúcie, ktoré boli na Slovensku z každej stránky nepripravené a rozporné.

KNIHA O SLÁVE AJ PÁDE SLOVENSKEJ REVOLÚCIE

Tak – to bol teda poriadne dlhý úvod! Ospravedlňujem sa zaň, ale po ňom je zrejmejšie, do akej situácie prichádza kniha, o ktorej je reč. Je to situácia mlčania alebo bulvarizácie minulosti, je to situácia utajovania archívov, je to situácia spolitizovania výskumu. Určite mnohým „stúpi na otlak“. Aj preto je kniha jedného z členov revolučného Koordinačného výboru a prvého

predstaviteľa VPN vo vláde národného porozumenia z roku 1989 knihou plnou citácií a odvolaní. Naozaj neobvyklá pamätnícka kniha – autor sa nespolieha len na svoje spomienky a pozorovania, ale každé vyjadrenie si starostlivo overuje v dobovej tlači, u hodnoverných svedkov udalostí v už publikovaných článkoch, v nahratých „oral history“ protagonistov novembra 1989. Nie je to len spomínanie, je to aj výskum. Celkovo sa autor odvoláva na vyše tisíc zdrojov (!). Vidno, že ráta s odporom a útokmi nepriateľov novembra '89, aj zo strany politických prepisovačov minulosti. Takýto dôkladný prístup k príbehu slovenského revolučného hnutia neponúkol dosiaľ nik z pamätníkov. Ondruš popisuje aj tie udalosti revolúcie, ktoré – hoci rozhodujúce – ostávali doteraz zametené pod kobercom. Pripomína základné špecifikum novembra '89 – že vtedajšie Československo bolo jediným štátom, na ktorého území vznikli dve demokratické revolúcie, dve politické a organizačné jadrá hnutí za slobodu. Obe autentické, to slovenské dokonca založené o pár hodín skôr. Vladimír Ondruš bol svedkom neskorších pokusov podriaďiť VPN pod OF, ale aj toho, že v novembri '89 sme dosiahli – aspoň sa tak zdalo – s českými revolucionármi partnerstvo a porozumenie. Aj vďaka tomu mohol byť rok 1989 magickým annus mirabilis ...

Energickosť VPN a nikým nepredpokladané prebudenie slovenskej verejnosti zahnali slovenských komunistov do takej defenzívy, že práve tu, na Slovensku sa zlomili tri rozhodujúce piliere československej totality: tu komunisti vyvesili bielu zástavu pokiaľ išlo o ich vedúcu úlohu o tri dni skôr než komunisti v Prahe, tu sa vzdali monopolu na televíziu (tým padla v ČSSR cenzúra a demonštrácie sa rozšírili aj mimo veľkých miest) a do tretice – tu občania zborili symbol režimu – železnú oponu. Občianske fórum z úspechov VPN ťažilo pri vyjednávaniach s komunistami. A hoci sme z pochopiteľných príčin neboli pri každom z nich, panovala medzi nami dôvera.

No potom prišla jar 1990 a s ňou rastúca nedôvera OF voči predstavám VPN o budúcom partnerstve vo federácii. Tá spôsobila skrytý konflikt, ktorý do roka zdeštruoval sily

Jedna z televíznych revolučných diskusií.

Na snímke z 28. novembra 1989 zástupcovia výboru občianskej iniciatívy Verejnosť proti násiliu, zľava Vladimír Ondruš, Milan Kňažko, Zuzana Mistríková, Ján Budaj a Miroslav Kusý. (TASR)

Zľava: Martin Bútora a Milan Kňažko

slovenských demokratov a do dvoch rokov aj spoločný štát. Jadro sporu bolo v otázke, či je možné, aby v jednom štáte žili dva politické národy. Kto zaň zodpovedal viac? Bol nevyhnutný? Aké zbrane sa v tom spore použili? A prečo je príbeh VPN dosiaľ obostretý tajomstvom? Aj o tom je kniha Vladimíra Ondruša. V druhej časti sa zaoberá otázkou, čo so zvyškami oného zápasu, ktoré zostali hlboko pod kožou slovenskej spoločnosti? Kniha Vladimíra Ondruša láme nejedno tabu o novembrovej revolúcii a o dôvodoch fatálnej krízy dôvery medzi novými demokratmi z OF a VPN, z ktorej zostal už len jediný únik – „nezný rozvod“ spoločného štátu. Zdá sa, že nejedno doteraz platné historické tvrdenie o priebehu revolúcie a udalostí po nej bude treba po tejto knihe prehodnotiť.

Hoci ani Ondrušova kniha nemohla ťažiť z viacerých, stále ešte nepreskúmaných archívov (je to na neuverenie, ale podnes je utajené ešte aj vyšetovanie slávnej federálnej „Komise 17. listopadu“, ktorá mala objasniť zásah na Národnej triede!), je bezpochyby knihou, s ktorou sa budú musieť tak či onak vyrovnáť všetci, čo by chceli porozumieť našim najnovším politickým dejinám. Ondruš nevynáša o aktéroch udalostí definitívne súdy, nič neuzatvára. Ako nebolo „hainburské korzo“ zavŕšením nášho úsilia o slobodu, nemôže byť ani Ondrušova kniha zavŕšením, je skôr začiatkom zverejňovania neznámych faktov o revolúcii. Práve to ju robí prelomovou. ■

Vladimír Ondruš,
Atentát na nežnú revolúciu,
vydavateľstvo IKAR,
december 2009, Bratislava.

Pohľad
spoza bývalej
železnej opony
do zákulisia osláv
20. výročia
novembra 1989
z pera
Ingrid Konrad

ZAMATOVÁ A NEŽNÁ

Tá istá revolúcia, raz nežná, raz zamatová, oslavovala 17. novembra 2009 svojich dvadsať. 20 rokov uplynulo od pádu komunizmu v bývalom Československu. Niektorým sa to zdá, ako by to bolo včera, pre mladú generáciu pod dvadsať je to história, ktorú nezažili...

OSLAVY V ČESKEJ REPUBLIKE „Soudruzi za oponou, showdruzi před oponou...“

S týmto titulom ohlásila oslavy v Čechách internetová stránka ČT24. Bývalý československý a český prezident Václav Havel usporiadal exkluzívny koncert v centre Pražská křižovatka, bývalom Kostole svätej Anny v Prahe. Podľa neho nešlo o klasický koncert: „Bude to trochu pripomínať atmosféru prvých schôdzí, stretnutí a mítingov Občianskeho fóra a Verejnosti proti násiliu. To znamená, že tam bude prvok improvizácie,“ prezradil o svojom projekte Havel.

Nedopátrala som sa, akých hostí pozval Havel na svoju oslavu zo Slovenska (novembroví tribúni medzi nimi neboli), ale protirežimoví českí hudobníci na jeho koncerte nehrali. Havel siahol po inom rozmere „sametové revolúcie“. Pozval svojich priateľov spoza veľkej mláky, amerických umelcov. V priamom prenose Českej televízie mali diváci možnosť

počuť Suzanne Vega, Joan Baez, Lou Reed a americkú sopranistku Renée Flemingovú. Václav Havel na konci koncertu pripomenul, podobne ako v jeho reči 11. novembra 2009 na zasadnutí Európskeho parlamentu k výročiu pádu železnej opony, že na svete existuje stále veľa krajín, kde panuje nesloboda. „*Chceli by sme im dnes večer vyjadriť solidaritu a podporu. Sami sme totiž zažili, ako je medzinárodná podpora dôležitá.*“

Mnohí pozvaní hostia neprišli osobne. Popri nemeckej kancelárke Angele Merkel alebo tibetskom dalajlámovi pozdravil podujatie cez videozáznam aj americký prezident Barack Obama. Pri príležitosti výročia pozdravil Slovensko rovnako ako Čechy a dodal: „Svojou odvahou ste inšpirovali celý svet a pomohli k šíreniu slobody po celej Európe“. Česko-slovenská zamatová alebo nežná revolúcia podľa neho naďalej inšpiruje ľudí, ktorí túžia po slobode.

Osobne prišiel iný rečník, český prezident Václav Klaus, ktorý zožal na záver svojho slávnostného prejavu burácajúci potlesk, keď sa Havlovi, s ktorým mal za

posledných 20 rokov veľa kontroverzných sporov, poďakoval slovami: „Pre mňa je jedna vec istá, udalosti, ktoré sa stali pred dvadsiatimi rokmi, sú v našej krajine pre mňa spojené s jednou konkrétnou osobou, a tou je môj predchodca v prezidentskom úrade Václav Havel, ktorému chcem za všetko, čo vykonal pre znovunadobudnutie našej slobody, touto formou poďakovať.“

Václavovi Havlovi sa v rámci osláv 20. výročia pádu komunizmu dostalo uznania aj v hlavnom meste Slovenska, v Bratislave. Bývalý československý a český prezident sa stal jeho čestným občanom. Na otázku, ako hodnotí vývoj oboch krajín po páde komunizmu, odpovedal: „Všetko ide oveľa pomalšie, než sme pred 20 rokmi v dobách takého nadšenia predpokladali a očakávali“. Podľa neho trpia všetky postkomunistické krajiny podobnými problémami, musia ozdraviť spoločenský systém, vrátiť ľuďom sebavedomie, pričom politická kultúra je podľa neho ešte nezrelá a spája sa s veľkým prerozdeľovaním majetku, ktorý pre ňu predstavuje pokušenie.

20 rokov bez opony

Koncert k výročiu zamatovej revolúcie

Výstižná „Pražská sametová veselice“

17. novembra 2009 žila Praha už od 11. hodiny dopoludnia minulostou spred dvadsiatich rokov. Popri pietnom akte kladenia vencov pri pamätníku študentskej demonstrácie na Václavskom námestí, ktorého sa zúčastnil prezident Českej republiky Václav Klaus spolu s premiérom Janom Fischerom a pražským primátorom Pavlom Bémom, prebiehali oslavy novembra v Prahe nostalgicko-radostne. Klausovi prívrženci mu skandovali, jeho odporcovia ho vypískali...

Na Staromestskom námestí pripomínali veksláci, bony a trikolóry to, čím žila Praha koncom 80. rokov, čo bolo dostať a čo nebolo, predávalo sa za ceny rovnaké ako pred 20 rokmi. V retro duchu pokračovali oslavy aj popoludní na Národnej triede, ktorá bola Mikulášskou ulicou, akože „železnou oponou“ rozdelená na dve časti. Pred ňou sa odohrávalo to, čo by sa mohlo stať, keby pred dvadsiatimi rokmi k revolúcii nedošlo. Na tomto Mejdane pro všechny showdruhy si ľudia mohli vyskúšať zohnať banány, tuzexové bony alebo v minulosti „vzácný“ toaletný papier. Niektoré obchody lákali okoloidúcich dokonca dobovými výkladmi.

Tisíce ľudí si vo sviatočnej nálade zapakovali pochod študentov z Albertova na Vyšehrad a odtiaľ do centra osláv, na Václavák, prichádzali s nadšeným burácajúcim „Už jsme tady!“ Z pódia zneli reminiscencie z novembrových dní spred dvadsiatich rokov – policajné sirény a výzvy, krik ľudí, Havlov hlas... Oslavy pokračovali večer koncertom, na ktorom hrali tí, ktorí len posledných 20 rokov tvoria v slobodných podmienkach. Sú to aj oni, ktorí sa o slobodu svojou tvorbou zaslúžili – Monkey Business, Dan Bárta, Vladimír Mišík, Vlasta Třešňák, Pavel Zajíček a Tony Ducháček. Známe mená som našla na koncertoch v iných českých mestách. Marta Kubišová, ktorej Modlitba zaznela z mnohých slávnostných tribún, vystúpila na koncerte na scéne Klicperovho divadla v Hradci Králové. Jiří Dědeček a Jan Vodňanský sa zúčastnili porevolučného happeningu 20 let svobody a demokracie v Olomouci.

Symbolický pád Železnej opony

Spríevod z Albertova dorazil na Národnú triedu

OSLAVY NA SLOVENSKU *Veľká rodinná oslava, ktorá dokonale obnažila stav vzťahov v rodine*

„Oslavy nežnej revolúcie boli populistické a naivné,“ povedal po oslavách 20. výročia Vladimír Mečiar. Možno je to práve tento citát bývalého slovenského premiéra, ktorý vystihuje dianie na Slovensku v novembri 2009. Mečiarova politická kariéra sa nezačala síce na novembrovej tribúne, ale onedlho po tom, v januári 1990. Po dvadsiatich rokoch sa mohol ako člen súčasnej vládnej koalíciej trojky pričiniť o to, aby oslavy porážky totalitného režimu boli, aspoň na Slovensku, iné, ako „populistické a naivné“.

Aj na Slovensku sa kládli vence. Slovenský prezident Ivan Gašparovič však nemohol pristúpiť k pamätníku novembra, lebo na Slovensku ešte žiaden taký nebol. Slovenský prezident položil veniec k pomníku politických väzňov na Ružinovskom cintoríne v Bratislave. „Aj dnes sa často v mene demokracie pácha to, čo s demokraciou nemá nič spoločné. A na to musíme dávať pozor, a preto je tu ten symbol, ktorý nám to má pripomínať,“ upozornil Ivan Gašparovič na odkaz udalostí 17. novembra '89 a tých, ktorí za slobodu počas komunistického režimu boli prenasledovaní, stratili svoje zdravie a niektorí aj svoj život. Uctiť si pamiatku občanov zavraždených bývalým režimom prišli aj viacerí politickí väzni, napr. tribún revolúcie Ján Budaj a rímskokatolícky kňaz Anton Srholec. „Stretáme sa pri tomto výročí pri pomníku politických väzňov, pretože ich obeť boli bezpochyby jedným z veľkých zdrojov legitimity novembra '89, ako je november '89 zdrojom legitimity súčasnej

demokratickej republiky,“ povedal Budaj pre médiá. Vyzval, aby sa práve na tomto pietnom mieste stretli ľudia, ktorí, hoci pochádzajú z odlišných táborov, by tu mohli nájsť spoločnú reč. Slovenský premiér, rovnako ako aj ostatní predsedovia parlamentných strán, ale na Ružinovskom cintoríne chýbal...

Na Slovensku sa oslavovalo – nielen na mnohých podujatiach v Bratislave, ale aj Banskej Bystrici, v Košiciach a inde – no ani na jednom z nich sa nestretli aktéri revolúcie so súčasnou vládou garnitúrou. A tak nepadli nikde slová uznania, aké by k nim patrili, ktoré by vyzdvihli občiansku a ľudskú odvahu tých, ktorí stáli na novembrových tribúnach pred 20 rokmi.

Vládna strana Smer-SD oslavovať jedno z najvýznamnejších jubileí v novodobej histórii Slovenska pôvodne ani neplánovala. Jej líder a súčasný premiér Slovenskej republiky Robert Fico navštívil v predvečer 17. novembra Moskvu a počas štátneho sviatku bol v Londýne. Koalícia a opozícia si rozdelili aj oslavy nežnej revolúcie. Jedni boli v novej budove Slovenského národného divadla, druhí v historickej. Obe podujatia boli síce bezplatné, ale iba pre pozvaných hostí.

Na galavečere v novej budove Slovenského národného divadla, ktorý organizoval predseda parlamentu SR

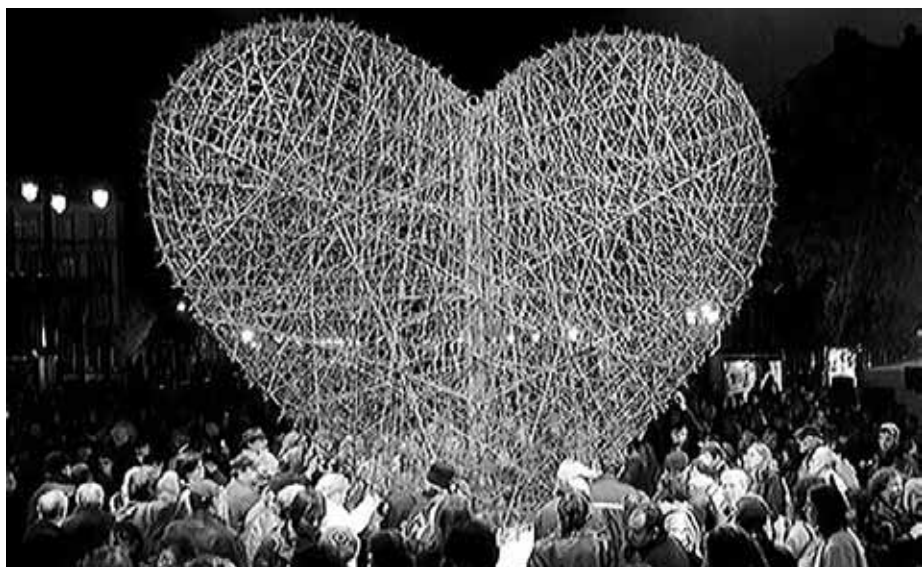
Pavol Paška, sa stretli prezident aj premiér. Opoziční politici, ale aj aktéri revolúcie, okrem Jána Čarnogurského, večer ignorovali. Príčinou boli kontroverzné vyjadrenia predstaviteľov strany Smer na adresu novembra '89, ktoré oslavám predchádzali. Pribeh tejto oslavy vysielala Slovenská televízia a jej scenár pripomínal slávnostné akademie spreď Novembra.

17. – 18. novembra usporiadalo Stredoeurópske fórum medzinárodnú konferenciu prístupnú verejnosti. Na rozpravu o budúcnosti regiónu medzi Východom a Západom, o otvorenej spoločnosti uprostred krízy, globálnom kapitalizme a problémoch strednej Európy pri hľadaní historickej pravdy prijali pozvanie aj poľský publicista Adam Michnik, profesor histórie Timothy Snyder z Yale University, maďarský spisovateľ György Konrád, švédsky novinár poľského pôvodu Maciej Zaremba, nemecký novinár Thierry Chervel z Berlína a veľičina rakúskej žurnalistiky Paul Lendvai z Viedne.

Organizátori obľúbeného letného festivalu Pohoda zorganizovali v bratislavskom Parku kultúry a oddychu iný koncert. Vystúpili na ňom napríklad aj legendárni predstavitelia českého undergroundu Plastic People Of The Universe. Kto chcel oslavovať November s nimi, musel však zaplatiť vstupné...

Stretnutie VPN v „kaplnke“

Predstavitelia niekdajšieho Koordinačného centra hnutia Verejnosti proti násiliu (VPN) z novembra '89 sa na pozvanie vtedajšieho predsedu Jána Budaja zišli 17. novembra 2009 v historickej budove Vysoké školy múzických umení (VŠMU), kde VPN pôsobila počas najhorúcejších dní revolúcie. Pred priechom VŠMU pripomínala staré časy naaranžovaná čelná zrážka trabanta a niekdajšej, socialistickej škodovky, pod bránou školy postávali

študenti a vyhrávali rezké, socialistické pochody. Napriek uplynulým rokom a politickému vývoju, ktorý tu i tam niekdajších spolubojovníkov rozdeľoval, prišla do slávnej „kaplnky“ väčšina členov revolučného Koordinačného centra VPN, podobne aj väčšina vedenia študentského hnutia z roku 1989. Tak bola táto skromná akcia jedinou, ktorej sa podarilo ľuď viac spájať než rozdeľovať.

Oslavy novembra '89 na Slovensku uzavrelo slávnostné odhalenie pamätnej dosky na priecheli budovy Umeleckej besedy. Na skromnej doske je ešte skromnejší nápis : ...tu vzniklo v novembri 1989 hnutie VPN, ktoré sa zaslúžilo o slobodu a demokraciu...

Prázdne Námestie SNP

Čo sa dialo v Bratislave, v uliciach a na námestiach v podvečer 17. novembra? Hoci väčšina Slovákov na revolúciu spomína rada a v prieskumoch ju označujú za jednu z troch najdôležitejších dejinných udalostí, Námestie SNP – dejisko novembrových udalostí spreď 20 rokov, bolo v tento večer pusté. Zaujímalo ma prečo? Dozvedela som sa, že Ján Budaj požiadal v zákonomnom termíne bratislavský magistrát o súhlas s akciou na oslavu 17. novembra na Námestí SNP, ktorú chcel usporiadať spolu s Milanom Kňazkom a ochotnými umelcami, resp. protagonistami tribún. No súhlas na akciu nedostali. Podobne ako Námestie SNP boli magistrátom zablokované aj Hodžovo a Hviezdoslavovo námestie. A tak masy ľudí blúdiacich centrom Bratislavy na deň 20. výročia nežnej nenašli žiadnu verejnú oslavu, ktorá by pripomínala novembrové tribúny...

Magistrát oslavy sľuboval, no nakon sa ani na jednom zo zablokovaných námestí neuskutočnili. Jediným podujatím bolo odhalenie repliky známeho srdca z ostnatého drôtu na Hviezdoslavovom námestí. „Srdce Európy“ z dielne

slovenského výtvarníka Daniela Brunovského pripomenulo pochod tisícok Bratislavčanov do Hainburgu po definitívnom páde železnej opony 10. decembra 1989.

Ján Budaj: „Môj 20-ročný príbeh, začínajúci väzením, skončil sa v Hainburgu pozdravom „Ahoj, Európa!“

Srdce bolo v roku 1989 symbolom študentského hnutia. To dnešné váži aj s podstavcom vyše štyri a pol tony, má šírku takmer päť metrov a výšku viac ako štyri metre. Pôvodné Srdce Európy symbolicky omotané ostnatým drôtom vznikalo improvizovane, 10. decembra 1989, na druhej strane Dunaja, na ktorú bolo dovedy trestné sa aj čo len pozerať... „Vtedy bola taká doba, že všetci chceli pomáhať...“ spomína slovenský výtvarník Daniel Brunovský na novembrové dni pre webový portál bratislava.sme.sk. V ateliéroch na Kolibe zvarili konštrukciu, originálny ostnatý drôt sa použiť nedal, bol príliš tvrdý, príliš dlho hral svoju negatívnu rolu v dejinách Európy... Srdce číslo jeden zmietol zub času, presnejšie – mohutná rieka, Dunaj. Jeho nová podoba bude stálym pamätníkom na železnú oponu pod bralom Devínskej skaly na slovenskej strane Dunaja. Presne oproti tomu miestu na území Rakúskej republiky, kde sa 10. decembra 1989 zhromaždili tisíce Bratislavčanov, aby definitívne dali najavo, že železná opona už do strednej Európy nepatrí...

Podujatia na Hviezdoslavovom námestí v podvečer 17. novembra 2009 sa zúčastnilo do tisíc Bratislavčanov. Na pódium vystúpili niektorí aktéri revolučných udalostí v roku 1989 – niekdajšie vedúce osobnosti študentského hnutia Zuzana Mistríková a Filip Vagač. Mnohí z prítomných si pripomenuli ten moment, keď spoločne strihali ostnaté drôty, keď prvý raz vo svojom živote prešli slobodne na druhú stranu Dunaja.

EAST MEETS WEST

Na mohutný symbolický pochod Bratislavčanov z Bratislavy do Hainburgu v podvečer 10. decembra 1989 si spomíname aj my, Slováci žijúci v Rakúsku. Boli sme tam a po rokoch sme sa vítali so starými známymi tvármi, s rodinou, priateľmi a známymi, od ktorých nás delil ostnatý drôt, po desaťročia symbol neslobody a útlaku. Na ten pocit osobne nikdy nezabudnem. Toto podujatie sprevádzali slzy a smiech, nevysloviteľná radosť a úľava. Bola už tma, decembrová zima sa nám vkrádala až do kostí. Ani neviem, ako sme si v tej trme-vrme svietili, ale doteraz si pamätám na odlesky v očiach ľudí. Hovorili za všetko, za roky izolácie, za úsilie, aké každý za tú dobu vynaložil, aby svoj život žil dôstojne, či už v totalite alebo mimo nej. Pre obidve skupiny, pre tých, čo zostali, i pre tých, ktorí v rokoch totality svoju domovinu opustili, platilo spoločné: vždy ostala jedna polovica sveta zatvorená, vždy patrili medzi diskriminovaných obyvateľov tejto zemegule. 10. december 1989 toto pre Slovákov a Čechov definitívne ukončil.

Náš obdiv a vďaka patrila a patrí ľuďom, ktorí si povedali, že stačilo. Ktorí vďaka svojej občianskej odvahe začali písať novodobé dejiny Slovenska. Naša vďaka patrí všetkým tým, ktorí svoje životy upísali boju proti režimu a nikdy s ním nekolaborovali, aj keď k tomu boli denno-denne znásilňovaní vtedajšou štátnou mocou. Ešte musí byť napísaných veľa úvah a textov, ktoré sa budú pokúšať rekapitulovať, čím žili ľudia pred novembrom a ako je možné, že si všetci bez rozdielu mysleli, že to bude trvať večne... Aké obete prinášali aktívni odporcovia režimu a ako vidíme sami seba v svetle reflektorov historických udalostí...

Jedna povinnosť nám ale zostáva, nezabudnúť na to, že ešte dnes, v 21. storočí, je pre mnohých obyvateľov našej planéty svet stále rozdelený, že mnohí musia znášať svojvôľu diktatúr a neslobody, žijú v biede a útlaku. Našou reakciou na tie dlhé roky, keď si človek zvykol pasívne prijímať niečo, čo sa priecilo jeho osobnej logike, zmýšľaniu a predstavám o slobodnom živote a právach jedinca, by mal byť náš zaostrený pohľad na všetkých tých, ktorí sa čo len náznakom pokúšajú zneužiť svoju moc. Nech sa to deje na akejkoľvek úrovni a v akejkoľvek oblasti nášho života. ■

Zdroje:

<http://bratislava.sme.sk/>

<http://www.ct24.cz>

<http://www.mediafax.cz>

<http://www.sme.sk>

<http://sudor.blog.sme.sk>

Vo vajnorkej Vínoteke Regius sa zišli ľudia a spomienky

OSLAVY NOVEMBRA V BRATISLAVSKÝCH VAJNOROCH

Nová Vínotéka Regius v novembrových dňoch 2009 ožila Novembrom pred dvadsiatich rokov. Na troch podujatiach 17., 19. a 21. novembra sa tu publiku predstavili protagonisti Novembra 1989, bývalý predseda vlády Ján Čarnogurský, jeho brat, bývalý podpredseda Národnej rady SR Ivan Čarnogurský, bývalý podpredseda federálneho parlamentu Konštantín Viktorín, lídri študentského hnutia Zuzana Mistríková a Martin Vician a tribún revolúcie '89 Ján Budaj. Dvor vínok sa zaplnil ľuďmi,

ktorí rekapitulovali, spomínali a spolu s rečníkmi diskutovali. Všade viseli bývalé československé zástavy, zväzky kľúčov vzbudzovali túžbu ešte raz si nimi zaštrngáť presne ako vtedy pred 20 rokmi. Na stenách viseli dobové fotografie z revolučných tribún a námestí, pred vchodom do vínok stála stará embéčka, vo Vajnoroach sa na pár večerov zastavil čas.

Reflexie na November '89 má každý osobné. November 1989 ostane trvalým medzníkom v dejinách Európy, v dejinách našich národov, v jednotlivých ľudských osudoch za alebo pred železnou oponou. Osobné stretnutia s ľuďmi Novembra boli pre mnohých zážitkom. Vďaka patrí majiteľovi vínokety vo Vajnoroach, rakúskemu Slovákovi Ivanovi Čarnogurskému ml. Z jeho iniciatívy vznikli podujatia, ktoré pridali dôležitý kameň do nie veľmi pestrej mozaiky osláv Novembra na Slovensku.

Red.

Hostiteľ Ivan Čarnogurský ml. víta Zuzanu Mistríkovú

LUCIA POPP

K NEDOŽITÝM 70. NARODENINÁM OPERNEJ DIVY SLOVENSKEHO PÔVODU

Nikdy by som si nebola pomyslela, keď som 1. septembra 1945 nastúpila do prvej triedy Ľudovej školy M. R. Štefánika na Grösslingovej ulici v Bratislave, že budem „drieť školské lavice“ s budúcou svetovou hviezdou operného neba, koloratúrnou speváčkou, sopranistkou Luciou Popp.

Večerom sprevádzala univ. prof. Eva Blahová (prvá sprava)

Je to už dávno, na Luciu mi z tých čias ostalo niekoľko matných spomienok na nejaký ten malý spor na školskej

Lucia Popp

chodbe cez prestávku o maslový chleba. Po skončení vtedajšej ZDŠ sa naše cesty rozišli, ona išla na gymnázium, ja na obchodnú akadémiu. Avšak cesty osudu sú nevyspytateľné. Po maturite som na umiestenku nastúpila do Pozemných stavieb na oddelenie štatistiky, kde jednou z mojich dvoch kolegyň bola pani Kamila, manželka Milana Konečného, Luciinho strýka. Aj keď Lucia emigrovala do zahraničia a ja som sa presťahovala do Banskej Bystrice, kde som pracovala v umeleckej agentúre Slovkoncert, cez jej tetu Kamilu, moju bývalú kolegyňu, udržiavala som s Luciou Popp, aj keď s veľkými odstupmi, predsa len kontakt.

Lucia Popp sa narodila 12. novembra 1939 v Záhorskej Vsi. Jej rodný dom udržiavajú jeho terajší majitelia a ulica, kde dom stojí, už nesie jej meno. Lásku k spevu a nadanie jej do kolísky vložila

mama Milada, ktorá mala nádherný hlas. Aj keď nespievala v opere, často vystupovala na rôznych významných koncertoch. Lucia po skončení gymnázia začala študovať medicínu, hrala epizódne postavy vo filmoch, po dvoch semestroch prestúpila na VŠMU v Bratislave. Operný spev študovala u prof. Anny Hrušovskej, ktorá ju pedagogicky sprevádzala takmer celý život. Už počas štúdia úspešne vystupovala v Opere Slovenského národného divadla, nezabudnuteľný je jej debut v inscenácii Mozartovej opery Čarovná flauta v roku 1963, kde sa predstavila ako Kráľovná noci.

Už vtedy jej všetci predpovedali úspešnú budúcnosť. Počas víkendovej návštevy príbuzných vo Viedni, tesne pred absolútoriom vysokej školy, s odporúčením prof. Hrušovskej mala možnosť predspevať v Štátnej opere a komisiu tak

očarila, že ju hneď prijali a požehnanie jej dal sám veľký maestro Herbert von Karajan. A to už niečo znamenalo! V ten istý deň sa bolo treba rozhodnúť. V tých časoch to bolo ťažké rozhodnutie, buď nevidieť možno nikdy milovanú rodinu, alebo zvoliť kariéru. So súhlasom rodičov sa rozhodla pre to druhé. Ona sama a s ňou aj celý operný svet neolutovali.

Aj keď začiatky boli ťažké, vďaka Lucinej usilovnosti a talentu jej úspechy rástli zo dňa na deň nevídaným tempom. Najprv Salzburger Festspiele, milánska La Scala, londýnska Covent Garden a viaceré popredné európske a svetové operné scény až po Metropolitan operu v New Yorku, sen a posledná bašta každého operného speváka. V povedomí publika ostala najviac v operách W. A. Mozarta a R. Straussa, hoci jej repertoár bol omnoho širší a mnohostrannejší. Jej veľkým nešťastím a nespravodlivosťou bolo, že v rokoch totality, pre jej emigráciu bolo jej meno v jej domovine tabu. Celý svet ju oslavoval a velebil, len na Slovensku bola persona non

Slávnosť pozdravil predseda Školského spolku Komenský vo Viedni Karel Hanzl, prvý zľava spolu s Vladimírom Mlýnárom

grata a dlho ho nemohla navštíviť a ani na Slovensku účinkovať, čo veľmi ťažko znášala. Osud jej nedožičil dlho rozdávať svoje umenie a jej milované a ju milujúce publikum opustila mladá, na vrchole slávy ako 54-ročná. Zomrela na zákernú chorobu 16. novembra 1993.

Keď som začala pracovať v Rakúsko-slovenskom kultúrnom spolku vo Viedni, takmer desať rokov som sa zaoberala myšlienkou, že k nedožitém sedemdesiatym narodeninám Lucie Popp uskutočnime spomienkový koncert. 12. novembra 2009 sa mi túto myšlienku podarilo premeniť na skutok. Rakúsko-slovenský kultúrny spolok usporiadal tento spomienkový večer spojený s koncertom v priestoroch klubovne Spolku Komenský na Sebastianplatz. Nabitá sála praskala vo švíkoch a pre nedostatok stoličiek sedeli diváci už aj na pristavených stoloch.

Muzikologička Mag. Eva Blahová spolu s osobnosťami rakúskeho divadla Otto Schenkcom (vpravo) a Heinzom Holečkcom

Na úvod zaznel nezabudnuteľný hlas Lucie Popp. Večer moderovala a osobnými spomienkami ju sprítomnila univ. prof. Mag. Eva Blahová. Z repertoáru speváčky odzneli árie z oper W. A. Mozarta a R. Straussa, G. Bizeta v podaní sólistky pražskej opery Aleny Miro, ďalej žiačok Vysokej školy múzických umení Cecilie von Hartmann a Daniely Baňasovej. S rodinnou kronikou nás oboznámila autorka monografie Lucie Popp a jej celoživotná priateľka pani Dr. Ursula Tamussino. Ako jej dlhoročný kolega, s ktorým aj spolu opernú kariéru vo Viedenskej štátnej opere začínali, sa prihlásil k slovu rakúsky operný spevák Heinz Holeček, ktorý s ňou absolvoval nespočetné množstvo operných produkcií. Holeček si zaspomínal na Luciu Popp ako na umelkyňu s čarovným hlasom, vždy priateľskú, nesmierne ľudskú a bez akýchkoľvek hviezdnych manier.

Zlatým klincom tohto pekného večera boli obsažné a úprimné slová režiséra a herca Otta Schenka, ktorého som pre jeho veľkosť, popularitu a uznanie v umeleckom svete na tento koncert pozývala s tlúčicim srdcom, s nesmiernou bázňou, s obavou, že odmietne. Avšak opak bol pravdou, Schenk svoju účasť okamžite,

ochotne a bez okolkov prislúbil pre mňa s nezabudnuteľnými slovami: „...pre Luciu vždy a všetko.“ Tiež na ňu spomína ako na človeka vysokých ľudských a umeleckých kvalít, či ju už sprevádzal ako režisér operných produkcií alebo ako kamarát v súkromí. Za celé tie spoločné desaťročia ich spájajú rôzne spomienky a zážitky – boli to pre obidvoch veľmi produktívne a úspešné časy.

Pozvanie na tento večer s potešením prijal aj veľvyslanec Rakúskej republiky na Slovensku Dr. Helmut Weselý a Lucii na teta pani Kamila Konečná. O slovo sa prihlásila aj Adelka Pažická, ktorá bola kolegyňou Luciiho otca Rudolfa.

Podľa slov všetkých zúčastnených umelcov, publika a hostí to bol večer s nezabudnuteľnou atmosférou, plný vrúcnych slov a emócií a všetkým nám dal možnosť vzdať hold tejto významnej slovenskej umelkyni. Lucia Popp patrí popri Edite Grüberovej nesporne k najvýznamnejším osobnostiam svetovej opernej scény našich čias. Opustila nás nečakane a skoro, ale jej povestná ľudskosť, nádherný, famózný a jedinečný hlas ostanú ako mýtus v našich srdciach navždy. ■

Dr. Ursula Tamussino

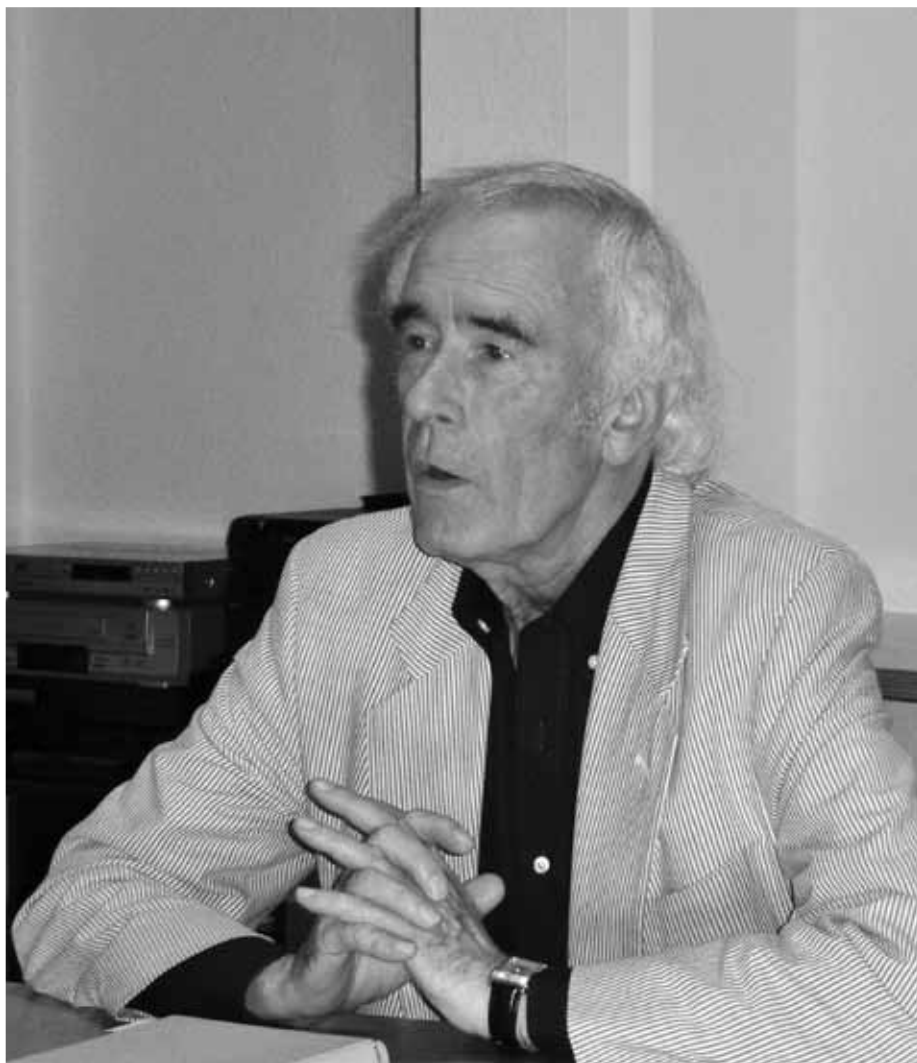

Eva Blahová a Otto Schenk

DIETMAR GRIESER

STRÝKO Z PREŠPOKA

So „Strýkom z Prešporka“ som sa prvýkrát stretol náhle a nečakane. Prechádzal som autom cez mesto a na jednej z viedenských križovatiek som musel zastaviť na červenú. Chvíľu čakania som si krátil pohľadom do jedného z výkladov. Moju pozornosť vo výklade kníhkupectva upútal titul: „Der Onkel aus Preßburg“. Vtedy som ešte nevedel, že je to v súčasnosti jedna z najpredávanejších noviniek na rakúskom knižnom trhu. Sľúbil som si, že sa do kníhkupectva vrátim, názov ma veľmi zaujal a rozmýšľal som, o čom tá kniha môže byť. Skôr ako som to však stihol urobiť, dozvedel som sa, že autor knihy Der Onkel aus Preßburg, spisovateľ Dietmar Grieser budú hosťami literárneho večera v Rakúsko-slovenskom kultúrnom spolku.

Fotografie - archív autora

PO RAKÚSKYCH STOPÁCH NA SLOVENSKU

Literárny večer sa uskutočnil 8. októbra 2009 a bolo to prvé kultúrne podujatie Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku v sezóne 2009/10. Mnohí návštevníci večera už hrdo držali v rukách tento knižný titul, ako jasný dôkaz toho, že o knižnej novinke nielen vedia, ale že majú knihu už aj prečítanú. O čom kniha Der Onkel aus Preßburg vlastne je, prezrádza jej podtitul „Auf österreichischen Spuren durch die Slowakei“, v preklade „Po rakúskych stopách na Slovensku“.

Spisovateľ Dietmar Grieser je známy nielen rakúskej literárnej verejnosti. Narodil sa v roku 1934 v Hannoveri, študoval sociálne vedy v Münsteri a Mníchove. Od roku 1957 žije vo Viedni. Napísal dovedna 38 kníh a jedným z jeho posledných bestsellerov je kniha Die guten Geister (Dobří duchovia) z roku 2008. Autor sa dnes už môže tešiť obľúbenosti aj v Českej republike. Náš Strýko z Prešporka má totiž príbuznú: Die Großmutter aus Böhmen. Autor rovnako hľadal a našiel rôzne zaujímavé „rakúske stopy“ v Česku. Táto kniha už bola preložená do češtiny, na slovenskom preklade Strýka z Prešporka sa práve pracuje.

Kvôli tomu, aby knihy vôbec vznikli, musel ich autor Dietmar Grieser precestovať obidve krajiny doslova „krížom-krážom“ a dnes ich pozná možno oveľa lepšie ako ktokoľvek z nás. Čo ho vôbec k tomu priviedlo detektívnym spôsobom pátrať a vyhľadávať v archívoch a matrikách zaujímavé súvislosti – rakúske stopy na Slovensku? Podľa jeho slov čarovná a okúzľujúca Bratislava – od Viedne vzdialená len 50 minút autom – nie je celé Slovensko. Mrzelo ho, že Rakúšania len tak málo vedia o krásach Vysokých Tatier alebo o kultúrnych pokladoch Spiša, že pre mnohých je to dodnes „terra incognita“, hoci obidve krajiny spájajú tisícky súvislostí ešte z čias monarchie.

ZVIDITEĽŇOVANIE SLOVENSKA

Dietmar Grieser je nielen vynikajúci spisovateľ, ale aj rozprávač. Bolo zážitkom počúvať čítanie z jeho románu v jeho podaní. Skúsenosti načerpal zo svojich početných rozhlasových a televíznych relácií, ako „Schauplätze der Weltliteratur“ alebo „Köpfe“. Najskôr sme si nostalgicky zaspomínali na staručkú električku, „Preßburgerbahn“, ktorá kedysi spájala Viedeň a Bratislavu. Dietmar Grieser vo svojej knihe čitateľskej verejnosti odhalil, koľko známych rakúskych osobností z oblasti kultúry a umenia, vedy a techniky, cirkvi a politiky, pochádza zo Slovenska. Na území dnešného Slovenska sa narodili hudobný skladateľ Franz Lehár, operná diva Lucia Popp, maliar Attersee, hoteliér Eduard Sacher, filmová hviezda Peter Lorre, ktorý hral vo filme Casablanca, bývalý rakúsky prezident Theodor Körner, novinár Hugo Portisch a ďalší.

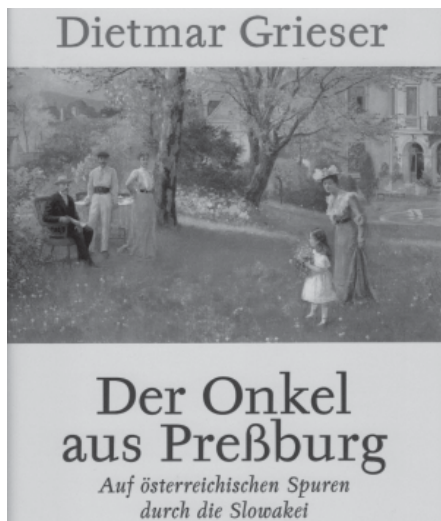
Slovenské korene má aj posledná láska následníka trónu princa Rudolfa – Mary Vetsera, rovnako aj vedec, ktorý

Spisovateľ píše pani Anne Hrabovcov osobné venovanie

Dietmar Grieser v rozhovore s poetkou Judith Krammer

ako prvý definoval pojem „stres“ – Jan Selye, ale aj jeden z najznámejších viedenských sochárov Raphael Donner, ktorý vytvoril svoje najkrajšie diela v ateliéroch v Bratislave. Z Marianky pri Bratislave pochádzali vraj nástenné školské tabule určené pre celú monarchiu. Z knihy Strýko z Prešporoka sme sa dozvedeli, že námet Beethovenovej Mesačnej sonáty pochádza z oblasti pri Trnave a tiež koľko politických búrok musel prežiť pomník cisárovnej Sissy, aby nebol zničený a i naďalej mohol byť turistickým magnetom návštevníkov známych Bardejovských kúpeľov.

Nielen rakúski prominenti, ale aj celý rad svetových má korene na Slovensku: spomeňme aspoň maliara Andyho Warhola a hollywoodske hviezdy ako Paul Newman a Steve McQueen.

Zo sveta športu mi v knihe chýbalo len meno hokejistu Stana Nikitu...

Literárny večer s rakúskym spisovateľom nemeckého pôvodu Dietmarom Grieserom sa pretiahol do neskorých večerných hodín. Po prezentácii knihy písal autor osobné venovania, ešte dlho sa diskutovalo, otázok bolo veľa. Vďaka, Dietmar Grieser nielen za tento večer, vďaka za rešerše, vďaka za zviditeľňovanie Slovenska. ■

Slovenský zlatý slávik PETER CMORÍK VO VIEDNI

Pozvanie prísť do Viedne medzi Slovákov prijal 22. októbra 2009 sympatický slovenský spevák Peter Cmorík – víťaz populárnej súťaže Superstar II, štvornásobný víťaz celoslovenskej súťaže Zlatý slávik, posledný mu bol udelený v novembri 2009, víťaz Grand Prix – medzinárodného hudobného festivalu Carpathia v poľskom Rzeszowe, nositeľ mnohých ocenení, ako napr. Objav roka, Hit roka, najlepší hudobný záznam a najhranejšia skladba roka.

Juraj Kupec úzko spolupracuje s Petrom Cmoríkom od začiatku jeho kariéry

Už jeho prvý singel Dážď sa stal jednou z najhranejších piesní v rozhlase. Po ňom nasledovalo prvé a hneď platinové CD – Nádherný deň.

Peter Cmorík sa narodil v Rožňave v roku 1980. Vyštudoval hru na klavíri na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici, ale po koncerte v Rakúsko-slovenskom kultúrnom spolku môžeme smelo tvrdiť, že je aj vynikajúcim gitaristom.

Už od svojich 16 rokov spieva v rôznych rockových kapelách, ale skutočnosť, akého talentovaného speváka Slovensko má, vyšla najavo až v roku 2005, keď sa prihlásil do spomínanej súťaže Slovensko hľadá superstar II a postupne postúpil až do finále. V apríli 2006 sa stal jej celkovým víťazom a odvtedy jeho meno neustále rezonuje na scéne slovenskej populárnej hudby.

Koncert pre viedenských Slovákov nebol prvý medzi krajanmi žijúcimi v zahraničí, pretože už v decembri roku 2007 koncertoval pre našich rodákov žijúcich v ďalekej Brazílii.

Hoci sála spolku bola v ten večer zaplnená do posledného miesta, Peter Cmorík priznal, že tento viedenský koncert je pre neho niečím úplne novým, neznámym a zvláštnym – koncert sa nekonal v obrovskej hudobnej sále ani na štadióne, ako je zvyknutý, ale iba v „malej miestnosti“.

Stačilo však zahrať pár prvých tónov,

diváci hneď „ožili“ a pripravili tú správnu koncertnú atmosféru. Medzi divákmi bolo veľa mladých ľudí a od úplného začiatku bolo vidieť, že Peter Cmorík má veľa fanúšikov nielen na Slovensku a v Čechách, kde najviac koncertuje, ale aj vo Viedni.

Na javisku ho sprevádzal jeden z najlepších slovenských gitaristov súčasnosti – Juraj Kupec. Tí, čo sledujú slovenskú hudobnú scénu, jeho meno veľmi dobre poznajú. Je nielen špičkovým gitaristom, ale aj aranžérom, zvukovým technikom a predovšetkým jedným z najvyhľadávanejších domácich hudobných producentov. Jeho meno sa spája s obrovskými úspechmi skupiny No Name a poprednej speváčky, ktorá pred pár rokmi tiež u nás koncertovala, Jany Kirschner.

Medzi pesničkami Peter Cmorík zabával publikum krátkymi a vtipnými historkami zo svojho „hudobného“ života a nedal sa vyviešť z miery, ani keď jednej diváčke začal vyzváňať mobil. Nevyhnutné pauzy na regeneráciu hlasu zapíjal čistou viedenskou vodou. Keď ktosi z hľadiska zakričal, že naša viedenská voda je najlepšia na svete, Peter sa zamyslel a povedal: „Škoda, že som si nepriniesol nejakú veľkú bandasku...!“

Po koncerte nasledovala nekonečná autogramiáda a fotografovanie s obľúbeným spevákom. Všetci fanúšikovia Petra Cmoríka chceli mať s ním nielen osobnú fotografiu, ale aj autogram a hlavne osobné venovanie na coveri CD-éčka, ktoré sme si mohli zakúpiť.

Autogramiáda po koncerte, Peter Cmorík v kruhu svojich obdivovateľiek

REFORM DES VOLKSGRUPPENGESETZES

SLOWAKISCHER VOLKSGRUPPENBEIRAT BEIM BUNDESKANZLERAMT

Mit der Enquete zur Reform des Volksgruppengesetzes im Bundeskanzleramt am 3.12.2009 ist ein Startschuss zur Erarbeitung von neuem Volksgruppengesetz gefallen. Bei der Veranstaltung, die von Staatssekretär Dr. Josef Ostermayer - mit dem Hinweis „einen offener Dialog“ zu ermöglichen - eröffnet worden ist, haben zahlreiche Experten Beiträge eingebracht.

Wieso gerade jetzt dieses Thema? Ist es nicht wieder ein Start ohne Nachhaltigkeit? Eines ist klar - das Regierungsprogramm 2008 - 2013 sieht eine Überarbeitung des Volksgruppengesetzes in Zusammenarbeit mit den Volksgruppenbeiräten vor, d.h. sind wir auch gefragt. Im Diskurs mit hochrangigen Vertretern aus Wissenschaft, Forschung, Politik und allen Volksgruppenbeiräten sind die europäischen Herausforderungen für den Volksgruppenschutz aufgezeigt und dem österreichischen Volksgruppenrecht gegenüber gestellt worden.

Den Wunsch von Herrn Staatssekretär, dass die Frage der zweisprachigen Bezeichnungen in Deutsch und Slowenisch nicht alles andere überlagern darf wird von vielen im Saal geteilt, im Wesentlichen hat diese Problematik auch eine symbolische Bedeutung. Die Geschichte, die sich seit der Staatsvertragsunterzeichnung zieht, ist genug grotesk und traurig gleichzeitig.

Diskutiert wird bei der Enquete auch ein vom Volksgruppenzentrum eingebrachter Vorschlag für eine Gesetzesnovelle. In diesen Zusammenhang ist zu erwähnen, dass mehrfach betont wird, dass es sich nur um Diskussionsvorlage handelt.

Der Bevölkerungswissenschaftler Rainer Münz gab zu bedenken, wie schwierig es sei, eine Volksgruppe überhaupt zu definieren. Ein interessanter Aspekt ist die Tatsache, dass Europa eine Tradition der Emigration hat. Über 400 Jahre ist die Bevölkerung aus Europa ausgewandert, den umgekehrten Trend haben wir die letzten 20-30 Jahre - das ist noch keine Tradition und kein wirkliches Bewusstsein der Völker dahinter.

Bei der Diskussion nach dem Beitrag von Monika Kircher-Kohl (Infineon-Vorstand) ist klar zum Ausdruck gekommen,

dass neben dem Recht, in der eigenen Sprache ausgebildet zu werden, gebe es auch Vorteile für die Wirtschaftsstandorte. Der Tenor war ganz klar: „Wir brauchen Menschen mit dieser Sprachkompetenz.“ Wichtiges Thema gerade für uns als kleine Volksgruppe ist die Frage der „Portabilität“ von Minderheitenrechten (nicht nur an Gebiet gebundenen Rechte, analog wie das Glaubensbekenntnis - was mitgenommen wird) die von vielen Experten geteilt wird. So könnten die Rechte für die Volksgruppenangehörigen auch außerhalb des angestammten Gebietes (bei uns Wien) gelten.

Herr Prof. Kollonovits hat den Gesetzesentwurf, an dem auch die ehemalige Justizministerin Maria Berger (S) mitarbeitete, präsentiert. Dieser sieht im Kern die Gleichberechtigung aller österreichischen Minderheiten vor. Weiters könnten Rechte für die gesamte Volksgruppe und nicht nur für deren Angehörige einklagbar werden. Auch eine generelle Klärung des Begriffs Volksgruppe ist enthalten. Dadurch könnten künftig weitere derzeit noch nicht anerkannte Volksgruppen definiert werden.

Unsere Hoffnung, dass auf der Basis des Entwurfs ein schneller Abschluss der Arbeit ins Sicht wäre, war nicht richtig. Die Leiterin der Sektion V „Verfassungsdienst“ im BKA Dr. Anna Sporrer hat die nächsten Schritte im Prozess formuliert, u.a. wird die Arbeit an der Gesetzesnovelle in drei Arbeitsgruppen fortgesetzt:

1. Bildung & Sprache
2. Wirtschaft und Regionen
3. Rechtliche und strukturelle Fragen

Am Gesetz wird mindestens noch zwei Jahre gearbeitet, dann kann passieren, dass wieder Wahlen kommen, eine neue Regierung und die Karten werden neu gemischt und wieder ein Abschluss der Arbeit politisch nicht opportun genug wird und aus zwei Jahren werden drei etc. Es liegt der Verdacht nah, dass man die Sachen genug in die Länge zieht, dann erübrigt sich das Thema vielleicht, nicht wahr?

Vlado Mlynár

TAKÝ BOL ZOGROD 2009

Šiesty ročník festivalu ZOGROD, ktorý založil rakúsky Slovák Ivan Čarnogurský ml., sa uskutočnil v najsevernejšie položenej zamagurskej obci Malá Franková v piatok 31. júla a sobotu 1. augusta. Predchádzalo mu dvojtýždňové maliarske sympóziu nazvané Návrat do krajiny VI.

NÁVRATY DO KRAJINY

Na každoročných maliarskych sympóziách v Malej Frankovej vznikajú diela, ktoré sú ojedinelé nielen šírkou záberu, tém, či motívov, ktorými sa výtvarní umelci pri tvorivom pobyte v krajine inšpirujú, ale aj rôznorodosťou ich uchopenia. Na predchádzajúcich piatich ročníkoch sympózií sa zúčastnilo 24 slovenských výtvarníkov rôznych generačných kategórií. Odborným garantom plenérov je akad. maliar Ján Berger, organizačne ich pripravuje galéristka pezinskej Galérie PROKOP Natália Prokopová. Pozoruhodné výtvarné diela obdivovali už milovníci umenia na výstavách nielen v slovenskom Zamagurí a v bývalom vinársko-kráľovskom meste Pezinok, ale aj v rakúskej metropole Viedeň. Mnohé olejomaľby zdobia interiéry domov, kancelárií či firiem v Japonsku, Kanade, Rakúsku, Nemecku, Bulharsku, Česku a na Slovensku. Umelcom i organizátorom tohto nevšedného projektu sa teda podarilo zviditeľniť nenápadnú slovenskú obec Malá Franková a jej obyvateľov nielen doma, ale už aj vo svete. Z maliarskych sympózií vzišiel katalóg, publikácia NÁVRATY a rovnomenný televízny dokument.

Foto: Milan Darnedi

Šiesty ročník maliarskeho sympózia v Malej Frankovej vyvrcholil v piatok 31. júla podvečernou vernisážou obrazov, inštalovaných v zrekonštruovanej budove obecnej starej

Fotografie: Eva Holubánska-Bartovičová

školy. Okrem troch talentovaných mladých výtvarníčok Petry Ševčíkovej, Márie Matrkovej a Miry Podmanickej i každoročného zástupcu odborného garanta Vladislava Zabela, sa na tohtoročnom plenéri zúčastnili dve výrazné osobnosti strednej slovenskej výtvarnej generácie – Jana Farmanová a Marek Ormandík, ktorých tvorbu pozná Európa i zámorie z početných autorských, či kolektívnych výstav, medzinárodných sympózií i mnohých ocenení.

FESTIVAL ZOGROD 2009

Na VI. ročníku festivalu ZOGROD bolo zastúpené široké žánrové spektrum titulov, ktoré od najnáročnejších divákov, cez deti, cudzincov i domácich uspokojili určite každého. O humor, džez, divadlo, folklór, pantomímu i filmové spomínanie sa postarali špičkoví umelci, z ktorých asi polovica pochádza zo Spiša a východného Slovenska.

V piatok 31. júla sa večerný festivalový program začal troma kreáciami míma Juraja Benčíka o altruizme chudobných, absurdite zhubnej samofúbosti a o tom, ako by to dopadlo, keby muži rodili – Zametač a ruža, Virtuózný masér a Tehotný vojak. Zakladateľ štúdia pantomímy pri bratislavskom Divadle a.ha na druhý deň popoludní usporiadal aj workshop Ako vzniká pantomíma pre všetkých, ktorí stáli o to, aby sa dačo z tejto oblasti naučili – no obkolesený bol najmä zvedavými detvákmi... Uviedol pantomimické predstavenie pre deti od troch rokov i pre starších súputníkov Kapitán Panto a papagáj Mimo a večer vynikajúcu kreáciu o tom, prečo sme tu - Vyhnanie z raja.

Deti si tak ako každý rok prišli na svoje aj v sobotu 1. augusta. Zaujalo ich tiež pôvabné vystúpenie rodinného bábkového divadielka z Budmeric Teátro Neline s autorskou i režisérskou dušou Nely Dušovej, ktorá uviedla dva tituly – O ukričanej Viktorke a Postrach Samko. Ide o dve časti mravoučných príbehov tetky Betky-Vševvedky, ktorá rodičom i starým rodičom pomáha s nesprátnymi deťmi a je odborník na každý detský trik!

Hudba bola na tohtoročnom ZOGROD-e zastúpená dvoma súbormi. Na záver piatkového festivalového večera zaznelo „Džezovanie pre Adelu a Doda“ – virtuózný, hravý a magický pozdrav z autorskej dielne prestížnej džezovej formácie AMC Trio (Peter Adamkovič, Martin Marinčák, Stanislav Cvanciger), venovaný pamiatke festivalových účinkujúcich, ktorí už nie sú medzi nami – prvej dámy nitrianskeho Divadla Andreja Bagara herečke Adele Gáborovej a špičkového perkusionistu Doda Šošoku. Program sobotňajšieho popoludnia otvoril goralskými piesňami a tancami vynikajúci folklórny súbor zo Spišskej Starej Vsi Maguranka, ktorý poznajú okrem domova aj diváci v Grécku, Francúzsku, Rakúsku, Poľsku i Maďarsku.

Filmové umenie reprezentoval dokument Posledná maringotka z produkcie FURIA Filmu slovensko-rakúskeho režiséra Petra Beňovského, kameramana Richarda Krivdu a scenáristky Idy Hledíkovej-Polívkovej o posledných potomkoch starých európskych bábkarských rodov, ocenený na vlnajšom Etnofilme v Čadci Cenou Martina Slivku – významného slovenského dokumentaristu, etnografa i pedagóga, ktorý žil vo Vajnorochoch, no v Malej Frankovej tvoril a je tam aj pochovaný. Viacerí z protagonistov dokumentu, ktorý vznikol niekoľko rokov – vrátane nezabudnuteľného Antona Anderleho, účastníka prvého ZOGROD-u z roku 2004 – zomreli a môžu sa nám už prihovárať len z filmového plátna.

Divadlo – o ktorom sa vraví, že je fenoménom, čo ľudí spája od nepamäti – prezentovali na festivale špičkové tituly i výkony. O 50-minútový „pomník herectvu i oslavu divadla“ sa v piatkový večer postaral každoročný hosť festivalu – zakladateľ, režisér, dramaturg i herec popradského divadla Commedia Vlado Benko. Tentoraz uviedol úspešnú autorskú monodrámu Pastier, ktorú pred necelým rokom hosťujúco naštuďoval s režisérom Ladislavom Péchym v Levočskej divadelnej spoločnosti. Smutno-smiešnu komédiu, inšpirovanú článkom i poviedkou nebohého publicistu a spisovateľa Václava Pankovčina o pastierovi kráv, ktorý zažil pristátie UFO, uviedli divadelníci na tohtoročnej Divadelnej Šuňave i prestížnej národnej súťažnej

prehliadke ochotníckych divadelných súborov Palárikova Raková – kde získali v kategórii divadlo jedného herca diplom a zlatú medailu Kysuckého kultúrneho strediska v Čadci i Cenu Kysuckej kultúrnej nadácie.

Festivalovou novinkou bolo Divadlo improvizácie v podaní 3T – Troch tvorivých tvorov. V sobotu podvečer táto divadelno-improvizačná skupina troch hercov (Juraj „Šoko“ Tabaček,

Foto: Eva Holubánska-Bartovičová

Foto: Milan Darnadi

Lukáš „Pucho“ Púchovský a Stano Staško) improvizovala na pokyny, podnety i želania divákov a „javiskový“ adrenalín si zaiste užili nielen oni, ale aj diváci, ktorí sa priamo podieľali na interaktívnom predstavení.

Festival ZOGROD 2009 vyvrcholil v sobotu 1. augusta večerným predstavením svetoznámej tragikomédie írskyj autorky Marie Jones v preklade Václava Lindu Kamene vo vreckách v podaní protagonistov Divadla Kontra zo Spišskej Novej Vsi. Zakladatelia nezávislej divadelnej skupiny – mladí, talentovaní herci Peter Čizmár a Mikuláš Macala spolu s invenčnou poľskou režisérkou, žijúcou v Anglicku Klaudynou Rozhin, ovenčení prestížnymi oceneniami divadelných kritikov Dosky 2007 – „Objav roka“ i titulom „Prekvapenie Novej Drámy 2007“, predviedli svieže, bravúrne i dynamické herectvo. V niekdajšom najúspešnejšom divadelnom hite 90. rokov, uvádzanom na Broadway i West Ende, stvárňali až trinásť postáv. Hra hovorí o konflikte kultúr medzi arogantným hollywoodskym filmovým štábom a írskymi vidieckymi komparzistami, ktorí sa rozhodnú splniť si sen a nakrútiť vlastný film s veľkým množstvom kráv v obsadení. Spišskí divadelníci uviedli premiérovu inscenáciu pred vyše rokom v Bratislave, no s predchádzajúcimi dvoma svojimi titulmi reprezentovali slovenské divadelníctvo na festivale v Edinburhu, v Bristole, Prahe, Varšave i Lubline.

Dramaturgom i režisérom festivalu je popredný slovenský divadelný režisér Peter Gábor, pôsobiaci na Slovensku i v Čechách, ktorý ho profiluje od jeho počiatkov. ■

Martina
Víglašská

JOZEF JAKUB PLENCK

VÝROČIE NARODENIA UZNÁVANÉHO LEKÁRA,
ZAKLADATEĽA MODERNEJ DERMATOLÓGIE,
SLOVENSKÉHO RODÁKA Z VIEDNE

TRNAVSKÁ UNIVERZITA

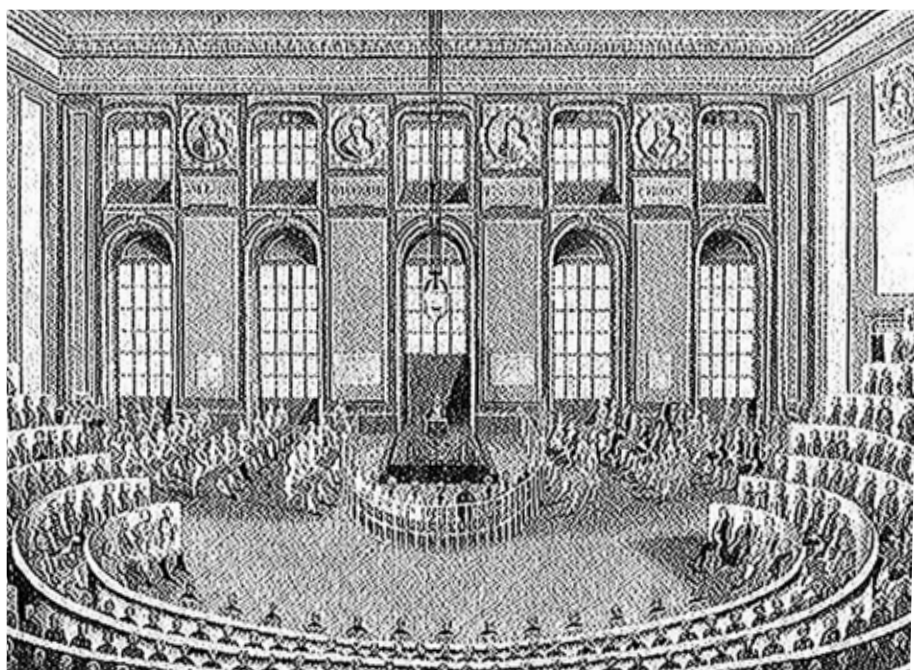
Trnavská univerzita, založená v roku 1635, zohrala v našich dejinách veľmi dôležitú úlohu.

Stala sa významnou šíriteľkou vzdelanosti a národného povedomia. Hoci študenti i profesori patrili k rozličným národnostiam, prevahu mali Slováci. Na pôde Trnavskej univerzity sa vytvárali podmienky na vznik prvej spisovnej slovenčiny. Najväčší rozmach zaznamenala univerzita od polovice 18. storočia. Zaslúžili sa o to najmä reformy Márie Terézie.

Profesor Plenck

Rozšírili sa fakulty, pribudla lekárska, noví profesori venovali väčšiu pozornosť prírodným vedám, vybudovali astronomické observatórium, vyšlo mnoho pozoruhodných vysokoškolských učebníc.

Od roku 1753 sa na Trnavskej univerzite začala uskutočňovať prvá tereziánska reforma, ešte závažnejšia bola druhá, z roku 1769. K filozofickej a teologickej fakulte pribudla právnická a utvorilo sa na nej päť katedier. Roku 1769 vznikla lekárska fakulta, na ktorú pozvali prednášať významných odborníkov.

V roku 1770 sa vedúcom katedry chirurgie, pôrodnictva a očného lekárstva stal Jozef Jakub Plenck. Mal vtedy už značné skúsenosti ako praktický lekár i ako prednášateľ. Plenck bol ešte ako študent povolaný do sedemročnej vojny, pôsobil už ako lekár. Po absolvovaní lekárskej fakulty v rodnej Viedni bol vojenským lekárom, neskôr prenášal v Bazileji anatómiu a chirurgiu. V Trnave prednášal nielen poslucháčom univerzity, ale viedol kurzy aj pre pôrodné asistentky a ráhnojičov. Študentov a poslucháčov kurzov učil praktické liečiteľstvo. Tak písal aj svoje učebnice, a preto boli vyhľadávané. Jeho

učebnica pôrodnictva vyšla v siedmich vydaniach a preložili ju napríklad aj do ruštiny. Plenck je autorom učebníc anatómie, chirurgie, súdneho lekárstva, o chorobách zubov a ďalších. Písal aj vedecké práce. V medicíne nebolo azda oblasti, ktorou by sa nezaoberal. Pozornosť venoval aj kožným a pohlavným chorobám, chirurgickým nástrojom, obväzom, liekom, ktoré sa používali pri liečení vonkajších ochorení, ale aj v chirurgii. Jeho najvýznamnejším dielom je Rozprava o očných chorobách. Zhrnul v nej všetky svoje rozsiahle poznatky v tejto oblasti. Spis vyšiel v niekoľkých vydaniach a preložili ho do mnohých jazykov, medzi iným do taliančiny, hollandčiny a japončiny. V diele o kožných chorobách zatriedil kožné choroby podľa ich vonkajších prejavov do pevného systému, ktorý sa v medicíne nadhlo uchoval. Plenck prežil v Trnave sedem plodných rokov.

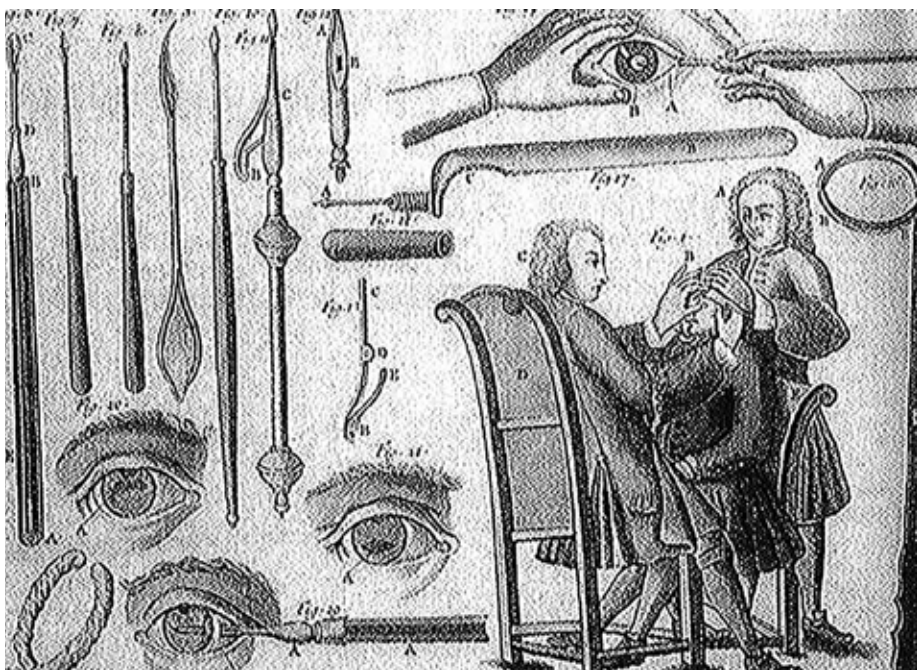
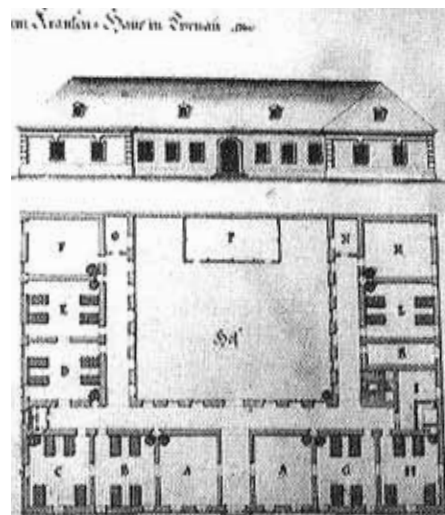
PLENCKOVI UČENÍ KOLEGOVIA

Adam Prandt

Prvým dekanom lekárskej fakulty sa stal Adam Prandt, rodák z Petrovaradina. Medicínu študoval vo Viedni. Rozsah jeho prednášok v Trnave bol široký – venoval sa fyziológii, farmakológii, internému lekárstvu a všeobecnej patológii. Učil podľa starších učebníc, ale dopĺňal ich novými poznatkami z fyziologických a chemických výskumov.

Jozef Jakub Winterl
a Václav Trnka

na nej prednášal ešte niekoľko rokov. Potom ho povolali prednášať na Vojenskú akadémiu do Viedne a zároveň ho poverili funkciou hlavného inšpektora vojenských lekární. Naďalej rozvíjal rozsiahlu vedeckú a publikačnú činnosť. Písal knihy a článkami i štúdiami prispieval do lekárskeho časopisu. Do popredia jeho záujmu sa dostávala fyziológia, lekárska botanika a chémia. Z týchto odborov napísal niekoľko kníh a učebníc. Jeho Obrazy liečivých rastlín sú obsiahlym osemzväzkovým dielom.

Ďalším významným profesorom na lekárskej fakulte bol Jozef Jakub Winterl, doktor medicíny i filozofie, pochádzajúci z českého šľachtického rodu. Po presťahovaní univerzity do Budína sa stal jej rektorom. Prednášal viaceré disciplíny a dobré meno fakulty šírili tým, že publikoval niekoľko vedeckých prác.

BEZPLATNÉ ŠTÚDIUM

Na Lekárskej fakulte Trnavskej univerzity spočiatku študovalo len niekoľko poslucháčov, v prvých rokoch iba šesť. Štúdium bolo bezplatné a štyria študenti dostávali štipendium. Neskôr sa počet poslucháčov fakulty zdvojnásobil. V roku 1777 končilo medicínu 39 študentov.

NAĎALEJ V SLUŽBÁCH VEDY

Keď sa v roku 1777 Trnavská univerzita presťahovala do Budína, Plenck zostal

Významné dátumy

- *narodil sa 28. novembra 1739 vo Viedni*
- *1763 - získal doktorát na Lekárskej fakulte Viedenskej univerzity*
- *november 1770 - začal prednášať na Lekárskej fakulte Trnavskej univerzity*
- *1776 - vydal vo Viedni spis Rozprava o kožných chorobách*
- *1777 - vyšla vo Viedni jeho najznámejšia kniha – Rozprava o očných chorobách*
- *1783 - prijal pozvanie za profesora vojensko-lekárskeho učilišťa Jozefinum Vojenskej akadémie vo Viedni*
- *1797 - udelili mu šľachtický titul a vymenovali ho za kráľovského radcu*
- *24. augusta 1807 zomrel vo Viedni*

Zdroj: *Majstri ducha, L. Švihran, O. Pöss*

Rotterdamský lekár Martin Pruy, prekladateľ Plenckovho základného spisu *Rozprava o očných chorobách* do holandčiny, v úvode k nemu napísal: „Radost, s akou nizozemskí lekári prijali iné preložené diela, mi nedovolí pochybovať, že aj toto dielo si prelistujú s rovnakým záujmom a s rovnakým pôžitkom, tým skôr, že pri čítaní tohto diela mi bolo jasné, že autor pozná všetko, čo len vyšlo knižne o očných chorobách a všetko potrebné pozbieral a usporiadal... Keďže vedomosti o očných chorobách ešte neprenikli do všeobecnosti, urobil pán Plenck touto rozpravou ľudstvu dôležitú službu“.

„Plenck vedeckou a publikačnou činnosťou a odbornou povestou nielen doma, ale aj v zahraničí ďaleko predstihol svojich trnavských kolegov.“

ISLAND MA OČARIL

Na Islande sú gejzíry s takou horúcou vodou, že sa v nej uvarí vajce. To je asi všetko, čo som si o tejto krajine pamätala zo školských lavíc. Keď Island navštívili naši známi a ukázali nám fotky zo svojho výletu, rozhodli sme sa, že vymeníme klasickú dovolenku vo forme vylihovania na pláži za putovanie po tejto zvláštnej severskej krajine. Island dostane každého. Len málokde na svete ostáva človek stáť v takmer zbožnej úcte pred silou prírody, pripadajúc si taký smiešne malý a nepodstatný, ako tu. Island neupúta svojich návštevníkov pamiatkami rôznych architektonických štýlov, ani vysokými katedrálami či inými historickými budovami, zato vám však odhalí prírodné scenérie, o akých človek ani nesníval.

LÁVA, LÁVA, LÁVA...

Už pri pristávaní lietadla na malom letisku Keflavík vám je jasné, že táto krajina je celkom iná ako ostatné časti nášho svetadielu. Z geologického hľadiska je Island pomerne mladý, vznikol len pred menej ako 20 miliónmi rokov a ešte stále sa dotvára. Výbuchy sopiek na dne oceánu vytvorili horský masív, ktorý sa zodvihol nad hladinu, a tak vznikol ostrov.

Strohá islandská krajina

Kam sa na Islande obzriete, všade je láva. Niekedy sivá či modro-šedá, inokedy červená alebo žltá-hnedá, no väčšinou čierna, vo všetkých svojich podobách: raz ako jemnučký čierny piesok, inokedy zvráskavená ako telo korytnačky alebo ako zvlnená zem obrastená trávou, chrbát dinosaura alebo inej obludy vyčnievajúci zo snehu. Alebo natrafíte na čierne vyvreliny najbizarnejších tvarov. Najpozoruhodnejšie sú obrovské bubliny s trhlinami. Zemský povrch tu pripomína chrastu, ktorá sa začína odlupovať a praskať. Stojíte na týchto miestach a v hlave vám víria otázky: čo sa tu odohralo pred miliónmi rokov? Ako sa zem dokázala nafúknúť, tak pomaly stuhnúť a popraskať? Nazeráte do tejto otvorenej rany zeme a v podvedomí cítite, že tam, v horúcich útrobach sa ešte stále odohráva niečo neskutočné a tajomné. Zemská kôra je tu značne tenšia, magma sa dostáva bližšie k povrchu. Kedy ju zas pochyť túžba vyraziť z hĺbky a spustošiť všetko navôkol? Island je jedným z najaktívnejších sopečných regiónov sveta, 30 z 200 sopiek je ešte stále činných. Na našich potulkách sme natrafili na sopky mnohých tvarov a typov: lávové, struskové, bahenné, štítové, puklinové, stratovulkány a dokonca aj pseudokrátéry. Najväčšia katastrofa sa odohrala v roku 1783, keď pri výbuchu sopky Laki láva zaliala územie s rozlohou takmer 600 km². Popol a sírny prach pokryli celý ostrov, padal kyslý dážď. Celá pätina obyvateľov zahynula a dánsky kráľ, do ktorého kráľovstva Island vtedy patril, vážne uvažoval o vysťahovaní zvyšku obyvateľstva do Dánska. Geológovia sa stále obávajú väčšieho výbuchu...

SOPKY A ĽADOVCE

Prečo majú vlastne sopky vo väčšine prípadov ženskú menú? Azda preto, že ich erupcie pripomínajú záchvaty hysterických žien? Aj na Islande sa sopky volajú Askja, Krafla, Hekla... Práve o tej poslednej sa zvyčajne hovorí: „Choď na Heklu, choď do pekla!“ Ani sa mi nechcelo veriť, že tento imponantný a mierumilovne pôsobiaci kopec so snehovou čiapkou vybuchol najmenej 20-krát, naposledy len pred necelými desiatimi rokmi. Čerstvá láva, štrbiny a zlomy sú dôkazom toho, že tunajšia krajina sa stále ešte formuje. Mnohé sopky sú jednoducho nádherné, napr. Krafla. Okrovo-žltý kráter ukrýva dokonale modré jazero. Prítomnosť zlovestnej sily pripomínajú len horúce výpary, ktoré zem vydychuje na niekoľkých miestach v okolí. Priamo na vrchole aktívnych sopiek alebo aspoň v ich blízkosti leží väčšina ľadovcov. Občas pod ľadovcami dochádza aj k výbuchom. Oheň a ľad tu existujú v zvláštnej symbióze, preto sa Island často označuje za ľadovú zem s ohnivým srdcom. Ľadovce pokrývajú až desať percent územia. Na moje prekvapenie väčšina ľadovcových jazykov nemá čisto bielu farbu, ale

Krafla naposledy vybuchla v roku 1984!

striedajú sa v nich sivé, akoby špinavé vrstvy. Island je však krajina s minimálne znečisteným ovzduším, toto zafarbenie spôsobuje všadeprítomný sopečný popol. Aj pri ľadovcoch si možno vybrať z bohatej ponuky dobrodružných aktivít, ako je napr. šplhanie po ľadovci, plavba po lagúne, lyžovanie, výlety na bežkách alebo na pásových vozidlách. Ľadovce sa dokážu rozpínať, vtedy pred sebou tlačia zem, piesok a kamenie, alebo ustupujú, pričom zanechávajú po sebe lagúny.

Tichý koncert topiaceho sa ľadu

AKO Z INÉHO SVETA

Najznámejšou lagúnou je Jökulsárlón na juhovýchode ostrova. Je súčasťou národného parku, ktorý sa rozprestiera na ľadovci Vatnajökull, ktorého vek sa odhaduje na 1000 – 1500 rokov. Každý rok sa z neho odtrhne 200 – 300-metrový kus, spadne do lagúny a rozbije sa na ľadové kryhy. Tieto tu potom v tajomnom tichu, zmierené s osudom, prežívajú poslednú časť svojho života, až kým sa celkom neroztopia. Voda v lagúne je až z 50 percent slaná, čo proces topenia skraca na šesť až sedem rokov. Keď sme dorazili k lagúne, poprchávalo, ľadovec sa strácal v hmle, a v podivnom tichu pred nami na hladine plávali mátožné torzá ľadových kryh (na povrchu vidno len jednu desatinu, zvyšok sa skrýva vo vode). Niektoré boli biele, v iných presvitali modré záblesky alebo boli posypané jemným čiernym popolom. Celé miesto pôsobilo veľmi mysticky. Keď sme sa viedli loďkou pomedzi tieto prapodivné ľadové „sochy“, predstavovala som si, že takto to mohlo vyzerať po potopení Titanicu: všade mrazivé ticho a zvláštne mŕtvo. Atmosféru sa snažila odľahčiť aspoň sprievodkyňa, ktorá vylovila nádherný kus krištáľového ľadu, naštiepala z neho malé kúsky a skrehnutým pasažierom

ponúkla na okoštovanie najstaršie „jedlo“, aké sme kedy vložili do úst. Úlomok staručkého solídneho ľadovca sa v ústach naozaj roztápal pomalšie než ľad vyrobený v mrazničke. Keď sme vystúpili na breh, prestalo pršať, hmla stúpila a príliv oceánu doniesol do lagúny húfy rýb. Nad hladinou začali poletovať krdle vtákov a priplávali aj tulene. Konečne nejaký život v lagúne! Vtáky a tulene sa roztopašne predháňali, kto uloví viac rýb. V tom okamihu zabudli na brehu postávajúci turisti na prenikavý chlad a každý sa snažil zachytiť aspoň kúsok tohto úžasného prírodného divadla do svojho objektívu. Keď sme odchádzali z lagúny, po ceste nás stopol mladý islandský pár, pretože im došiel benzín. Na islandských cestách totiž vôbec nie je neobvyklé, keď pri ceste zbadáte tabuľu s nápisom: „Najbližšia pumpa – 240 km“...

CESTY-NECESTY

Dovolenka na Islande je zvláštna aj tým, že veľa času strávite vo vypožičanom aute – najlepšie nejakom terénnom. Hlavná okružná cesta okolo ostrova je na dobrej úrovni, ale stačí čo len na chvíľu odbočiť do vnútrozemia a ocitnete sa na cestách prašných, kamenných alebo lávových. Niektoré z nich sú pojazdné len dva mesiace do roka. Často vedie komunikácia priamo cez rieku. Pritom množstvo vody sa v riekach dokáže veľmi rýchlo meniť v závislosti od počasia, keď slnko roztápa na poludnie blízke ľadovce, hladina prudko stúpa. Pri silných dažďoch sa brod v priebehu desiatich minút stane neprejazdný. Keď sme sa vybrali k sopke Askji, popri ceste tiekla rieka, ktorá sa rôzne krútila a vlnila, takže sme museli viackrát cez ňu prejsť. Rieka sa však menila, niekde bola užšia, inde širšia, s povážlivo silným prúdom. Došli sme k miestu, ktoré vyzeralo dosť nebezpečne, a nikto navôkol, s kým by sa dalo poradiť. No zrazu, kde sa vzali, tu sa vzali – prifrčali dvaja deduškovia ako z rozprávky a bez akéhokoľvek zaváhania si to na svojom landcruiseri namierili rovno cez rieku. To nám

Prechodom cez vodu sa nedá vyhnúť

dodalo odvahu, zvládli sme to, len na spiatocnej ceste nám na tomto mieste voda na jednej strane vliezla cez dvere až do auta! No možno sme neboli jediní, v ten deň sme sa míňali s autom, kde si jeho posádka na zadných oknách sušila ponožky... Deduškov-turistov sme stretli ešte dvakrát. Aj oni sa chceli okúpať v najpodivnejšom kúpalisku na svete – v kráteri sopky. Ako na polárnej expedícii sme sa brodili snehom, trasu vytyčovali kolíky zarazené do zeme v dosť veľkých intervaloch, pre hmlu nebolo ten nasledujúci ani vidno. A to bol začiatok júla! Po necelej hodine sme sa ocitli pri celi našej cesty. Stáli sme na okraji krátera zababušení od hlavy po päty. Pod nami v 60-metrovej hĺbke veselo džavotali ľudia, ktorí sa ako malé deti bláznili v teplej, mliečnej vode priamo v kráteri sopky. Pred nami smerom k horizontu sa rozprestieralo ďalšie nádherné jazero, modré ako letná obloha, ale studené ako ľad.

Na islandských cestách sme stretali aj cyklistov, v skupinkách, osamotených či vo dvojici, pričom neraz útrpný výraz ženskej polovičky naznačoval, že by si to s nami veľmi rada vymenila...

ČO DOKÁŽE VODA

Jedným z najfascinujúcejších fenoménov Islandu sú vodopády. Pri ich návšteve je prekvapujúce, že hoci viete, že sa už blížite k tomuto zázraku prírody, všade navôkol je len rovina, žiaden náznak, že by tu odniekadial mala padať voda. Až potom zbadáte malý biely obláčik a čím viac sa k nemu približujete, zosilňuje sa aj zlovestný zvuk. A v tom to príde – zem sa pred vami láme a v tejto obrovskej pukline sa s obrovským hukotom voda samovražedne rúca do priepasti hlbkej aj niekoľko desiatok metrov. Niekedy je to len užší stĺp vody, inokedy celý závoj – mohutné prúdy nepretržite sa valiacej vody. Voda rýchlo mizne v kataraktoch pod vodopádom, a pritom je stále tu s vami a neúnavne demonštruje svoju silu. Stačí, aby na chvíľu vykuklo slnko a celú túto prírodnú vodnú show orámuje nádherný oblúk dúhy. Taký je Detifoss – najmohutnejší vodopád v Európe, vodný prúd široký 100 metrov padá z výšky 45 metrov do obrovského kaňonu. Nezabudnuteľná scenéria, hučanie spenenej vodnej triešte, príroda a jej živly vo večnom pohybe. K ďalším známym vodopádom patrí Gullfoss – tzv. „Zlatý“ vodopád, ktorý sa považuje za najkrajší na Islande. Godafoss, do ktorého Islandania kedysi hádzali sošky svojich pohanských bohov, Skógafoss – ktorý vidno už z diaľky, pretože s výškou 60 metrov patrí k najvyšším na ostrove. Alebo Seljalandsfoss, pri ktorom sa dá prejsť za vodnú stenu. O desiatej večer sme spoza tejto nezvyčajnej záclony pozorovali

Lesný vodopád Skógafoss

Sírny zápach a variace sa bahno

žiarivé slnko, ktoré sa v lete len dotkne horizontu bez toho, aby zapadlo. Po pár dňoch nadobudnete dojem, že každé miestečko, každá osada má svoj vodopád. Je ich toľko, najrozličnejšej veľkosti i tvarov, že mnohé ani nemajú mená.

HORÚCE PRAMENE

Pri našom putovaní po ostrove sme sa veľakrát dostali na miesta, kde buble bahno, vďaka prímiesiam zväčša sfarbené na sivo, takže máte pocit, že sa tu varí betón, zem je horúca, popraskaná, vydychuje kužele syčiacej pary alebo zmesi plynov, ktoré zápachajú po sere (tento zápach vás ostatne sprevádza po celý čas na Islande, pretože sírou je cítiť aj teplá voda z vodovodu). Takto nejako musí vyzerať vstup do pekelných brány... Na Islande je až okolo 800 horúcich prameňov s priemernou teplotou 75°C. Vyzerá to neuveriteľne, ale takmer každé mestečko či dedinka majú nielen svoj vodopád, ale aj svoje termálne kúpalisko alebo aspoň relaxačné nádrže, v ktorých teplota vody dosahuje 38 až 42°C. V poslednom čase k nim

Gejzír Stokkur sa predvádza užasnutým turistom

Horúce syčanie z útrobov zeme

pribúdajú moderné fitness-štúdiá, ako ďalšie potenciálne lákadlá pre turistov. Veď prirodzene horúca voda má vynikajúce účinky – uvoľňuje svaly, posilňuje imunitný systém a používa sa aj pri liečení kožných ochorení. Najznámejšou atrakciou, pri ktorej sa spája príjemné s užitočným a ktorú nevynechá ani jeden návštevník Islandu, je Modrá lagúna, vzdialená od hlavného mesta len 40 minút autom. Samozrejme, že ani my sme neodolali a po namáhavom dni sme sa nielenže ponorili do mliečnej tyrkysovej vody, ale ponatierali sme si aj tváre bielym kremičitým bahnom, posedeli v lávovej jaskynke a pod vodopádom si dali vymasírovať unavený chrbát. Modrá lagúna sa rozprestiera uprostred čierneho lávového poľa, s ktorým jej farba ostro kontrastuje. Neďaleko vidno aj elektrárňu Svartsengi, jej „odpadová“ voda naplňa lagúnu. Voda má konštantnú teplotu 36 – 39°C a z jednej tretiny ju tvorí sladká a z dvoch tretín morská voda. Všetko tu funguje ako treba: moderné šatne, skrinky na magnetický čip, biele uteráky, sprchy so sprchovacím gelom, šampónom i kondicionérom, presklená reštaurácia s výhľadom na lávové balvany... Žiaden div, že je Modrá lagúna zaradená medzi desiatimi top wellness-destináciami v Európe.

Kúpanie vo voľnej prírode sme si ale najviac vychutnali uprostred „Dúhových hôr“ v oblasti Landmannlaugar. V kalendári bol síce júl, ale tu ešte panovala jar – zo zelenej trávy vykukali žlté hlávky blyskáčov. Žiadne supermoderné vybavenie, žiadne šatne, len drevený mostík so zábradlím, na ktoré sme si odložili šaty, vlastné uteráky i fotoaparáty. Voda bola miestami chladná, miestami horúca, celkovo príjemná. Tak sme si len tak sedeli a kochali sa dokonalými kulisami, ktoré nás obklopovali: nádherné kopce sfarbené v rôznych odtieňoch hnedej a zelenej farby, na nich fláky bieleho snehu, modrá obloha, žltozelený koberec na zemi a v diaľke stádo islandských koní...

GEJZÍRY

Vysoká teplota v blízkosti magmy môže spôsobiť, že sa vytvorí vysoký tlak, ktorý potom vymrští stĺp horúcej vody do niekoľkometrovej výšky. Tento jav sa nazýva gejzír. Pomenovanie pochádza od islandského slovesa „gjósa“, čo znamená „prýštiť“. Ten najstarší sme našli v oblasti Haukadalur, dnes už len „podriemkava“ a ožije len veľmi ojedinele. Jeho úlohu prebral neďaleký Stokkur. Najprv to vyzerá, že sa nič nedeje, až sa začne vytvárať modrá bublina, ktorá sa mierne trasie, drží vás v napätí a zrazu bleskovo vychlí prúd horúcej vody a pary do výšky až 30 metrov. Toto sa opakuje približne každých päť minút.

POZOROVANIE VEĽRÝB

K najmalebnejším miestam na celom ostrove patrí určite záliv Skjálfandi s mestečkom Húsavík. Medzi malými oplechovanými domčekmi ponatieranými rôznymi farbami dominuje štíhla veža secesného kostolíka. Na oltárnom obraze je výjav o vzkriesení Lazara, jeho dej sa odohráva na čiernych lávových presypoch... Vonku sa nad mestečkom vypína „modrý“ kopec – celý posiaty kvietkami lupiny alpskej, čo je najrozšírenejšia rastlina na Islande. Pri pohľade na prístav sa pred nami rozostrela panoráma majestátnych zasnežených štítov, ktoré kontrastovali so sýtou azúrovou farbou oceánu. V prístave kotvia najmä lode z dubového dreva, tie rozvážajú turistov za veľrybami. Zatiaľ čo si iní návštevníci v krátkych rukávoch na terase prístavnej reštaurácie pochutnávali na miestnych kulinárskych špecialitách, my sme sa poriadne naobliekali. Nechýbala čiapka, ani rukavice, dobre padol aj pršiplášť, ktorý nás na otvorenom mori chránil pred mrazivým vetrom. Najprv nám hlavný pozorovateľ vysvetlil námornícky hodinový spôsob signalizácie a keď potom zakričal: „Nine o'clock!“, všetci sme sa presunuli na ľavý bok lode a fanaticky stláčali spúšte svojich fotoaparátov.

Romantická scenéria Húsavíku

Keď som bola malá, pamätám si, že raz doviezli do Zvolena vypchanú veľrybu – ako veľkú putovnú atrakciu. Spomínam si na čosi dlhé, čierne a neforemné... Živé veľryby sú však úplne iné. Napriek svojim ťažkotónážnym rozmerom ma prekvapili ladvými pohybmi. Niekoľkokrát sa vždy zavlnili nad hladinou, pri poslednom zvlnení sme cítili, ako sa nadýchli, ohyb bol väčší a ony potom na niekoľko minút zmizli v hĺbkach oceánu. Ešte pred tým nám však vytrčili na obdiv svoj elegantný chvost. Všetci sme ostali stáť na svojom mieste, prst pripravený na spúšti. Ale veľryby majú svoje vlastné pravidlá hry

Veľrybia hra na skrývačku

na skrývačku. Keď sa znovu vynorili, tak to bolo na úplne inom mieste, než sme predpokladali. Od radosti, ako nás dobehli, vyfúkli svoj charakteristický vodotrysk. Okrem veľrýb tu svoje divadielko predvádzajú aj delfíny a papuchalky (označované aj ako islandský papagáj alebo mníšik bielostrý, prezývaný lundí), čo sú vtáky s oranžovými zobákmi a nôžkami, pripomínajúce tučniaky a papagáje zároveň. Vedia sa vynikajúco potápať, po nemecky sa volajú „Papagaitaucher“, keď letia, opreteký trepecú svojimi krídelkami. Island je raj pre vtákov, niekoľko stoviek rôznych druhov tu možno pozorovať v ich prirodzenom prostredí, rovnako ako veľryby. Priznám sa, že až do návštevy tohto miesta som netušila, koľko druhov týchto najväčších cicavcov vlastne existuje. Všetky potrebné informácie nám poskytlo miestne múzeum veľrýb. Práve v Húsavíku máte až 95 %-nú šancu, že ich uvidíte aj naživo – najčastejšie vráskavca malého a dlhoplutvého, ktorý váži až 40 ton a dosahuje dĺžku okolo 15 metrov.

NA ROZHRANÍ KONTINENTOV

Krajina síce geologicky mladá, ale s najstarším parlamentom na svete. Pochádza z roku 930. Za najvhodnejšie sídlo pre parlament si vtedy vybrali kryté miesto medzi skalami, kde bol dostatočne veľký priestor, nefúkal tam vietor a k dispozícii bola aj voda z vodopádu. Tu sa potom schádzali správcovia územných celkov každý rok začiatkom júna na 14 dní, odsúhlasovali zákony a rozsudky. Najdôležitejším miestom v tejto snemovni pod holým nebom bola Skala zákonov. Sem sa vždy postavil vykladač zákonov, ktorý tu vysvetľoval jednotlivé zákony, všetky musel ovládať naspamäť. Niektoré rozsudky sa vykonávali priamo na mieste. Odsúdencov vrhali do skalných roklín a cudzoložnice do vodopádu. Výber miesta pre parlament určite nebol náhodný. Práve tu totiž došlo k prasknutiu zemských litosférických dosiek – americkej a európskej, ktoré sa každý rok od seba rozostupujú o jeden až dva centimetre. Táto trhlina prechádza celým ostrovom zo severovýchodu na juhozápad a má za následok zvýšenú geotermálnu i vulkanickú činnosť. Dnes je celé územie vyhlásené za národný park Thingvellir. My sme sa boli pozrieť aj na začiatok trhliny, kde je postavený most, ktorý symbolicky spája obidva kontinenty. Omnoho väčší zážitok je však vidieť trhlinu práve na tomto charizmatičkom mieste dávneho parlamentu, a to aj napriek tomu, že je tu vždy dosť turistov a školských výletov. Americká stena je vyššia a steká po nej už spomínaný vodopád. Je odtiaľ nádherný výhľad na širokú krajinu jazier a kopcov. Na európskej doske je cintorín a kostolík. Kresťanstvo bolo na Islande prijaté rozhodnutím parlamentu v roku 1000, avšak mnohí obyvatelia si aj potom naďalej doma uctievali svojich bôžikov.

Kostoly nájdete v tejto krajine na zvláštnych miestach. Napr. Strandarkirkja – už podľa názvu sa možno dovŕtiť, že kostol stojí na brehu Atlantického oceánu, osamotene, jeho najpravideľnejšími návštevníkmi sú morské vtáky. Podobne ma prekvapil Krisúvíkkirkja – najmenší a najobyčajnejší kostolík, aký som kedy videla. Jednoduchý drevený domček s krížikom na priečelí, malé okienka, vŕzgajúce dvere, v zámke železný kľúč. Do vnútra sa zmestí len pár ľudí a aj tí sa musia zohnúť, aby hlavou nenarazili do nízkeho stropu. Spevníky a modlitebné knižky sú úhľadne uložené na polici. Vonku sa pásala trojica oviec. Pekne sme za sebou zase zamkli a vydali sa do najbližšej osady vzdalenej tri kilometre. V súčasnosti 80 % obyvateľstva sú luteráni, avšak väčšina

z nich nemá silný vzťah k náboženstvu. Zato ale ešte mnohí stále veria v škriatkov, trpaslíkov a trollov, alebo aspoň nevyklúčujú ich existenciu. Pri prechádzkach cez lávový štrk málokto odolá a strčí si do vrečka kúsok lávy. A práve islandskí škriatkovia sú vraj na to veľmi hákliví, beriete im tým vlastne kúsok ich sveta, preto sa netreba čudovať, ak sa takémuto človeku prihodí rôzne podivné veci. Len škoda, že ma na to nikto neupozornil ešte pred našou cestou. Na poličke v obývačke mám vystavených niekoľko lávových kameňov a ja už teraz viem, že keď mám nejaký problém, tak si za to môžem sama, lebo som tie kamene prepašovala z Islandu...

REYKJAVÍK A INÉ MESTÁ

Ostrov spočiatku objavovali v 6. storočí írski mnísi pod vedením sv. Brendana. Systematicky ho začali osídľovať až koncom 9. storočia dobyvační Vikingovia, ktorí sem preniesli genetický základ pre ľudí i pre kone. Prvý usadlík – Ingolfur Arnarson podľa starého zvyku pri svojej plavbe hodil cez palubu do mora pilier zo svojho dreveného trónu. Bohovia ho tak mali nasmerovať k pevnine, kde sa mal usadiť. Sluhovia našli pilier v zálive, kde zo zeme vychádzal zápachajúci dym,

Osamelý kostolík

a tak toto miesto pomenovali „Dymová zátoka“ – Reykjavík. V tých časoch ale vôbec nemohli tušiť, že dym nepochádza z ohňa, ale je to para vystupujúca z horúcich prameňov. V súčasnosti pôsobí Reykjavík ako sympatické, provinčné mesto, veď tu žije len okolo 150 tisíc obyvateľov. Pôvodné islandské domy obrastené trávou možno nájsť už len v prírodných skanzenoch. Vystriedali ich domy drevené, odeté do zvlneného plechu. No v hlavnom meste upútajú pozornosť aj rôzne sklenené stavby, moderné centrá a betónová katedrála. V strede mesta je rybník, plný kačiek a čajok, a priamo na ňom je

Pôvodné domy s obrastenými strechami

vybudovaná radnica. Budova dnešného parlamentu prekvapí každého tým, aká je malá. Veď tento zákonodarný orgán má len 63 poslancov!

Na Islande nie je veľa miest, veď počet obyvateľstva na celom ostrove nedosahuje ani 300 tisíc. Väčšinou vidíte jednu farmu, potom asi 20 kilometrov nič, a potom zase jednu farmu... Aby ste si boli istí, že vchádzate do mestečka, okrem jeho názvu je na dopravnej značke aj silueta mestských stavieb. V určitých obdobiach roka je tu vlastne viac turistov než domácich obyvateľov. Ale aj turisti sú po ostrove roztrúsení nepravidelne. Najviac je ich v okolí hlavného mesta, kde sú gejzíry, „Zlatý vodopád“ a aj tu sa dajú pozorovať veľryby. V týchto miestach sme stretli aj turistické rodiny s deťmi. Na okružnej ceste a hlavne vo vnútrozemí je návštevníkov pomenej a sú to skôr dobrodruhov, ktorí si vyplňajú chlapčenské sny. Na obrovskom priestore sa strácajú, človek je rád, keď po približne 20 minútach stretne aspoň jedno oprotiidúce auto. Ani východné fjordy nepatria k najnavštevovanejším, v našej ubytovni bol môj muž dokonca prvým bulharským návštevníkom v týchto končinách. Turistov zo Slovenska už vraj videli... Zo živých tvorov sa tu suverénne najčastejšie vyskytujú ovce, ktoré sa dokážu pásť aj na strmých svahoch, na čiernych lávových poliach, kde na prvý pohľad nie je nič, na čom by si mohli pochutiť, často sa pasú aj v daždi, prístrešie im poskytujú trhliny v popraskanej krajine, pretože na Islande nie sú takmer žiadne lesy, žiadne stromy. Pokusy o zalesňovanie nie sú veľmi úspešné, malá vrstva pôdy spôsobuje, že stromy vysychajú. V 9. storočí tu prví osadníci našli len polárne líšky. Postupne sem však priviedli aj ďalšie zvieratá – ovce i kone. Islandské kone sú menšie, ale silné, veď musia vykonávať rôzne práce na ľadovcoch, lávových poliach i kamenistých púšťach, slúžia ale aj na šport, vychádzky a dostihy, ktoré tu sú veľmi obľúbené.

SVETLO A TMA

V predstavovaní islandských prírodných pozoruhodností by som mohla ešte dlho pokračovať – jazero Mývatn s unikátnymi útvarmi vytvorenými sopečnou činnosťou, priepasť Ásbyrgi – gigantický „schod“ vyčnievajúci v oblasti plnej zelene atď., atď. Island naozaj očarí každého, aj ja som bola unesená, avšak žiť by som tam asi nedokázala. Nikdy predtým som nevidela takú ľudoprázdnú krajinu. Niekedy to na mňa pôsobilo až strašidelne. To, že človek nie je na Mesiaci, dokazovala len zemská príťažlivosť a dýchateľný vzduch. Na mnohých miestach láva vytvorila také útvary, ktoré pripomínali náhrobné kamene. Akoby to nestačilo, turisti si zvykli z kameňov stavať na pamiatku malé mohylky. V jednej takejto časti ostrova nás dokonca upozornili na to, že keďže sme doslova v „krajine ničoho“, prosia nás, aby sme si svoje odpadky odniesli zase pekne so sebou. Ani na nepretržité svetlo som si nevedela zvyknúť. Už v 9. storočí kronikár Dicuil poznamenal, že je tu v lete tak vidno, že si v ktorúkoľvek hodinu možno hľadať vši na bielej košeli! Kto to nezažil, nevie si to predstaviť. Nepomáhajú ani závesy, uteráky či deky na oknách. Zobudíte sa a myslíte si, že už je najmenej osem hodín ráno, a pritom sú len dve! A čo potom v zime, keď je situácia opačná – svetlo prenikne cez zimmú oblohu len na 20 minút a po celý zvyšok dňa je tma!? Priznám sa, že po návrate domov som sa tešila na dve veci. V prvom rade som sa vybrala na rušnú Kärntnerstrasse a nechala sa „obtekať“ lávou živých ľudí. A potom som sa nevedela dočkať, kedy uvidím pole s rozkvitnutými snečnicami. Island je Island a som veľmi rada, že som mala možnosť túto krajinu navštíviť, no tie naše snečnice sú tiež jedinečné... ■

Jana
Gregor

RÁD NEMECKÝCH RYTIEROV VIEDEŇ A BRATISLAVA A

PRED 200 ROKMI SA VIEDEŇ STÁVA SÍDLOM RÁDU NEMECKÝCH RYTIEROV

Rád nemeckých rytierov, po latinsky *Damus Hospitalis Sanctae Mariae Teutonicorum in Jerusalem*, známy aj pod názvom Nemecký rád alebo Rehoľa bratov domu Panny Márie Jeruzalemskej (*Deutscher Orden, Orden der Brüder vom Deutschen Haus Sankt Mariens in Jerusalem*) vznikol v roku 1190 počas križiackych výprav do Svätej zeme pri obliehaní Akkonu (dnes Akko). Jeho poslaním bola ochrana pútnikov, obrana svätých miest kresťanstva pred Seracénmi a šírenie kresťanskej viery. Rád, podporovaný nemeckými kniežatami i samotným cisárom, sa prudko rozrástol a získal značné majetky vo Svätej zemi, južnej a strednej Európe. Od roku 1200 sa usadil v Čechách. Od prvej polovice 13. storočia vlastnil Rád nemeckých rytierov okrem iných majetkov v Uhorsku tiež Bratislavský hrad.

V roku 1809 sa stáva sídlom Rádu nemeckých rytierov Viedeň. Ako k tomu došlo? Boli to následky Francúzskej revolúcie. Symbolický význam má voľba arcivojvodu Karola Ľudovíta za veľmajstra v roku 1801, ktorý sa predtým vyznamenal v boji proti Francúzom, takže bol oslavovaný ako záchranca Germánska (*Retter Germaniens*). Navrhol ho jeho predchodca Maximilián František, ktorý z rezidence v juhonemeckom Mergentheimu utiekol do Viedne. Ale Karol Ľudovít sa chcel venovať vojenskej kariére a úrad veľmajstra prenechal svojmu bratovi Antonovi Viktorovi. Uzavretím mieru medzi Rakúskom a Francúzskom v Primaciálnom paláci v Bratislave (vtedajšom Prešporku) v decembri 1805 prešiel osud Mergentheimu do rúk cisára Františka, ktorý mesto prenechal Rádu nemeckých rytierov. Na príkaz Napoleona bol ale Rád nemeckých rytierov v južnom Nemecku 24. apríla 1809 zrušený. Veľmajster Anton Viktor dal previezť poklad rádu do domu na Singerstraße vo Viedni. Trvalo dlho, kým sa rád zregeneroval. V roku 1834 začal rád pôsobiť podľa nových pravidiel, výlučne ako rád hospitálny. Súčasný v poradí 65. veľmajster Dr. Bruno Platter pochádza z Južného Tirolska (dnešného Talianska).

V dome rádu na Singerstraße 7 býval v roku 1781 aj Wolfgang Amadeus Mozart. Pripomína to pamätná tabuľa pred vchodom. Dom Rádu nemeckých rytierov (*Deutschordenshaus*) je stavebne spojený s kostolom Rádu nemeckých rytierov (*Deutschordenskirche*). V tomto malom, ale krásnom chráme slúži duchovný otec Dr. Theol. Marian Papík, CSsR, (písali sme o ňom v letných Pohľadoch 2008) každú stredu o 19.00 hodine sväté omše v slovenskom jazyku. Kostol sa staval od roku 1326 takmer 50 rokov, zachovali sa gotické a barokové prvky. Obraz na krídlom oltári pochádza od flámskeho majstra Tobiasa Pocka,

Dvoru Rádu nemeckých rytierov (Deutschordenshaus)

Pamätná tabuľa na Mozartov pobyt v Dome Rádu nemeckých rytierov

autora oltárneho obrazu v Dóme sv. Štefana. Na stenách visí vyše 80 štítov s erbami, ktoré tu zostali po každej ceremónii pasovania na rytierov.

Čestným rytierom sa stal v roku 2007 kardinál Christoph Schönborn, čím bola obnovená tradícia, podľa ktorej

TIEROV, ALŽBETÍNKY, AKO TO VŠETKO SÚVISÍ

Nový člen rádu zo Slovenska

V auguste 2009 vysvätil viedenský biskup Dr. Helmut Krätzl slovenského diakona a člena konventu Rádu nemeckých rytierov Miloša Záreckého za kňaza. Spoločne s biskupom koncelebrovali svätú omšu aj veľmajster a priori z Rakúska, Čiech a Slovinska, a mnohí diecézni kňazi zo Slovenska, domoviny pátra Miloša. Prítomní boli aj spolubratia novokňaza zo spoločenstva v úrade veľmajstra, sestry Rádu nemeckých rytierov zo Slovenska a hostia, predovšetkým slovenskí veriaci. Biskup Krätzl prejavil v úvode svoju radosť nad novým kňazom v dobe núdze kňazských povolání. Počas slávnosti spieval slovenský zbor, liturgické čítania a piesne cirkvi v obidvoch rečiach podčiarkli univerzálnosť cirkvi a rádu presahujúcu hranice. Miloš Zárecký študoval na teologickej fakulte v Innsbrucku, svoj prvý rok ako diakon strávil na fare Viedenského dómu, od septembra 2009 slúži v Slovinsku.

Svätá Alžbeta „princezná z Bratislavy“ patrónka Rádu nemeckých rytierov

Ernest Géze v kapitole Princezná z Bratislavy vo svojej knihe Princezná chudobných, ktorá je venovaná patrónke Rádu nemeckých rytierov, uvádza:

„Prepošť Dómu sv. Martina v Bratislave Dr. Franz von Komlossy v roku 1907 pri príležitosti 700. výročia narodenia svätej Alžbety ju vo veľkej sále bratislavskej Radnice za prítomnosti duchovných a svetských prominentov nazval prekrásnou ružou slávneho vládnuceho rodu Arpádovcov. Kolíska kráľovského dieťaťa Alžbety stála totiž v najútulnejšej spálni na hrade v Bratislave, preto patrí v prvom rade nám, Bratislavčanom.

Bolo to v novembri roku 1207, keď sa kráľovnej Gertrúde z meránskeho rodu narodilo dievčatko a o niekoľko dní bola na Bratislavskom hrade jedna z veľkých slávností, keď Alžbetu pokrstil vlastný strýko Berchtold, neskorší aquilejský patriarcha. Vtedy, pravda, ešte nik netušil, že Alžbetu čaká síce krátky, ale pohnutý život plný lásky, pokory, sebaobetovania a utrpenia. Jej kráľovskí rodičia mali s ňou celkom iné plány.“

Svätá Alžbeta bola dcérou uhorského kráľa Ondreja II. a jeho manželky Gertrúdy. Prvé štyri roky svojho života prežila na Bratislavskom hrade. Z politických dôvodov bola už ako jednoročná zasnúbená s durínskym grófom Ľudovítom IV., ktorý mal v čase zasnub len osem rokov. V roku 1211 ju previezli do sídla snúbenca na hrad Wartburg v Durínsku. Po dovŕšení štrnástich rokov ju s Ľudovítom zosobášili. Z manželstva pochádzajú tri deti: syn Hermann, nástupca Ľudovíta IV., dcéry Sofia, neskoršia brabantská kňažná, a Gertrúda, ktorá sa stala rehoľnou sestrou a dodnes je uctievaná ako blahoslavená.

Cierny kríž - symbol rehole v kostole Rádu nemeckých rytierov

Detail lavice v kostole Rádu nemeckých rytierov

arcibiskupi Viedne nosili kríž Rádu nemeckých rytierov, medzi nimi kardinál Innitzer alebo nezabudnuteľný kardinál König. K ďalším súčasným prominentným nositeľom Kríža čestného rytiera patrí Otto von Habsburg alebo jeho najstarší syn Karl von Habsburg Lothringen.

Veža kostola Rádu nemeckých rytierov (Deutschordenskirche)

Socha sv. Alžbety v areáli Bratislavského hradu

Alžbeta neužívala svoj kniežací majetok pre seba, ale pomáhala chudobným a chorým. Jej život bol výrazne poznačený ideálmi sv. Františka z Assisi. Stala sa členkou tretieho rádu svätého Františka a v nemeckom Goethe, Wartburgu a Marburgu zriadila útulky pre chorých, trpiacich a opustených. Službu v týchto zariadeniach zabezpečovala aj výchovou dobrovoľných pracovníkov, pričom uprednostňovala laické ženy. Dávala im prednosť aj pred prácou v miestnej charite. V tom čase podobné služby vykonávali prevažne muži, rehoľníci. V roku 1229 bol Marburský hospital, založený krátko pred smrťou zakladateľky, prevedený do Rádu nemeckých rytierov, ktorí mali s opaterou chorých dlhoročné skúsenosti.

Manželovým príbuzným sa však počínanie Alžbety nepáčilo. Podľa legendy ju raz prichytil jej švager, ako vynáša chlieb chudobným. Prikázal jej, aby vysypala na zem, čo nesie zabalené v sukni. Alžbeta sa bránila tvrdením, že má v nej ruže zo záhrady. Švager ju udrel, sukňa sa uvoľnila a na zem padali naozaj ruže. V takejto podobe je socha Alžbety stvárnená v areáli Bratislavského hradu.

Po tom, čo jej manžel Ľudovít IV. zahynul v roku 1227 počas krížiackej výpravy v južnom Taliansku, zakročili manželovi príbuzní proti nej veľmi tvrdo. Vzali jej deti, odmietli uznať jej dedičské nároky po manželovi a z Wartburgu ju vyhнали. Alžbety sa našťastie ujal jej posledný spovedník, páter Konrád z Marburgu. Vymohol

pre ňu časť majetku z jej dedičského podielu. No aj tejto čiastky sa Alžbeta vzdala v prospech chorých a nemocnice v Marburgu. Slúžiac chorým ostala v marburskom útulku až do svojej smrti 17. novembra 1231. Už štyri roky po smrti vyhlásil zosnulú Alžbetu Uhorskú-Durínsku (podľa jej rodiska by sme mohli povedať aj Bratislavskú) pápež Gregor IX. za svätú. V roku 1670 určili jej spomienkový deň na 19. novembra, deň jej pohrebu. V roku 1969 počas reformy rímskeho kalendára jej spomienku preložili na deň jej smrti.

Svätá Alžbeta je uctievaná na celom svete. Zakladateľkou Rehole svätej Alžbety je Apolónia Rademacher, ktorá bola 13. augusta 1622 pozvaná starať sa o chorých v Nemocnici svätej Alžbety v nemeckom meste Aachen. Okolo Apolónie sa zhromaždilo niekoľko ochotných a nadšených žien, ktoré videli biedu, bezbranosť a potreby chorých v úboho vyzerajúcej nemocnici a túžili im preukazovať svoju lásku a pomoc. Po jej smrti vznikali rehoľné domy v rôznych krajinách – v Nemecku, Rakúsku, Luxembursku, Holandsku, Slovensku, Česku, Maďarsku, Poľsku, Kanade.

300 rokov Nemocnice alžbetínok (Elisabethenkrankenhaus) vo Viedni

Kostol, Konvent a Nemocnica svätej Alžbety vo Viedni boli založené v roku 1709. Už tri storočia, deň čo deň vydávajú

Bratislavský Modrý kostolík poznajú i návštevníci Bruselu

Bratislavský Kostol sv. Alžbety, známy ako Modrý kostolík, podľa plánov budapeštianskeho architekta Edmunda Lechnera začali stavať v auguste 1909. Pôvodne to mala byť iba kaplnka pre študentov susedného katolíckeho gymnázia. Neskôr sa mal ale kostol stať symbolickým mauzóleom cisárovnej Alžbety, manželky Františka Jozefa I.

Secesnú architektúru budovy charakterizuje výrazná farebná kombinácia modrej s bielou. Modrá bola v secesii symbolom nadpozemského a biela farba symbolom nádeje. Modrý kostolík na Dobrovičovej ulici poznajú nielen návštevníci Bratislavy, ale aj turisti, ktorí navštívia hlavné mesto Belgicka Brusel. Modrý kostolík sa totiž nachádza v parku zmenšenej Európy. ■

Použitá literatúra:

Felix Czeike, Historisches Lexikon (Wien 1994)

Julia Strobl, Kulturmagazin 2009

(Verein der geprüften Wiener Fremdenführer 2009)

www.cardinalrating.com

Ernest Géze, Princezná chudobných (Lúč 2007)

Igor Janota, Slávni ľudia v Bratislave (Marenčin PT, 2007)

Veronika Bahnová, Modrý kostolík

z cyklu secesia v architektúre

Mesačník Pezinčan

Mozaika sv. Alžbety pred vstupom do kostola Rádu nemecých rytierov

konventné sestry a ich spolupracovníci jedlo chudobným. Známy je takzvaný „Alžbetin chlieb“ (Elisabethenbrot). Jubileum oslávili v novembri 2009 prezentáciou knihy: „Starke Frauen im Wandel der Zeit – die Wiener Lieserln 1709 – 2009“ dňami otvorených dverí, benefičným koncertom na podporu chudobných a slávnostnou svätou omšou celebrou kardinálom Schönbornom.

Alžbetinky v Bratislave

Do Bratislavy prišli alžbetinky z Viedne v roku 1738 na pokyn tamojšej matky predstavenej Jozefíny Rupeovej. V nasledujúcom roku sa začalo s výstavbou Kostola svätej Alžbety podľa plánov viedenského architekta Antona Pilgrama. Tento barokový chrám vysvätil biskup František Zichy. V roku 1745 pribudol kláštor a nemocnica na Špitálskej ulici, ktorú postupne rozširovali.

Po roku 1948 bol všetok majetok zoštátnený, sestry boli z Bratislavy proti svojej vôli vyvezené na rôzne miesta Slovenska, kde nepracovali pri chorých, ale v lesoch a na poliach. Podľa vyjadrenia jednej z nich sa sestry v modlitbe často obracali k svojej patrónke sv. Alžbete, hoci tá mala ešte ťažší údel, ale zvolila si ho dobrovoľne. Po 40 rokoch sa mohli sestry vrátiť do kláštora v Bratislave a pokračovať vo svojej charitatívnej činnosti. Dnes slúžia chorým v Onkologickom ústave svätej Alžbety, pracujú ako lekárky, zdravotné sestry, lekárničky, ale aj ako pomocné sily v práčovni či kuchyni.

DNI SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ZAHRANIČÍ 2009

Pod týmto názvom sa začiatkom októbra 2009 uskutočnilo podujatie, ktoré zorganizoval Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Dni zahraničných Slovákov majú už 16-ročnú tradíciu. Ich cieľom je poukázať na živé prepojenie medzi Slovákami na Slovensku a Slovákami na celom svete, túto väzbu posilniť a zachovať aj pre nasledujúce generácie. Tohtoročné podujatie sa konalo v Žilinskom a Bratislavskom samosprávnom kraji a bolo venované Slovákom žijúcim v krajinách západnej Európy, t.j. v Belgicku, Dánsku, Francúzsku, Írsku, Nemecku, Nórsku, Rakúsku, Švajčiarsku, Švédsku, Taliansku a Veľkej Británii. Slováci, ktorí v týchto krajinách žijú, sú potomkami vystaňovalcov sociálnej emigrácie medzivojnového obdobia, politickej emigrácie najmä z rokov 1945, 1948 a 1968, ako aj Slováci odchádzajúci za prácou alebo štúdiom po roku 1989.

Protagonisti slávnostného večera z rôznych kútov Európy

Predsedníčka Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí pani Vilma Prívarová sa účastníkom prihovorila slovami:

„Rok sa stretol s rokom a ja sa úprimne teším, že opäť môžeme na našom krásnom Slovensku privítať účastníkov Dní Slovákov žijúcich v zahraničí. Toto každoročné veľkolepé podujatie bude tentoraz venované našim krajanom, ktorí žijú a pracujú v krajinách západnej Európy. Na úvod by som chcela zdôrazniť, že Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí venuje krajanským spoločenstvám v týchto krajinách mimoriadnu pozornosť v záujme zachovania ich slovenskej národnej, kultúrnej a jazykovej identity. O kvalite a úrovni tohto úsilia sa všetci budú môcť presvedčiť v rôznych umeleckých formách a prejavoch aj na tomto významnom medzinárodnom podujatí. Teším sa na pripravované galakoncerty, umelecké a dokumentárne výstavy, prezentácie knižnej tvorby a krajankej tlače, ako aj na besedy s predstaviteľmi krajanských

spolkov, ktorí budú hosťami tohtoročných Dní Slovákov žijúcich v zahraničí.

Drahí krajanovia,

klopete na dvere, ktoré Vám s radosťou otvárame, lebo prichádzate domov, do krajiny svojich predkov, aby ste sa tu napili živej vody zo studnice svojich starých otcov a starých mám, niektorí aj zo studničky svojho detstva. Človek v 21. storočí s prirodzenou zvedavosťou túži spoznávať neznáme diaľky. Omnoho silnejšia je však jeho túžba po pocite bezpečia a blízkosti, túžba vrátiť sa na miesta, kde sa dá nerušene snívať či clivieť. To je domov - to jediné i jedinečné a nezabudnuteľné miesto, ktoré si nepozorovane, ale natrvalo podmaňuje náš rozum i cit, v ktorom dokážeme plnými dúškami napájať svoje túžby po poézii i próze života, po histórii dedín, kostolov, kaštieľov aj poľných ciest. A pritom akoby sme v diaľke počuli drahé a posvätné hlasy svojich predkov, hravé spiežovce tónov a melódiu materčiny.

Alexander Žemla zo Švajčiarska

Želám Vám, milí krajanovia, aby sme tohoročné Dni Slovákov žijúcich v zahraničí prežili spoločne v príjemnej, tvorivej a srdečnej atmosfére.“

Program podujatia obsahoval naozaj pestrú paletu prezentácií z rôznych oblastí kultúrneho, spolkového i národného života. Vyvrcholením bol galakonzert, na ktorom sa za viedenských Slovákov zúčastnili Vlado Mlynár a Ingrid Žalneva. Na tomto galakonzerte sa každá zúčastnená krajina prezentovala nejakým vystúpením, ktoré súviselo so Slovenskom, slovenčinou alebo so slovenskými tradíciami. Divákovi uchvátil napr. folklórny súbor Ostroha z Írska, ktorý síce existuje len od roku 2007, ale všetci členovia sú veľmi zanešení a slovenským folklórom doslova žijú. Zaujímavý bol aj ich írsky tanec, ktorý sa už stihli v novom domove naučiť. Švédsko zastupovala Spoločnosť priateľov Milana Rúfusa a bolo naozaj neobvyklým zážitkom počuť básne tohto slovenského autora recitované v švédčine. Rakúsko reprezentoval spevák populárnej hudby Jozef Ivaška. Divákovi upútala poézia pána Alexandra Žemlu, ktorý recitoval básne zo svojej vlastnej tvorby. Úryvok jednej z nich prinášame aj Vám.

*Spracované podľa časopisu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Slovenské zahraničie 3/2009
Foto: Quelle & Copyriht
Dr. Pierre Meier, Švajčiarsko*

Alexander Žemla

Západ a Slovensko

*V cudzine zdravíš „dobré ráno“,
na Slovensku „dobré ráno“,
tam ťa oslovia Mária, Jano,
doma si Marienka, Janko.*

*V Ríme si objednáš kávu,
V Bratislave kávičku,
Švédovi si zdravia otca, mať,
my zasa otecka a mamičku.*

*Angličan pošle domov veľký balík,
nato my - jeden skromný balíček,
v nemčine je „Kleinfinger“ prst malý,
a v slovenčine - malíček.*

*Francúz k dcérke - „mon coer“, srdce moje,
ja však vždy - moje srdiečko,
pri mori si on želá slnko - soleil,
na nás sa usmieva slniečko.*

*Pri štrngnutí zvolajú „Na zdravie!“
u nás - „Na zdravičko!“
Prosit, Hans! Prosit, Maria!
Zato ja: na zdravičko, Marienka a Janičko!*

Anka Schatzlová so synom Patrickom zo Švédska

Folkórny súbor Li Tchena z Belgicka

Milé deti,

minule som rozmýšľala, ako to bolo, keď som bola ešte dieťa. Ako to bolo okolo Vianoc, ako to bolo na začiatku roka a zase na jeho konci, lebo každý začiatok má aj svoj koniec. Na začiatku roka som ešte žila darčekmi a radostnými zážitkami, ale v duchu som už rozmýšľala, čo bude na budúce Vianoce... Jedno je isté... na konci roka sme vždy o jeden rok starší. V detskom veku sa to hodnotí veľmi pozitívne – mať ďalší rok navyše. Konečne trinásť, štrnásť, pätnásť... Tešíme sa na dospelosť a bezstarostné detstvo chceme prebehnúť cvalom, len aby sme už boli dospelí. A keď už sme prekročili prah dospelosti a riešime vážne životné problémy, s nostalgiou sa obzeráme na naše detstvo a mladosť, rekapitulujeme, čo sme robili, aké starosti sme nazývali problémami a aké radosti šťastím. Aj o tom je život, žiť ho v tom okamihu, v akom sa práve nachádzame...

Jeden významný španielsky umelec, maliar a sochár Pablo Picasso (1881 – 1973) raz povedal: „V detstve je každý umelcom. Ťažké je ale zostať ním aj v dospelosti.“ V tomto duchu vám všetkým želám zachovanie detských snov a túžob do dospelosti, aby vaše spomienky na detstvo boli vždy tie najveselšie, najkrajšie – jednoducho naj. Lebo vždy sa k nim budete vracieť. Po celý váš život...

Vaša Ina

Cilka Kersch

LETO SO SOVOU

VEĽKONOČNÉ PRÁZDNINY V TATRÁCH

Prázdniny naplnené zážitkami, spoznávaním a objavovaním nepoznaného, výlety, pobyt v prírode, možnosť tráviť voľný čas medzi kamarátmi a dobrá nálada k tomu je snom mnohých detí. Ponúknúť deťom cez prázdniny alternatívu k počítaču a televízii je snahou všetkých rodičov. Ponuku Školského spolku Sova na prázdninový predveľkonočný pobyt v Tatrách v dňoch 6. – 10. apríla 2009 využilo 20 detí. Tatry sú krásne v každom ročnom období, ale asi najkrajšie vtedy, keď sme tam my. Len vtedy ich môžeme vnímať, pozorovať, objavovať, spoznávať... Sú symbolom a pýchou krajiny.

Podelíme sa s vami z toho na počet dní krátkeho, ale na množstvo zážitkov bohatého pobytu.

PENZIÓN ERIKA

V pondelok ráno, týždeň pred Veľkonočným pondelkom, sa na nástupišti železničnej stanice vo viedenskom Meidlingu lúčili deti so svojimi rodičmi. Obklopení batožinou sme očakávali príchod rýchlika, ktorý nás mal odviezť až do Popradu. Pre mnohé deti mala aj taká obyčajná cesta rýchlikom príchod dobrodružstva a možno aj romantiky.

Niektoré deti sa už poznali z rôznych iných podujatí Sovy a nadviazali v rozhovore asi tam, kde naposledy prestali. Bezprostredne, prirodzene, detsky. Za oknom sme pozorovali ubiehajúcu krajinu – stromy, dedinky, mestečká, hrady... Alex s Philipom vytiahli plánik cesty a ukázali

ho ostatným. Zaznačovali si miesta, ktoré sme prešli, oznámili, kde bude stáť vlak najbližšie... A tak nám cesta ubehla pomerne rýchlo. V Poprade sme prestúpili na Tatranskú elektrickú železnicu, ktorou sme sa odviezli do Tatranskej Lesnej. V penzióne Erika nás už očakávali. V tomto predveľkonočnom čase sme tu boli jediní hostia. Ubytovali sme sa a išli sme sa zoznámiť s okolím. Z krátkej prechádzky po okolí sa nakoniec stala dvojhodinová túra do Starého Smokovca a späť. Ale nato sme tam boli. Večer sme príjemne strávili pri zoznamovacích hrách.

ŠTRBSKÉ PLESO ALEBO AKO SME SI ŽMÝKALI PONOŽKY

V utorok sme sa tatranskou železnicou odviezli do Štrbského Plesa. Bol nádherný, slnečný deň a my sme mali v pláne turistickú vychádzku okolo Štrbského plesa, ktoré patrí medzi najznámejšie a najnavštevovanejšie tatranské jazerá. Hneď sme si všimli haldu topiaceho sa snehu pred nákupným centrom, ktoré sme nemohli obísť. Naše ratolesti si doplnili zásoby sladkostí pre prípad núdze a hladu. A samé dobroty – horalky, tatranky, lesné jahôdky, kofola a rožky. Takto vyzbrojení sme odvážne vykročili smerom k plesu. Slniečko sa na nás usmievalo, vo vzduchu už bolo cítiť jar, pod nohami nám vŕzgal sneh a bolo ho stále viac a viac. Toľko snehu sme už skutočne dávno nevideli. Ako v rozprávkovej krajine. Jazero bolo celé zamrznuté, tak ako v priemere asi 155 dní v roku. Deti sa brodili po kolená v snehu, pretože chodili po upravenom a vyšliapanom chodníku

„nie je až také zábavné“. Skákali z jedného záveja do druhého a súťažili, kto sa najhlbšie zaborí. Snahy nás, dospelých, zabrániť im v tom, zlyhali hneď na začiatku. Tá radosť bola nákazlivá a takmer nekonečná. Až kým nezacítili, že sneh sa im dostal tam, kam asi nemal a pomaly sa roztápa. Z náučných tabúľ okolo plesa sme sa dozvedeli aj veľa zaujímavostí. Napríklad, že jazero nemá viditeľný prítok ani odtok, že jeho hĺbka je až 26 metrov a že je to pravdepodobne posledné miesto na svete, kde žije ryba sih marena.

Nezabudnuteľným zážitkom a pre niektorých aj skutočným adrenalinom bola aj sedačková lanovka na Chatu pod Soliskom. Sedeli sme na lavičke, pohojdávali nohami a pozorovali posledných lyžiarov sezóny z vtáčej perspektívy. Trochu nás síce oziabali nohy, ale zážitok bol o to silnejší. V Chate pod Soliskom sme sa občerstvili a dopriali si výdatný oddych na jarnom horskom slniečku. Simonka a Alexandra si vyzuli premočené topánky, vyžmýkali ponožky a dopriali tentoraz slnečný kúpeľ aj svojim nohám.

VODNÝ RAJ POD TATRAMI

Po vzrušujúcom a namáhavom utorku sme si naplánovali oddychový deň v Poprade. Dopoludnia sme navštívili jednu základnú umeleckú školu – výtvarný odbor, kde sme si po rozdelení do troch skupín mohli vyskúšať rôzne výtvarné techniky a stretnúť sa so žiakmi tejto školy. Naši „Rakúšania“ zo začiatku pokukávali po budove a priestoroch školy, ale nakoniec prišli na to, že talenty sa môžu rozvíjať aj v skromnejších podmienkach, na aké sú zvyknutí oni. Po takmer naozajstnom školskom dni sa dievčatá a chlapci tešili, že sa presvedčia o pravdivosti reklamného sloganu Aquacity Poprad – vodný raj pod Tatrami. Reklama tentoraz neklamala. Našli sme tam naozajstný raj, relax, zábavu

aj adrenalin. Bazény pod šírým nebom s teplotou vody ako vo vani poskytovali dokonalý relax a uvoľnenie, zvlášť keď sa na nás spustil tichý jemný dáždik. Tobogany, vírivky, vodné trysky a iné atrakcie poskytovali zasa možnosť dobre sa vyšantiť a vyblázniť. A tak sme pobehovali z jedného bazéna do druhého, aby sme vyskúšali všetko, čo sa vyskúšať dá. Keď to deti zažijú s rodičmi, je to krásne, keď to zažijú s kamarátmi, je to neopakovateľné.

BRIGÁDA NA SKALNATEJ CHATE

Po relaxačnom dni sme opäť zamierili do hôr. Cieľom našej cesty bolo Skalnaté pleso, kam sme sa dostali kabínovou lanovkou z Tatranskej Lomnice. Pre pár menších detí to bola ich prvá cesta lanovkou a túto skúšku odvahy zvládli na jednotku. Obyčajne sa pozeráme na stromy zospodu od kmeňa, ale vtedy sme sa pozerali na vrcholce mohutných tatranských ihličnanov zvrchu. Sledovali sme, ako les prechádza do kosodreviny a vyššie mizne medzi skalami. Na Skalnatom plese nás privítala zálaha snehu. Poprechádzali sme sa, pokochali sa výhľadom do tatranských dolín, sledovali lanovku na Lomnický štít. Po čase sme sa rozhodli zísť niekoľko desiatok metrov k chate. Ešte sme netušili, že sa budeme musieť opäť brodiť po kolená v snehu a navzájom si pomáhať, aby sme sa nešmykli. K chate viedla len úzka cestička a naokolo boli obrovské záveje snehu. O chvíľu sme uvideli trčat z obrovskej kopy snehu strechu Skalnatej chaty. Vyzeralo to, akoby ešte pred pár dňami bola celá zaviata.

Viacerí sme sa išli dnu občerstviť a v predsieni nám padla do oka zaujímavá vec – nosičské krosná. Na naše ďalšie vyzvedanie vyšlo najavo, že chatárom v tejto chate je vysokohorský nosič Laco Kulanga, ktorý deťom ochotne porozprával o tom, ako už niekoľko desiatok rokov

na svojom chrbte s nákladom upevněným na nosičských krosnách zásobuje vysokohorské chaty v Tatrách. Vyšli sme pred chatu, že sa s ujom nosičom odotografujeme na pamiatku a zbadali sme Thomasa, ako stojí takmer pod strechou a lopatou odhadzuje sneh. Hneď mal ďalších pomocníkov a komu sa lopata neušla, odhadzoval sneh rukami. Horskému chatárovi určite ani na um nezišlo, že bude mať takýchto ochotných brigádnikov.

Na obed sme došli až veľmi neskoro popoludní unavení a premočení. Napriek tomu asi polovica z nás ešte pozbierala zvyšné sily a išla si zaplávať do bazéna v neďalekom hoteli. A to nás ešte čakal záverečný program.

DEŇ ODCHODU

V piatok sa naše cesty rozišli. Jedna skupinka cestovala späť do Viedne, mnohé dievčatá a chlapci však ostávali cez veľkonočné sviatky u príbuzných na Slovensku.

Po tom, čo si celý týždeň cibрили slovenčinu, určite urobili radosť mnohým z nich. Pretože aj o tom bol tento pobyt. A ešte o niečom. O zážitkoch.

Milí rodičia, ak budete niekedy rozmýšľať, čo by ste darovali svojim deťom, darujte im zážitky. Veľa inšpirácií určite nájdete aj v programe viedenského Školského spolku Sova. ■

ROZMARÍN 2009

reprezentoval slovenský folklór v zahraničí

Detský folklórny tanečný súbor Rozmarín, pôsobiaci vo Viedni pri Rakúsko-slovenskom kultúrnom spolku, vystúpil 23. apríla 2009 na Slovenskom večere v Luxembursku, ktorý organizovalo slovenské veľvyslanectvo v Belgicku. Nasledujúci deň, 24. apríla na pozvanie slovenského eurokomisára pána Figela mal súbor vystúpenie v Úrade Európskej komisie v Bruseli a v sobotu 25. apríla tancovali deti na otvorení 2. Slovensko-českého

plesu v Bruseli. Takže program 5-dňového zázjazu súboru Rozmarín bol bohaté naplnený.

Od 22. do 24. mája 2009 sa Rozmarín predstavil na Festivale detských a mládežníckych folklórnych súborov Slovákov žijúcich v zahraničí „SLOVÁCI SLOVÁKOM“ v Piešťanoch.

Okrem Piešťan, Luxemburska a Bruselu sme mali tento polrok aj niekoľko

vystúpení vo Viedni, napr. tancovali sme na slávnostnom otvorení vzdelávacieho centra EÚ, ktoré otvárala prezidentka viedenskej školskej rady Dr. Susanne Brandsteidl. Ďalej sme spolu so súbormi z 33 krajín sveta vystúpili na podujatí „Festival der Nationen“ vo viedenskom Donauparku. Detský folklórny súbor Rozmarín oslovilo viacero viedenských škôl, kde sa pripravujú ďalšie vystúpenia.

VYHLÁSENIE ÚČASTNÍKOV FESTIVALU DETSKÝCH A MLÁDEŽNÍCKYCH FOLKLÓRNYCH SÚBOROV SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ZAHRANIČÍ SLOVÁCI SLOVÁKOM V PIEŠŤANOCH 22. – 24. MÁJA 2009

My, účastníci podujatia Slováci Slovákom si vážime úsilie organizátorov podujatia Neinvestičného fondu Slováci Slovákom, Hotela Magnólia Piešťany, občianskeho združenia Dotyk ľudskosti – Touch of Humanity, Matice slovenskej, mesta Piešťany, Piešťanského informačného centra, Mestskej knižnice, Mestského kultúrneho strediska Piešťany a Trnavského samosprávneho kraja, ktorí pre nás pripravili žičlivé prostredie na prezentáciu slovenského folklóru zo sveta, nádherné chvíle stretnutí s našimi priateľmi zo slovenského zahraničia a krajiny predkov, Slovenska.

Neoceniteľný prínos našich hostiteľov je aj v tom, že ako predstavitelia mimovládnych organizácií sa nám postarali o nezabudnuteľné zážitky z pobytu v svetoznámom kúpeľnom meste Piešťany. Naše vystúpenia poskytli nielen obraz o našich archaických etnokultúrnych prejavoch, ale mali sme snahu priblížiť živé formy slovenského folklóru u nás, pretavené skúsenosťami krajín, v ktorých žijeme. Naša kultúra je svojráznou slovenskou kultúrou, ktorej vtačilo osobitú pečať inoetnické prostredie.

Naši predkovia odchádzali do sveta celé stáročia, aby pre nás, potomkov, našli nové domovy, nové nádeje na lepší život. Uchovávali tradície predkov a obohatili kultúru

našich nových domovov. Položili trvalé základy slovenského života vo svete a slovenská ľudová pieseň a tanec zostávajú aj v XXI. storočí neprekonaným fenoménom našej kultúrnej identity. S úctou sa vraciame k našim slovenským koreňom do krajiny predkov, aby sme s nádejou na naše budúce žitie a bytie vo svete, nabrali z bohatého zriedla slovenskej kultúry nové sily. Krásne chvíle prežiť v Piešťanoch nás budú inšpirovať do ďalšej práce pri udržiavaní slovenských folklórnych tradícií vo svete.

Ďakujeme z hĺbky duše všetkým, osobitne predstaviteľom hostiteľských organizácií, slovenským folkloristom, ktorí nám pomáhajú, návštevníkom našich vystúpení za priazeň, ktorú nám venovali. Pozdravujeme svetoznáme mesto Piešťany, jeho návštevníkov, Piešťancov a veríme, že i v rokoch budúcich otvoria svoju náruč pre mladú slovenskú generáciu zo sveta. Ďakujeme. Dovidenia v roku 2010.

FS Šarvanci, Praha – Česká republika
FS Sálašán, Nadlak – Rumunsko
FS Vreteno, Kysáč – Srbsko
DFS Rozmarín, Viedeň – Rakúsko
Tanečná skupina Slnecnice, Dunaegyháza – Maďarsko

Piešťany, 24. mája 2009

Vážená pani Steiner, milí členovia súboru, ctení krajanovia,

dovoľte mi v mene svojom, ako aj v mene Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí zablahoželať Vám k piatemu výročiu existencie folklórneho súboru Rozmarín. Je to síce relatívne malé výročie, ale za takúto krátku dobu ste odvodili kus poriadnej práce a vytvorili si pekné renomé na Slovensku aj v zahraničí. Sama som bola členkou súboru a preto dobre viem, koľko času a energie stojí vytvorenie kvalitného programu. Koľko voľného času musia členovia obetovať v záujme dobrého výsledku. Avšak odmena v podobe nadšeného publika, či zájazdu do neznámej krajiny stojí za vynaloženú námahu. Milí folkloristi, už 5 rokov ste dôstojným reprezentantom slovenskej komunity v Rakúsku a svojou aktivitou napomáhate šíreniu dobrého mena o Slovákoch v Rakúsku aj v iných krajinách. V neposlednom rade láska k folklóru, k tradíciám a ľudovým piesňam napomáha zachovávaniu materského jazyka. Na Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí si dôležitosť Vašej činnosti uvedomujeme, a preto od roku 2006 pravidelne podporujeme Vaše aktivity finančnými dotáciami. Tešíme sa z toho, ako krásne reprezentujete slovenskú komunitu v Rakúsku, ako ľuďom rozdáвате radosť z tanca a spevu a vzbudzujete v nich hrdosť na Slovensko a slovenskú národnosť. Vážená pani Steiner, dovoľte poďakovať Vám osobne za všetku Vašu prácu, úsilie a energiu, ktorú venujete zveľaďovaniu slovenskej komunity v Rakúsku. Do budúcnosti Vám prajem mnoho úspechov a veľa krásnych vystúpení, ktoré budú, tak ako doteraz, rozsievať radosť u Vašich vďačných divákov.

S úctou

*Vilma Prívarová, predsedníčka
Úradu pre Slovákov
žijúcich v zahraničí.
V Bratislave 11. decembra 2009*

AGROCENTRUM Penzión SEDLO

www.rolan.sk

- penzión je súčasťou agroturistického centra v CHKO Ponitrie s možnosťou jazdenia na koníkoch Slovenský športový pony
- poskytuje ubytovanie v jedno- a dvojlôžkových izbách a apartmánach
- reštaurácia s barom
- salóniky a kongresová miestnosť penziónu slúžia na organizovanie školení, vzdelávacích podujatí, spoločenských a rodinných akcií

MILÍ ČLENOVIA A PRIATELIA RAKÚSKO-SLOVENSKEHO KULTÚRNEHO SPOLKU,

ďakujeme za vašu priazeň a dovoľme si vás upozorniť na zaplatenie členského alebo dobrovoľného príspevku, bez ktorého by naše aktivity neboli možné.

Riadny člen: 1 rok / € 23,-
 2 roky / € 42,-
 Študent: 1 rok / € 7,-
 2 roky / € 12,-
 Podporujúci člen: 1 rok / € 50,-

PSK 60000 Kontonummer 92040212

www.slovaci.at

Zmena programu vyhradená!
 Programmänderungen vorbehalten!

IMPRESSUM

Pohľady, redakcia:
 adresa, telefón a fax ako pri vydavateľovi.
 Vydavateľ: Rakúsko-slovenský kultúrny spolok - Österreichisch-slowakischer Kulturverein
 Otto-Bauer-Gasse 23/11, 1060 Wien,
 Tel.: 00431/596 13 15, Fax: 00431/595 57 99
 Šéfredaktorka: Ingrid Konrad
 Redakčná rada: Zuzana Lettner, Vlado Mlynár, Jozef Macura, Martina Víglašská Jana Gregor, Ingrid Žalnea
 Lektorka: Marta Bábiková
 Grafická úprava: Gabriel Štrba
 Články podpísané menom alebo skratkou autora nemusia vyjadrovať mienku redakcie.
 Redakcia si vyhradzuje právo príspevkov krátiť a upravovať.
 Tlač: Tlačiareň Dóša, s.r.o. Bratislava

Tento časopis vychádza vďaka finančnej podpore Úradu rakúskeho spolkové kancelára.
 Die Herausgabe dieser Zeitschrift wird vom Bundeskanzleramt der Österreichischen Republik finanziert.

WERBUNG IN EIGENER SACHE | VINOTÉKA REGIUS

Z iniciatívy rakúskeho Slováka Ivana Čarnogurského ml. vznikol v mestskej časti Bratislava Vajnory zaujímavý projekt. V centre chránenej pamiatkovej zóny v zrekonštruovanom a dostavanom objekte pôvodného roľníckeho domu z počiatku 20. storočia bola v novembri 2009 otvorená Vinotéka Regius, ktorá ponúka to najlepšie z vajnorských i slovenských vín. Meno jej však nedala značka vína z Vajnor, ale vínica z ďalekého východného Slovenska na úpätí vyhasnutej sopky pod Vihorlatom, nad Zemplínskou šíravou. Dôvod je jednoduchý. Vinohradníkom je bývalý docent matematiky, rodák zo Zemplína s trvalým bydliskom vo Vajnoroch, Ján Regenda. Autorkou vinotéky je rakúska architektka slovenského pôvodu Ingrid Konrad. V budúcom čísle vám túto novú atrakciu v srdci Vajnor priblížime v rozhovore s investorom a jeho architektkou.

Bližšie informácie nájdete dovtedy na www.vinoteka-regius.sk.

POZNÁTE HISTÓRIU MESTA, V KTOROM ŽIJETE?

Chceli by ste svojim priateľom a známym ukázať Viedeň? Chceli by ste darovať prehliadku mesta? Ak máte záujem o prechádzky po imperiálnej Viedni, zastrčených dvoroch a uličkách, či prehliadku

zámku Schönbrunn s odborným výkladom v slovenčine, češtine alebo nemčine, ozvite sa!
Kontakt: Ing. Jana Gregor
 - certifikovaná viedenská sprievodkyňa
 T 0676/9713113 E-mail: j.gregor@roggers.com

REDAKČNÁ UZÁVIERKA DVOJČÍSLA 1/2010 JE 30. 6. 2010

Sekretariát RSKS

Otto Bauer Gasse 23/11, 1060 Wien
 Úradné hodiny: utorok: 09.00 – 10.30
 štvrtok: 18.00 – 19.30
 T 0043(0)1/596 13 15
 F 0043(0)1/595 57 99
rsk@slovaci.at, sova@slovaci.at

Rímskokatolícke bohoslužby v slovenskom jazyku

Každú nedeľu a vo sviatok o 18.00 hod.
 Pfarre an der Muttergotteskirche,
 Jacquingasse 12, 1030 Wien

Bei Nichtzustellung bitte zurück an ÖSKV,
 A-1060 Wien, Otto Bauer Gasse 23/11.

**Österreichische Post AG,
 Info. Mail Entgelt barbezahlt**

INZERCIA/ ANZEIGEN

pre členov a dobrovoľných prispievateľov zdarma/ für die Vereinsmitglieder und Förderer kostenlos. Ceny/ Preise:
 do 50 slov bez obrázku/ bis 50 Wörter ohne Bild € 5,-
 do 50 slov s obrázkom/ bis 50 Wörter mit Bild € 7,-
 S obrázkom alebo bez obrázku/ mit oder ohne Bild
 • 1/8 A4 € 10,-
 • 1/4 A4 strany € 15,-
 • 1/2 A4 strany € 20,-
 • A4 strana € 40,-